NEMZETI

NŐNEVELÉS

SZERKESZTI ÉS KIADJA

AZ ERZSÉBET-NŐISKOLA POLG. ISK. TANÍTÓNŐKÉPZŐ TANÁRI TESTÜLETE.

FELELŐS SZERKESZTŐ

Dr. BERECZ SÁNDOR.

XXXIX. ÉVFOLYAM. 1918. VII.—VIII. FÜZET.

Szeptember — Október.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

TARTALOM.

		Lap
I.	Dr. Prohászka Ottokár püspök beszéde a Veres Pálné-intézet 50 éves jubileumán	101—106
II.	Emlékezés! Berta Ilona	107—108
III.	Népoktatási alaptörvényünk. Katona Lajosné	109—125
IV.	Magyar nők clubja. Perczelné Kozma Flóra	126—132
V.	A háború és a gyermek. Keller Imre	133—144
VI.	**Nőnevelési szemle.** Évnyitó beszéd. Berta Ilona. — A leány-középiskolai tanárok országos egyesületéről. Dr. Bittenbinder Miklós. — Magyarország leány-középiskoláinak tankerületi beosztása	145—152
VII.	**Krónika.** Kisebb közlemények	153—162
	Szuppán Vilmos levele a szerkesztőhöz	160—162
VIII.	Az ifjúsági könyvtárakat intéző bizottság szervezeti szabályzata	163—172
IX.	Értesítők a mult iskolaévről	173—181
X.	Magyar tanügyi lapok. Dr. Schmidt Mária	182—187
XI.	**Külföldi lapszemle.** Frauenbildung. Dr. Schmidt Mária	188—191
XII.	Személyi hirek	192

☞ *Tisztelettel kérjük folyóiratunk t. előfizetőit, hogy az előfizetési díjakat a* ***kiadóhivatal*** *címére, reklamációkat, címváltozásokat a kiadóhivatal vezetője* ***Pogány Iduna*** *Erzsébet-Nőiskola-i tanár címére (VII., István-út 93.) szíveskedjenek küldeni. Reklamációkat* ***díjtalanul*** *csak a füzet megjelenését követő hónapban teljesítünk.*

A folyóirat szellemi részét illető levelek, kéziratok, közlemények ***Dr. Berecz Sándor*** *felelős szerkesztő címére (VII., István-út 93.) küldendők.*

A „*Nemzeti Nőnevelés*“ megjelenik az iskolai nagy szünet idejét kivéve minden hónap közepén.

Előfizetési díj: egész évre 6 kor.

Tanítónőknek és tanítónőjelölteknek
Tanároknak, tanítóknak } **4 kor.**

Csak egész évre nyitunk előfizetést; de az előfizetési díjnak két részletben való lefizetését is elfogadjuk.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VII., István-út 93.

NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXIX. ÉVFOLYAM. 1918. SZEPT.—OKT. VII—VIII. FÜZET.

Dr. PROHÁSZKA OTTOKÁR PÜSPÖK BESZÉDE A VERES PÁLNÉ-INTÉZET 50 ÉVES JUBILEUMÁN.

1918. junius 2-án.*

Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mikor a gazda ünnepnap délután kivonul a tagra, nemcsak ünneplő ruhában, hanem vasárnapi gondolatokkal és érzésekkel jár a köznapi barázdák között. Mikor mi ma jubileumot ülünk, mi is ünneplő gondolatokkal, a hála, elismerés, lelkesülés érzésével járunk ez intézet ötven éves emlékei, a magyar kulturának, ötven év munkálta barázdái között. S valamint az a gazda meg-megáll és elgondolkozik, úgy állunk meg mi is és eltünődünk és úgy látszik nekünk, mintha meghallanók annak a régi, ötven év előtti Magyarországnak mély föllélegzését, szivdobbanását. Tavasz volt akkor, serkent az élet, virradat volt akkor, ébredtek az emberek, ébredt a nemzet és mert megint bízni, hinni és apostolok jártak, akiknek tágra nyilt szeméből hit és bizalom sugárzott a világba. És a lenyügözés sirköve mellől kiserkent a nemzeti öntudatnak nemcsak az igénye, hanem az erős akarása.

Hála Istennek, hogy így volt! De nemcsak ez az érzelem vesz rajtunk erőt, hanem a mikor a magvetőkre gondolunk, azokra a régiekre gondolunk egyszersmind, arra a nagy Istenre, a Dániel próféta ős öregére, a világ szövésének takács mesterére, a világfejlődés örökifjú teremtő lelkére s jubileumot ülvén, há-

* E beszédnek egy részletét lapunk I—VI. füzetében közöltük. Az egész beszédet ez úton közöljük.

lát adunk neki, hogy ez mind így lett és hogy ezt a jót mi is az ő kegyelméből megérhettük és a nemzeti kultura térfoglalásának szebb, jobb folytatását remélhetjük.

Az Országos Nőképző-Egyesület engem szólított fel, hogy e jubileum alkalmából Istent tisztelő, Istennek hálát adó érzéseinknek kifejezést adjak, ezáltal is tanuságot tett az intézet vezetőségének vallásos felfogásáról, amely a dicsőséget neki, a munkát magamagának tulajdonítja, és amely folyton hisz és folyton remél Istenben, de ugyanakkor minden erejét megfeszítve, szüntelenül dolgozik.

Mélyen tisztelt közönség! Ha ennek az intézetnek emlékei közt szétnézek és történelmére gondolok vissza, hálát adok az Istennek első sorban azért, hogy Magyarországon ötven évvel ezelőtt lélekjárás volt és hogy az a lélekjárás a magyar női világnak megfelelő gyakorlati és mégis eszményi typust teremtett meg s azt kifejleszteni hosszú ötven éves munkában iparkodott.

Azt mondtam először, hogy akkor lélekjárás volt. Az a régi Magyarország a saját zsirjában fuldokló s mégis szegény Magyarország észrevette, hogy nem elég politikai jogokat kergetnie, hanem művelődnie is és lélekre is szert kell tennie. Az a szegény Magyarország körül nézett: látott városoknak nevezett falvakat, látott alacsony kulturfokon tengődő vidéket, látott állapotokat, körülményeket, amelyekből nemcsak, hogy lélek nem serkent, hanem ellenkezőleg még az a kevés lélek is elköltözni látszott. Királyt ugyan koronázott már a nemzet, de észrevette, hogy királyt koronázni nem elég, hanem a nemzetet magát s fiait kell koronásakká tenni. Csak ha koronás nemzet, művelt, kulturszinvonalon álló nemzet királyának fején csillog a korona, akkor csillog villámlóan, akkor lesz a királyból és nemzetből fölséges világgyőző, saját erejét erősen állító hatalom. Ezt meglátni, ezt megérezni lélekjárás volt.

Azokban a kitünő hölgyekben, azokban a magyar nagyasszonyokban forrott, izzott, sugárzott ez a lélek, azoknak nemcsak gondolataik, hanem eszményeik voltak, nemcsak pana-

szaik, hanem fájdalmaik voltak, azoknak nemcsak czéljaik, azoknak áldozatos lelkük volt, a mely belékényszerült állni a munkába. az ideáloknak kegyetlen, de fölséges szolgálatába. Ha kérdezitek tőlem: mi az a lélek? Azt felelem, amit Liszt mondott, mikor kérdezték, hogy tud annyi lelket, művészi ihletet belevinni a játékába «il faut l'avoir.» A kiben nincs, nem tudja, mi a lélek, mi a lelkesülés ideálokért, mi a nemzeti érzés, a nagy eszmékért való hevülés.

«Was ist der Gral, das sagt sich nicht,
Doch bist zum Dienst du auserkoren,
Bleibt dir die Kunde unverloren.»

mondja Parsifal: Ilyen a lélek! A ki megkapja gazdag, aki meg nem kapja blazirt, nyomorék. Ami nagyasszonyaink a lélekjárás kiváló és fölkent hívei voltak. A 68-as asszonyok — hála Istennek — be nem érték 67-tel, be nem érték politikával, jogkövetéssel, még azzal a régi magyar dicsőséggel sem, hanem akartak új életet, akartak világgyőző, az új viszonyokban helyét megálló magyar női szellemet és lelket. Hogy ezt akarták, azért első sorban hála annak, aki a lelket adja.

Ebben a lélekjárásban másodszor azt mondom, hogy a nők meglátták a magyar női világnak megfelelő, a régi eszményekkel átitatott, de az új kor igényeihez alkalmazkodó női typust. Ezt is meg kell látni! Azt mondja valaki, egy jeles kulturtörténész, hogy: «meglátásaik vannak látnokoknak, költőknek és finom lelkű asszonyoknak.» Hát ezek a finom lelkű asszonyok meglátták a mi újat, szükségeset teremteni kell, hogy az új magyar női világ megállja a helyét. Ez nem azt jelenti, hogy ennek az új kornak egészen új női ideálokat kell keresnie és találnia. Dehogy is. Igaz, női ideáljaink voltak addig is. Ezekből az ideálokból éltünk mi ezer évig, annak hogy közöttünk ideális nők, ideális hitvesek, anyák s nagyasszonyok voltak, annak köszöni a magyar nép a fönnállását. Azért ezek a mi 68-as nagyasszonyaink sem indultak ki valami egészen új, modern női typusnak a keresésére nem voltak ők radikális femi-

nisták, hanem voltak nagy feminák, vagyis nemeslelkű, eszményi mély érzésű és a nemzet talajából életüket meritő nők. Ezeket ne tanítsuk, hogy mit nézzenek ki az életből. Kinézik ők azt, ami kell s kinézik azt az érzés genialitásával és biztonságával.

Mit kellett ahhoz a régi női typushoz hozzáadniok, hogy életrevaló legyen? Több értelmi műveltséget, tudást kellett a nőnek szereznie, lágy, érzelmes karakterébe több acélosságot teremtenie s magát abban az új, szabadabb ipari világban kenyérkeresetre kellett ráképesítenie. Ez kellett! Ezeket a kvalitásokat akarták a mi szelid s okoslelkű reformerjeink beleolvasztani, beleszőni abba a hazát szerető, otthont teremteni tudó női nemzedékbe. Legyen a magyar nő teljesen modern ráképesítéssel fölszerelve, de álljon a régi alapokon a hagyományos hazafias s vallásos érzéssel átjárva. Nem akartak csak «eladó» leányokat, akiknek «eladás» a sorsuk, nem akartak nőket, akik a szép testükkel, de nem a lelkükkel esnek latba; nem akartak egy női világot, amely csak az arc és bőr fehérségével, de nem a lelke tisztaságával világít. De különben akartak szépséget, érzelmet, lágyságot, megfejelve azt új értelmi értékekkel, valamiféle új intellectualis ötvösverettel, akartak kenyérkeresetre képesítést adni a rászorulóknak, s ami nélkül ez nincs, gondoskodtak nagyobb értelmi műveltségről és nagyobb életrevalóságról. De az igazi műveltséget ők is nem az értelmi fogalmaknak a mennyiségében keresték, hanem a lelkiségbe helyezték. Az igazi műveltség az a gazdag harmonikus, mélységes érzelmű lelkiség és bensőség; az igazi műveltség a fölségnek tisztelettudása; az igazi műveltség a jóságnak finom megérzése; az igazi műveltség a legnagyobb művészet felsőbb harmóniákhoz való értés. Mert valamint az a hires hegedős, mikor a monda szerint ráadta a fejét, hogy megtanulja a legszebb éneket, elment az erdőbe, hallgatta a rigót, elment a mezőre és hallgatta a pacsirtát és elment megfigyelni a tenger mormolását zivatarnak üvöltését. Ez mind ének volt neki, de nem hitte, hogy meglelte a legszebb éneket. A mikor azután haldoklott és a lelke a nagy

hitben megnyugodott, hogy van egy más világ, hogy ez a világ csak előtornáca a végtelen életnek, akkor a lelkében megcsendült egy dal: ez volt a legszebb ének, hamar hegedűje után nyult s el akarta játszani, de a húrok elpattantak, mert birkabélből sodrott huron embernek való legszebb éneket eljátszani nem lehet, ahhoz más húr, a lélek húrja kell. A legszebb éneket nem lehet elénekelni, azt csak átérezni s átélni lehet. A mi nagyasszonyaink így gondolkoztak. Leányainknak mélységes, vallásos, művelt lelkiséget akartak biztosítani. Örökbe adták az intézetnek a mélységes vallásosságot: azt a vallásosságot, mely hódolat és tisztelet a fölségessel, a végtelen Istennel szemben. Aki ezt nem érti, az üres, aki ezt nem érzi, az blazirt.

Mi nem olyan leányokat akarunk, akikről elmondhatják «frisées, parfumées, et blasées,» hanem akik friséek és parfuméek is, de nem blasée-k. A blázirtság a mai korban nem állja meg a helyét. Az igazi műveltséget csak nagy öntudat, világot győző öntudat hordozza.

De a mi régi nagyasszonyaink nemcsak ezt adták örökbe, de örökbe adták a hazaszeretetet is. Senki ez intézetben ne vetkőzzék ki hazaszeretetéből, senki ez intézetben idegen szellemű irodalomtól ne vetkőztesse le lelke finom ragaszkodását a hazai röghöz. Gernyeszegen s Vanyarczon ezt nem könyvből tanulták, hanem a friss szántás illatával és a gyönyörű májusi vidéknek szépségéből szítták magukba. A hazaszeretetet nekik nagy valóság és nemcsak elvont fogalom s gyönge érzés volt. Arra tanítják ők leányainkat, hogy szeressék a hazát, nemcsak a fővárost, hanem a vidéket és nem a kövezetet s az aszfaltot, hanem a falut, a népet és hogy ne szeressék azt csak szóval, hanem tettel; éljenek körében s örüljenek s szenvedjenek vele. Ily asszonyok kellenek közénk a mai korba és akkor megállják majd a nők a modern világban is a helyüket.

Azután örökbe adták az otthon szeretetét. Van-e, lehet-e egy agglegénynek otthona? Erre azt mondanám: ha van neki, az csak rideg otthon lehet, mely otthona csak a nőnek van s

a kinek azt nyujtja. Otthont teremtő művészete a nőnek van, ehhez van érzéke és stylusa. Talán azért van ma oly kevés otthon, mert oly kevés egész nő van a világon, dacára a feminizmusnak, dacára a sok mindenféle liberális gondolatnak. Otthon nélkül nincs vallás, nincs erkölcs, nincs haza. Ha egy népben sokan elvesztették otthonukat, vége a hazának is; ház és haza, otthon és hon és erkölcs és nemes élet, ez mind egy húron pendül. Szeretni az otthont, tudni teremteni otthont, finom lelki megérzéssel, beleállni abba, amit kis világnak hivnak, de a mi ha nincs, kevés nekünk a nagy világ, ez az élet művészete és boldogsága!

Álljunk ezeken az alapokon, szivjuk tele a lelkünket ez érzésekkel. A Szentírás dicsőiti az erős asszonyt.

Csak ezen három irányban kimüvelt s megszentelt női lélek lesz a «mulier fortis», aki győzi a világot, imádja az Istent és teremt otthont azoknak, akiknek sorsát Isten reá bizta.

Ez ötven éves kulturmunka mezőin kössünk koszorút az Isten oltárára, ne virágból, hanem az itt nevelt magyar nőknek erényeiből, ne tulipánból, hanem hazafias szivünk örömeiből, ne árvalányhajból, hanem aggodalmainkból a hazafias reményeinkből és adjunk neki hálát, hogy ezt az ötven évet győztük, birtuk, kérjük kegyelmét, hogy az alapitónő szellemében a magyar nőképzés ügyét ezentúl is győzzük és adjon az Uristen olyan szellemet és lelket ennek az intézetnek, amely erős vallásos és magyar asszonyokat ad a hazának az Isten dicsőségére, a hazának a boldogulására és önmaguknak legnagyobb vigaszára.

EMLÉKEZÉS!

1918. július 9-én kísértük ki *Korchmárosné Buzogány Máriát,* az áll. Erzsébet nőiskola gyakorló felsőbb leányiskolájának nyugalmazott tanítónőjét a Farkasréti temetőbe, ahol pihenőre talált meg gyötrött, sokat zaklatott, szeretni oly forrón tudó, fáradt szíve!

Súlyos szívbaja volt nyolc év óta és sokat-sokat szenvedett! Közvetlen környezete, a szó legigazibb értelmében *szerettei* már többször elsíratták, de szívós szervezete és csodás akaratereje, lelki energiája újra meg újra legyőzték a halálos veszedelmet. Élni akart, hiszen boldog volt, nemes szívek őrködtek felette: hitvesi hűség, jó gyermekek forró ragaszkodása és egy csodálatos erős, önfeláldozó nagy testvéri szeretet! Ezekkel az erőkkel sokáig küzdött a kór, amíg végre mégis győzött felettük. A halálos döfést az adta meg, hogy a család büszkesége, a legnagyobb fiú, a csupa tehetség és csupa lélek Bandi-fiú, reménytelen nagy betegségnek esett. Ez megölte az édesanya beteg szívét! Attól megkímélte őt az Isten, hogy fiát eltemesse.

Korchmárosné Buzogány Mária hű volt intézetünkhöz is, Ezelőtt két esztendővel, mikor egy kis szünetet adott neki a betegség, összeszedte minden erejét és eljött hozzánk, hogy még egyszer lásson mindnyájunkat együtt, — az iskolát, melyben oly örömmel dolgozott, a kollégákat, akiket testvérileg szeretett.

Sok-sok szép emlék kötötte őt az Erzsébet nőiskolához, a *Zirzen intézethez!* Mert ő abban nevelkedett. Mind a három Buzogány leány intézetünkben tanult. Édesatyjukat, néhai Buzogány Áront, egy időben szorosabb kötelék csatolta hozzánk, mint a vallás- és közoktatásügyi miniszterium osztálytanácsosa, ő volt

iskolánk ügyeinek egyik intézője Zirzen Janka igazgató idejében. Nemcsak hivatalos főnöke, hanem benső jóbarátja is volt házunknak, viszont az intézet szeretettel fogadta kötelékébe az ő gyermekeit.

Buzogány Mariska, a hogy akkoriban nevezték, mint gyermekleányka került hozzánk és mikor a polg. isk. tanítónői oklevelet is megnyerte nálunk, a szépthetségű, kedves, művelt tanítónőt, Zirzen Janka igazgató itt tartotta felső leányiskolánknál. *25 évig* dolgozott intézetünkben. Sokáig volt bentlakó nevelő-tanítónő, később mint Korchmáros Kálmánné bejáró tanítónő lett. Közben egy tanulmányi évet Angliában, Londonban töltött, ami nagymértékben kifejlesztette általános műveltségét s megfigyelő erejét. Lázárné Kasztner Janka igazgató is elismerte érdemeit és szerette őt. Rendkívül finom lelkű, nőies tanítványait melegen szerető, ötletes, szellemes, kedves tanítónő volt, akitől a növendékek szívesen tanultak és szívéhez simultak.

Mint kollégát ritka hűség és baráti érzés jellemezték. Egész hosszú betegsége idejében hozzánk tartozott, nem kapcsolódott ki az intézet kötelékéből. Utolsó napjaiban is megemlékezett a boldog munkás, szép napokról és a kolléga jó testvérekről.

Testületünk koszorút helyezett ravatalára, részt vett temetésén és őszintén meggyászolta. A régi iskola egyik értékes, kedves tagja mult el ő benne! Felsőbb leányiskolánk tipikus tanítónője, egy azok közül, akiknek *otthona* is volt az intézet, amelyben dolgozott.

Lassanként elfogyunk, akik nevelő szellemi felsőbb leányiskolánknak alapvető munkásai voltunk. Az egyesek pihenni térnek, az egész pedig tovább fejlődik a maga útján!

Buzogány Mária nyugodtan pihenhet, ő hűségesen megtette kötelességét. Jó munkát végzett intézetünkben is, szép emléket hagyott! Legyen neki könnyű a hazai föld, melynek hű gyermeke volt, és őrködjenek nemes emlékezete fölött Hűség és Szeretet!

Isten — Isten vele!!

Berta Ilona.

NÉPOKTATÁSI ALAPTÖRVÉNYÜNK.*

1868—1918.

Ez évi junius 23-án volt ötvenedik évfordulója annak a közmívelődésünk történetében örök emlékezetű napnak, amikor Magyarország akkori vallás- és közoktatásügyi minisztere, br. Eötvös József, népoktatásunk alaptörvényének tervezetét az országgyűlés elé terjesztette. Ez a közoktatásunkra nézve valóban történelmi pillanat váratlanul, minden feltűnés mellőzésével állt be. A kisjenői kerület képviselőjének, br. Simonyi Lajosnak interpellációjára (szándékozik-e a kormány az egyházak- és iskoláknak az állam részéről szóló segélyezése tárgyában kimerítő törvényjavaslatot előterjeszteni) adott válasza kapcsán, mintegy feleletül az interpelláció második részére, tette le a ház asztalára ezt a korszakot alkotó törvényjavaslatot, bár rövid, de meggyőző elveit mégis kifejező beszéddel, a jelenvoltak nagy lelkesedése és örömnyilvánítása között. A javaslat sürgősen tárgyalás alá vétetett, s még abban az évben szentesítést nyervén, törvénnyé is vált. A törvény végrehajtását legott meg is kezdte a közoktatási kormány.

Az 1868. évi XXXVIII. t.-cikk, egészen a 20 évvel azelőtt, br. Eötvös József első minisztersége alatt alkotott népoktatási törvénytervezet irányelvei alapján áll.** Mikor a miniszter 1848 augusztusában a képviselőház elé terjesztette első nép-

* Felolvastatott a «Mária-Dorothea-egyesület» tanítónői szakosztályában 1918. április 20-án.

** Eötvös összes munkái, IX. k. 297.

oktatási törvényjavaslatát, a tárgyaláshoz fűzött kilenc országgyűlési beszédében * világosan kifejtette a tervezet alapelveit, melyet már akkor is osztatlan érdeklődéssel fogadtak. Rövid 19 §-ból, alig több mondatból áll ez a javaslat, s mégis benne van egy ország elemi népoktatásának teljes fundamentuma. Tárgyalása közben élénk viták fejlődtek, sőt heves, viharos jelenetek folytak le, melyeket azonban báró Eötvösnek és hiveinek felvilágosításai és cáfolatai lecsendesítettek. A képviselőház módosította a javaslat egyes szakaszait, megtoldotta a kisdedóvásról szóló szakasszal s elfogadta; a főrendiház már nem tárgyalhatta, így királyi megerősítést nem nyert s törvénnyé nem is válhatott a javaslat. De él azért a későbbi idők alkotásaiban, él az 1868-i alaptörvényben mind az a gondolat, mely e rövidke tervezetnek a lelke. Hogy a népoktatásról törvény útján való gondoskodás az állam kötelessége, hogy minden népoktatási intézet állami felügyelet alá helyeztessék, hogy az elemi iskolázás minden gyermekre nézve kötelező legyen, hogy az elemi oktatás ingyenes legyen, hogy a magyar nyelv tanulása minden tanulóra kötelező legyen, hogy a vallás oktatása a felekezetek joga, hogy közös iskola állítandó ott, ahol az egyes felekezetek vagy anyagi erejük elégtelensége vagy az iskolás gyermekek csekély száma miatt nem tarthatnak külön-külön felekezeti iskolát, hogy a tanítóképzésről — gondoskodás állami feladat, — ezek a 70 évvel ezelőtt kimondott elvek helyükön voltak 1868-ban is, helyesek ma is.

Az akkori idők azonban nem voltak alkalmasak a csendes, mélyenszántó kulturmunkára. A lelkeket régen izzó nagy elkeseredésekből táplálkozó gyötrelmes feszültségek, izgalmak töltötték be. Valami lélegzetveszejtő fojtó hangulat, rettenetes bizonytalanságok, küzdelmek, balsorsok előreérzése tartotta fogva. Nagy események kezdete s az elkövetkezendő még nagyobbak sejtése, várása és félése izgatta fel a végsőkig az idegeket. Petőfi szinte ingerülten írja augusztus 10-i hirlapi cikkében: «el-

* Eötvös összes munkái IX. k. 265—287.

hagyhatnátok *most* azt a nevelést, mikor azt sem tudjuk, lesz-e kit nevelni vagy sem?»

És jött, és végig gázolt az országon a tomboló vihar, elsöpört mindent, némaságba és gyászba borította a nemzetet. A tompa kétségbeesésben, dermedt lemondásban tengődő lelkeknek két évtized kellett, hogy újra hinni, bízni tudjanak az új kikeletben, a jövőben.

És kitavaszodott újra! A nemzet kibékült királyával, az alkotmányos élet helyreállt. Ez a hirtelen fordulat örömmel, kedvvel, várakozásval, reménységgel töltötte el a sziveket. Magabízó munkakedv, az egymás megbecsüléséből eredt ösztönzés, és hivő, vágyakozó idealizmus sarkalta tettre legjobbjainkat. Elkezdődött újra, szinte lázas készséggel és erőkifejtéssel minden téren a magyar állam kiépítésének a munkája. Az isteni Gondviselés kegyelme ismét br. Eötvöst állította közoktatásügyünk élére. S ő nem vesztegel időt, egy percet sem késik, átdolgozott, hatalmas második törvénytervezetének benyújtásával, elfogadtatásával és törvénnyé emeltetésével. Nem volt könnyű a munkája; még a minisztertanácsban is nehézségekkel ment át a javaslat, még nagyobb küzdelmekkel a képviselőházban egyes kérdések miatt. Br. Eötvösnek a javaslat tárgyalása alkalmával a képviselőházban elhangzott beszédei inkább csak a részletkérdéseket illetik. Az általános irányelvek bővebb fejtegetésére, amelyek e monumentális tervezethen kifejezésre jutnak, szinte nem is volt itt szükség, mert egyrészt bevezető beszédében ő maga is utalt rájuk, másrészt báró Nyáry Pálnak a törvényjavaslat fontosságáról és sürgősségéről tartott lelkes beszéde élénk fényt vetett ez alapgondolatokra, — de ismeretesek voltak ezek a 20 év előtt benyújtott törvényjavaslat tárgyalása alkalmával mondott miniszteri beszédeiből is. A főrendiházban 1848 dec. 1-én megindult tárgyalás alkalmával azonban újra összefoglalja, ragyogó világításba helyezi ez alapelveket két nagyszabású beszédében.*

* Eötvös összes munkái, X. k. 198. l.

Nem célom e helyen magát a törvényt ismertetni, hiszen rendelkezései főbb vonásaikban mindnyájunk előtt ismeretesek, akik a tanítói hivatásra előkészültünk. Csak általánosságban akarok és csak néhány vonással rámutatni ennek a fundamentális törvényünknek egyfelől szellemére, másfelől hatására.

Népoktatási alaptörvényeink Magyarország össznépességét egyazon művelődési közösségbe foglalja össze, amely eleddig a legkülönfélébb irányú és fokú volt és nem az összes népességre terjedő. Régebben is mutatkoztak ugyan erre törekvések: összefoglaló hatással, országosan rendezni az oktatást. Így az első Ratio Educationis, a Mária Terézia idejebeli is ezt a gondolatot igyekezett érvényre juttatni. Ezek a régebbi rendelkezések azonban nem voltak alkotmányos úton létrejött törvények, hanem csak kormányrendeletek, és ezért nem lehettek egyetemes és erős hatásúak, különösen itt nálunk, ahol egyenesen ellenszenv fogadott és kisért minden olyan intézkedést, mely nem gyökerezett alkotmányos talajon. Az iskoláztatás nálunk a XVIII. század eleje óta két teljesen elkülönített csapáson járt; voltak katholikus és nem katholikus iskolák, ahány, annyiféle szervezetű és követelményű. Az 1790/1 évi, valamint az 1825/27. évi országgyűléseken kiküldtek ugyan bizottságokat, melyek az egységes oktatásra iránytszabó munkálatok készítésével voltak megbízva, de sem e bizottságok munkálatai, sem a negyvenes években készült ily irányú javaslatok és tervezetek nem öltöttek testet, nem voltak eléggé életrevalók: az 1845-i «Systema Scholarum» csupán a katholikus népiskolákra vonatkozott s ezekben hozott létre bizonyos fokig egyöntetű rendszert. Az iskolák, mind a katholikus, mind a protestáns iskolák, féltékenyen őrizték iskolaszervezeti autonom jogaikat. A szabadságharc utáni abszolutizmus korszaka pedig valósággal zilált állapotba juttatta az ország közoktatásügyét nemzetellenes és elvek nélkül szükölködő iskolaszervezési ténykedéseivel. Ennek a kornak iskolái nem tüntetnek fel egységes célokat, megállapodott elveket, a közmíveltség tekintetében azonos mértékre való törekvést. Ellenkezőleg: az egyfokú iskolák is lehe-

tőleg elkülönülnek, elzárkóznak egymástól, nem vesznek tudomást egymás munkájáról, paedagogiai újabb irányokról és eljárásokról; eltespednek a maguk szokásaiban. Ahány az iskola, úgyszólván annyiféle a tanítási követelmény, a módszer, a felszerelés, a felügyelet, a tanító képzettsége.

Jól ismerte ezeket az állapotokat a törvénykészítő Eötvös S hogy milyen káros volt ez a tervtelenség népiskoláink állapotára s a közműveltségre, az kitünik a miniszternek már a törvény életbeléptetése után, 1870-ben, amikor azonban még nem lehetett a törvénynek hatása szembeszökő — az országgyülés elé terjesztett, statisztikai számadatokon, tehát hiteles, rideg adatokon alapuló első, hiressé vált jelentéséből. Kitűnt ebből, hogy a Királyhágón innen 1367, Erdélyben 349 községünk van teljesen iskola nélkül, s a többi népesebb községekben sincs elég iskola. Kitűnt, hogy az összes tanköteles gyermekeknek valamivel több, mint fele, vagyis 1,200.000 gyermek nem részesül semmiféle oktatásban; hogy ezer meg ezer olyan tanítója van az országnak, aki nem részesült semminemű hivatására előkészítő szakképzésben, hogy több ezer tanítónak nincs semmiféle képesítése, hanem ezek letűnt évszázadok gyakorlata szerint csak egyéb foglalatosságuk mellett mellékfoglalkozásként üzik a tanítást. Kitűnt továbbá a jelentésből, hogy a tanítóképzés egészen rendezetlen s alacsony színvonalon áll; hogy a meglevő felekezeti képzők nagy részében (a jelentés szavaival élve) «mind a tanfolyamok szervezete, mind a paedagogiai oktatás annyira hiányos, hogy a vallásban, egyházi szertartások és énekek tanításán felül paedagogiai s egyéb ismeretek tanítására kevés gond fordittatott.» Majd más helyen: «Az oktatás céljaira szolgáló helyiségek nagy része olyan, hogy a napnak legalább a felét benne töltő gyermek sokkal nagyobb kárt szenved testi fejlődésében és egészségében, mint amennyi hasznot nyer a kapott tanítás által.» Megemlíti a jelentés, hogy a tanítók illetményei szégyenletes csekélyek voltak, hogy a társadalom szinte ijesztő közömbösséget tanusitott országszerte a népnevelés ügye iránt.

Elmondja, hogy egyelőre pontosan meg se lehetett állapítani, hogy milyen nagy az elmaradottságunk, mert az iskolafentartó felekezetek az iskoláikra való felügyelet szándékát az állam jogtalan és illetéktelen beavatkozásának tartották s még a kivánt adatokat is vonakodtak beszolgáltatni.

Megérthetjük ebből, hogy ezeket az állapotokat Eötvös már megelőzőleg ismerve, miért sürgette már 1848-ban is annyira a népoktatás törvénytervezetének elfogadását s miért sürgette az 1868-iki alaptörvényét is. «Annyira meg vagyok győződve — mondja egyik beszédében — a népnevelés elhalasztathatatlan szükségéről, hogy kötelességemnek tartottam elkerülni minden akadályt, minden nehézséget, mi a népnevelés törvényének életbeléptetését akadályozhatta volna» * s inkább beleegyezett egy-egy lényegbe nem vágó módosításba, csakhogy ne késleltesse a tárgyalás menetét.

Magáról a saját jelentéséről azt mondja Eötvös: «E munkának mindazon tulajdonai megvannak, melyek nálunk nem tetszenek; de nem bánom, ne ámítsuk a nemzetet szépelgésekkel, legjobb lelkiismeretünk szerint az általunk ismert valóság képét mutassuk elő, akár bosszankodjanak miatta, akár kárhoztassanak érte.» A jelentésnek «Következtetések» c. fejezetét egészen ő maga írta s ez volt egyszersmind utolsó szava a nevelés ügyében nemzetéhez. Ebben rövidre fogva így adja elő a kívánalmakat és a jövőben teendőket: legyen a népoktatás minél tökéletesebb és minél gyakorlatibb, mert csak így lehet meggyőzni a szülőket az áldozatok szükségességéről; a népiskola legyen egész oktatásunknak az alapja, s ez álljon első helyen; az oktatás legalsó és legfelső foka közt tegyük természetessé az átmenetet. Főteendőnk most sürgősen iskolaépületeket létesíteni (790-et), elegendő számú (13783) jó tanerőről gondoskodni, amit a tanítók jobb javadalmazásával, továbbá nyugdíj adásával, benlakásos tanítóképzők és nőtanítóképzők szervezésével érhetünk el leggyorsabban és legjobban.

* Br. Eötvös összes munkái, IX. k. 271. l.

A jelentéshez beérkezett és felhasznált adatok igazolták Eötvösnek azt a gondolatát, hogy intézményesen s összefogva az egész ország népességét egy műveltségi közösségbe, rendezze, még pedig minél előbb rendezze Magyarország népoktatásügyét. Az adatok igazolta állapotok szinte megdöbbentő képet tártak fel. Még az sem vigasztalhatta őt, — aki a külföld népoktatási viszonyait, — mint beszédeiből lépten-nyomon kitűnik — alaposan ismerte, hogy Németországot kivéve, Európa-szerte sehol sincsenek lényegesen kedvezőbb viszonyok, mint nálunk. Angliában még nem volt ekkor népiskolai törvény, mikor a mienk elkészült. Az angol népiskola úgyszólvan szabadjára volt hagyva s teljesen a társadalmi tevékenységre bízva. Olaszországnak csak egy tartományában (Piemont) volt, ott is csak pár évvel előbbi keletű (1859) népoktatási törvénye, melyet csak Itália egyesítése után terjesztettek ki több tartományra is. De hogy ez a törvény is mennyire hiányos, megalkuvó, mutatja, hogy Olaszországban még ma is rengeteg az analfabéta s mutatja az is, hogy a kötelező iskolázás ideje milyen rövid. Franciaországban volt ugyan 1833 óta népoktatási törvény, de fölöttébb hézagos és rendelkezései nem öltöttek testet. Ott is csak 12 évvel a mienk után alkották meg a mai népoktatási törvényüket, mely az iskoláztatás egységes fejlődését biztosítani hivatott. Németországban a népoktatás 1868 előtt nemcsak a mienket, hanem a többi európai államét is hasonlíthatatlan mértékben felülmúlta. Még pedig nemcsak erős kulturérzékkel megalkotott törvényei által, hanem a nagy paedagogusok (Pestalozzi, Fichte, Herbart, Ziller, Fröbel stb.) ösztönzéséből, akiknek hatása oly nagy volt a németségre, hogy a nevelést ott a közfelfogás a legszentebb, legkomolyabb erkölcsi feladatnak tekintette. S még mindezeknél nyomatékosabban azért, mert a szülőknek egyetemlegesen befolyást engedtek a népiskolai ügyekben s ezáltal erős és folytonos érdeklődésüket biztosították az oktatás és nevelés iránt. Ugyanez az ok vitte előbbre a többi államoknál Svájcz és Svédország népnevelésügyét is az akkori időkben.

Ettől várt sokat, ennek a szükségét érezte s ezt áhította

br. Eötvös nálunk is. «Én azt hiszem, — úgymond, — hogyha mi jó népnevelést akarunk, úgy a szülőknek a nevelés körébe igen tetemes befolyását kizárnunk nem lehet, nem főképen azon befolyást, melyet a szülők összesége, a községek a népiskolára gyakorolnak. S ebben fekszik egy igen nagyfontosságú kérdés — t. i. — kell-e a népiskolára befolyást adni a községnek vagy nem? Ennek theoretikus argumentációjába nem ereszkedem, mert a világ példája mutatja, hogy a népiskolák épen ott virágzanak leginkább, épen ott bizonyulnak be legjobban és legcélszerűbben rendezetteknek, hol a községeknek tetemes befolyás van engedve, mint pl. Amerikában, Svájcban, s Németország azon tartományaiban, hol a községek eme befolyása megengedtetett.»* Továbbá egyik költségvetési vita alkalmával mondott beszédében, felsorolván azokat az akadályokat, amelyek a nevelés ügyének gyors haladását meggátolják, ily akadálynak ezt tartja: «hiánya főkép azon közszellemnek, mely szükséges arra, hogy a népnevelés valamely országban virágzásra juthasson, mert a népnevelés valóságosan virágzó állapotba sehol sem juthat, ahol a nép nagy többsége nincs arról meggyőződve, hogy a népnevelés szükséges.»**

Mint mindezekből látjuk, Eötvösnek az *önkormányzat* és a *nemzeti tevékenység* volt az eszménye. Ezt akarta megvalósítani az iskolák szervezetében és vezetésében is. Az lebegett szemei előtt, hogy bizonyos közszellemet teremtsen társadalmi tevékenység utján s ezzel egyrészt előkészítse a talajt a népoktatási törvényre, másrészt ha az majdan életbelép, akkor önkormányzat utján, a közösség élénk és buzgó közreműködésével oldhassa meg a népnevelés kérdését. A kormánynak csak ott és akkor legyen beavatkozása az iskolaügyben, ahol és amikor a társadalmi tevékenység nem képes megküzdeni a feladatokkal. E célból még a törvényjavaslat benyújtása előtti évben a hatóságoknak s egyeseknek is küld népnevelési egyletek alakí-

* Br. Eötvös összes munkái, IX. k. 268. l.
** Br. Eötvös összes munkái, X. k. 378. l.

tására vonatkozó tervezeteket és felhivásokat. Oh, de mennyi csalódása, mennyi keserűsége volt e miatt. Mert lehet-e századok rozsdás közönyét könnyen lecsiszolni, lehet-e fásult, eltompult szíveket egyszerre forró hevületbe hozni; lehet-e tespedt, értetlen lelkeket egy szellemóriásnak egyszerre magához emelni; lehet-e a gyanakvót a nemes szándékról egy szóval meggyőzni? Nem lehetett. A kisérlet célt tévesztett, alig egy-két ilyen egylet alakult, s az is mihamarabb megszűnt. Általános, mély és tartós érdeklődést és lelkesülést — sajnos — még nem lehetett a lelkekbe plántálni, de a közfigyelmet a népnevelésügyre terelni mégis sikerült.

Népoktatási alaptörvényünknek vannak fogyatkozásai és hiányai, az kétségtelen. Még pedig nemcsak a dolog természete szerint, t. i. azért, hogy az első, alapvető ilyen alkotás nem is lehet tökéletes, mert csak a kipróbálás, a tapasztalatok útján válhatik azzá. De lényegileg is. Nem szándékom e közismert tényeket felsorolni, csak egy hiányára akarok rámutatni. Érezte, sőt ismerte müvének hiányait maga a törvénykészítő is, mikor mondja: «hogy habár e törvényjavaslatnak vannak talán egyes hiányai, melyeket csak a tapasztalat fog feltüntetni, és ámbár e törvényjavaslat az elmélet terén sem felel meg tökéletesen minden követelésnek: ezen törvényjavaslat teljes meggyőződésem szerint egy érdemmel bír, azzal, hogy *praktikus és hazánk jelen viszonyaira alkalmatos*, és hogy ezen törvényjavaslatot elfogadva, jobb közművelődésnek s ezáltal egyszersmind nemzetünk szebb jövőjének alapját vetjük meg.»* A bizalom és remény hangja mellett mellékhangként mintha kicsendülne e szavakból bizonyos megalkuvás a körülményekkel, az adott viszonyokkal, bizonyos lemondás ideális célokról és elvekről. Hisz másként teljesen érthetetlen is, hogy mikor e törvény a felekezeti és a községi elemi népiskolák tantárgyait felsorolja, meg sem említi a magyar nyelvet s nem rendeli el, hogy az állam nyelvét ezekben az iskolákban is tanítani kell, holott már akkor ismert

* Br. Eötvös J. összes munkái, X. k. 210. l.

tény volt, hogy ezrekre megy az országban a nem magyar tannyelvű iskolák száma. Szinte érthetetlennek látszik, hogy most, mikor először rendezi el a törvényhozás az egész nemzetet egységbe foglaló népnevelést, az egyöntetű, egymértékű iskolai tanítást, kihagyja a nem magyar tannyelvű felekezeti és községi iskolák tanulmányi anyagából az állam nyelvét, ezt a leghatásosabb eszközt, mely a nemzet egységét leginkább van hivatva megteremteni. Annál szembeszökőbb ez a fogyatékosság, mert hiszen már az 1791. évi VII. t.-c. is elrendeli, hogy az országnak kivétel nélkül minden iskolájában kötelező, rendes tantárgyként kell a magyar nyelvet tanítani. Sőt az 1848. évi törvény javaslatába maga Eötvös is felvette a magyar nyelvnek minden iskolában kötelező tanítását s a tervezet 11. §-a minden kétséget kizáróan el is rendeli ezt. Miért maradt az el az 1868. évi törvényből? Bátortalanság, megalkuvás, kényszerű okosság, vagy az erők elégtelenségének érzetéből eredt belenyugvás az elérhetetlennek látszó célok elejtésébe? Mi volt az ok? Ki felelhet erre?

De milyen elenyészők a fogyatkozások és hiányok a törvényben megnyilvánuló nagy eszmék és elvekhez képest! Kiérezzük a törvényből, hogy a század egyik legnagyobb gondolkodója, hogy egy következetes elme, egy humánus lélek, egy meleg szív alkotta. Kiérezzük belőle az átgondoltságot. Kiérezzük belőle a század két vezéreszméjét: *egyenlőség* és *szabadság!*

A törvény mindenekelőtt az általános tankötelezettséget mondja ki, nem mint óhajtást, vagy szükségességet, hanem a föltétlen követelés erejével mint oly kötelességet, melynek elmulasztása büntetést von maga után. Egyebekben pedig megengedi a legteljesebb szabadságot. Eötvös működésének egyik méltatója ezt így fejezi ki találóan: «A népoktatási törvénynek csak egy kategorikus imperativusa van: a tankötelezettség kimondása; minden egyéb rendelkezését széleskörű szabadság jellemzi.»*

* Dr. Radnai Rezső: Br. Eötvös József emlékezete, 20. l.

Nagyszabású, az egyenlőség eszméjéből eredt gondolat, melyet a törvény kifejez: hogy az államnak kötelessége gondoskodni arról, hogy minden polgára eljusson a műveltségnek arra a fokára, amelyen képes lesz polgári jogait tudatosan gyakorolni és polgári kötelességeit értékesen teljesíteni. Már 1848-iki tervezete benyujtásakor az általános tankötelezettség mellett szolgáló érvül mondja Eötvös egyik beszédében: «Nevelés nélkül az egyenlőség semmi, nem egyéb, mint puszta szó; a nevelés az, miáltal az alsó osztálybeliek az állam által nekik adott jogok élvezetére képesekké tétetnek.»[1] Majd pedig: «a politikai jogokat nemcsak a törvény adja, hanem a személyes képesség is.»[2] Továbbá: «Az egyenlőség törvényeinkben kimondatván, nem lehet elmulasztanunk semmit, mi annak valósítására szükséges. Ez pedig tapasztalás szerint semmi más nem lehet, mint a nevelésnek, műveltségnek a nemzet minden osztályára való kiterjesztése.»[3]

Az 1868. törvényjavaslathoz fűzött beszédeiben is többször átvonul az a gondolat, hogy a műveltséget közkincscsé tenni mennyire szükséges mind az egyén, mind a köz, mind az állam érdekében. Pl. a tervezet főrendiházi tárgyalása alkalmával: «Minden államnak kötelessége, hogy a honpolgároknak azon jogok élvezetét, melyet nekik a törvény adott, lehetővé tegye; és minden államnak kétségtelen joga van megkivánni, hogy azok, akik bizonyos, az államnak jólétére befolyással biró jogokat gyakorolnak, azon jogok gyakorlására képessé legyenek.»[4] Vagy: «A népnek értelmi emelésében fekszik legbensőbb meggyőződésem szerint ezen haza egész jövője. Ettől függ, hogy nemzetünk, mely ezen földet vitézsége által fegyverrel foglalta el, azt értelmisége által megtartsa.»[5] S kifogyhatatlanul idézhetném még számos hasonló kijelentését úgy országgyűlési

[1] Br. Eötvös J. összes munkái, IX. k. 272. l.
[2] Br. Eötvös összes munkái, IX. k. 273. l.
[3] U. o. IX. k. 283. l.
[4] U. o. X. k. 203. l.
[5] U. o. X. k. 153. l.

beszédeiből, mint az 1870-ben kiadott miniszteri jelentésből, amelyekből kitűnik, hogy Eötvös nemcsak politikai okokból, hanem az egyénnek szempontjából is mennyire szükségesnek tartotta az általános, a kötelező népnevelést, a műveltséget, mely csupán magáért is méltó cél, magában véve is a legnagyobb érték az életben, mert egyedül ez képes lerombolni a válaszfalakat, amelyeket ember és ember közé a faji, nyelvi, nemzeti és vallási különbségek emelnek.

Az egyenlőség eszméje tükröződik népoktatásunk alaptörvényében abban is, hogy az elemi népoktatás áldásaiban egyaránt és egyenlő mértékben kívánja részesíteni nemükre, társadalmi osztályhoz tartozóságukra, felekezeti viszonyaikra, nemzeti különbözőségükre való tekintet nélkül az ország valamennyi gyermekét. A felső népiskola és a polgári iskola évfolyamainak tekintetében tesz ugyan különbséget a törvény a fiú- és a leányoktatásban, de ez kizárólag a gyakorlati élet követelményeire való tekintetből, célszerűségből történik, a műveltség *fokát* nem érinti lényegesen.

Az egyenlőség eszméjét hirdeti továbbá népoktatási alaptörvényünknek az az intézkedése is, hogy a nők részére megnyitja a férfiakéval egyértékű kenyérkereseti pályát: a tanítónőit. A törvény tanítónőképzők felállítását rendeli el, melyekben a tanítónőjelölteknek nagy kedvezményeket biztosít, hogy minél több, erre hivatást érző nőt édesgessen a tanítónői pályára. Sürgősen kellett a nagy tanítóhiányt pótolni, sürgősen kellett minél több erre alkalmas nőt is előkészíteni a tanítói hivatásra. Még egy év sem telik el a törvény szentesítése után s már megnyilik az első állami tanítónőképző Budán, melyet csakhamar követ a többi is. A tanítónőképzők megnyitásával nem csupán az élethivatás betöltésére szolgáló ismeretek és képességek megszerzésére nyernek a nők a férfiakkal egyenlően alkalmat, hanem oly magasabbfokú ismeretek megszerzésére is módot nyújt nekik a törvény, amelyeket megszerezni eddig nem volt a nőnek a nyilvános iskolázásban alkalma. Mennyi áldás fakadt a törvénynek ez intézkedéséből az iskolaügyre, egyesekre

és társadalomra! Akiket személyesen érint ez az intézkedés, nem gondolhatnak megilletődés és hálaérzet nélkül arra a nagy szívre, amely azelőtt soha sem járt ösvényekre engedte a nőt, mint egyenjogú, egyenértékű munkatársát a férfinak, s akit a zsenge ifjúság nevelésére szinte alkalmasabbnak tartott a férfinál.

A törvény intézkedéseiben mindenütt megnyilvánul a demokratikus reformokért lelkesülő és küzdő nagy gondolkodónak és államférfinak másik vezéreszméje: a *szabadság*. A törvény a tanulás tekintetében mindenkinek a legnagyobb szabadságot biztosítja. Nem is az a fontos, hogy milyen úton-módon szerezzük meg a műveltséget, egy a fontos, hogy megszerezzük sokan, bizonyos fokig mindnyájan. Akár a szülői házban, akár magánintézetben, akár nyilvános iskolában szerzi meg a gyermek a műveltség és tudás megkivánt mértékét, az a törvény szerint mindegy; csupán azt kivánja meg, hogy nyilvános tanuságot tegyen a gyermek arról, hogy a kiszabott ismereteket, a műveltség megszabott mértékét elsajátította.

Amint a *tanulásban* teljes szabadságot enged a törvény, akként a *tanításban* is. A tanításra mindenkinek jogot biztosít, aki erre való képességét igazolja. Iskolát nyithat és tarthat fenn ez alaptörvényünkben megállapított módozatok mellett minden jogi személy: egyesek, társulatok, világiak vagy egyháziak, a község, az állam. A törvény ezzel egyetemes jognak nyilvánítja az iskolafenntartás jogát, melyet bárki gyakorolhat, aki erre való képzettséget szerzett. Most már nem kiváltság ez, amelyet megadni vagy meg nem adni a kormány elnéző, vagy kedvezni akaró jóindulatától függ, hanem egyetemes jog. «Minden monopolium az oktatás terén, meggyőződésem szerint, káros», mondja Eötvös a költségvetési vita alkalmával mondott beszédében s ezért terjeszti ki e jogot szabadelvűséggel.

E jogoknak a szabadság eszméjéből folyó tiszteletéről tanuskodik a törvénynek a vallásoktatásra vonatkozó rendelkezése is. Törvényünk ugyanis abból a meggyőződésből kiindulva, hogy a gyermek nevelése vallásos nevelés nélkül lehetetlen, elrendeli,

hogy a hit- és erkölcstan rendes tantárgy legyen minden népiskolában; sőt arról is intézkedik, hogy minden iskolában, tehát a felekezetiekben is, minden tanuló a saját vallásában részesüljön rendes vallásoktatásban. Ezt a mindennél kényesebb és nehezebb kérdést a mi törvényünk olyan bölcsességgel oldja meg, amelyet a külföldi törvényekben hiában keresünk, s amelyet még azokban az országokban sem sikerült ilyen egyszerű természetességgel megoldani, amelyekben a nép nincs annyiféle vallásfelekezet szerint széttagolva, mint nálunk.

A törvény valamennyi felekezetnek nagyon kiterjedt önrendelkezési jogot biztosít, mert feltétlenül bízik abban, hogy a haza szeretetében egyek lesznek mindnyájan, s a honszeretet érzelmét ápolni és fejleszteni fogják a rájuk bízott gyermekekben. Kitűnik ez Eötvösnek a törvényjavaslat tárgyalása alkalmával mondott beszéde ama részletéből: «A nemzet, mely a népnevelés ügyét főfeladatai egyikének ismeri, sehol sem számolhat biztos támaszra, mint épen azon férfiaknál, kik a felekezeti iskolák mellett buzogva, mindenekelőtt vallásos embereket akarnak nevelni, de kik bizonyosan mindent el fognak követni, hogy azok egyszersmind a hazának jó polgárai legyenek; valamint Magyarország törvényhozása és kormánya soha nem fog megfeledkezni arról, hogy a vallásosság a polgári erényeknek legerősebb támasza, és hogy azok, kik saját vallásos kötelességeikhez legszilárdabban ragaszkodnak, leghivebben fognak ragaszkodni a hazához és a haza iránti kötelességeikhez is.»*

Ime a szabadság legteljesebb mértéke, mind az iskolaállíás, mind a nevelés és oktatás tekintetében! Ez az adott szabadság azonban nagyon is súlyos lelkiismereti kérdéssé teszi a vállalt feladatot.

Az 1868. népoktatási törvény a községet tekinti a népoktatás főtényezőjének és csakis a községeket kötelezi népiskolák állítására. Más is állíthat iskolákat, egyesek, felekezetek, társulatok, állam; de a község köteles reá. A felekezeti iskoláknak

* Br. Eötvös J. összes munkái, X. k. 215. l.

nagy szabadságot biztosít a törvény, de megkívánja tőlük a községi iskolákéval teljes egyenlőséget a tankötelezettség tartama, a tanítandó tárgyak, a tanulóknak nemek szerinti elkülönítése. az egyes osztályok létszáma, a szorgalmi idő tartama, a képesített tanítók alkalmazása, az iskolai helyiségek kellékei tekintetében. Sőt a törvény alapján a jövőben felállítandó állami iskolák szervezésénél is a községi iskolákat jelöli ki mintákul.

Mint látjuk, alaptörvényünkben semmi olyan intézkedés nincs, amely az állam tekintélyének és hatalmának súlyát ránehezítené az iskolákra. E törvényünk az állam szerepét csupán a meg nem felelő községi iskolák segítésére és a tanítás ellenőrzésére korlátozza. Ellene is mondott br. Eötvös egész életfelfogása minden uniformizálásnak; sőt ellenkezőleg, szinte féltette az iskolát a változó politikai áramlatoknak mindig másmás, de mindig egyoldalú befolyásától. Eszményekért hevülő lelke olyan iskoláról álmodott, amelyet ne csak az iskolába járó gyermek, hanem a gyermekeit iskoláztató szülő is magáénak tudjon és valljon, amely az egész közösséget állandóan érdekli, amelyet az egész közösség áldozatos szeretettel szeret és gondoz. Mivel a *műveltséget* tekintette az egyén legnagyobb értékének s a *szabadságot* legnagyobb érdekének, ezt kivánt biztosítani mindenki részére. A műveltségen nemcsak az értelmi fejlettséget, a tudást értette, hanem az erkölcs műveltségét is, melyet a nép oktatásával érhetünk el. «Az egyetlen mód, — ugymond — melyen a nép erkölcsi nevelésére hatni lehet, a nép oktatásában kereshető. Valamint Isten a teremtést a világossággal kezdé, úgy az, ki szépet akar teremteni (s vajon azok, kik azon fáradnak, hogy e népchaosból egy nemzet legyen, nem ezt akarják-e?), adjon neki világosságot mindenekelőtt, a többi magától jön.»* Az ily értelmű népműveltség kiterjesztésére és folyton tartó emelésére az összes társadalmi erőket le akarta kötni, mert azt óhajtotta hogy az egész nemzet együtt érezze a művelődés szük-

* Br. Eötvös J.: Gondolatok, 325. l.

ségét, együtt munkálkodjék annak mélyítésén, emelésén és elterjesztésén.

Népoktatási alaptörvényünk — noha, mint láttuk, a legtágabb szabadelvűségről tesz tanuságot intézkedéseiben, mégis — szinte egy csapásra rendet teremtett az iskolák szervezetében és tanulmányi rendjében. Hisz e törvényt megelőzőleg olyan ötletszerűség, olyan kusza össze-visszaság volt az iskolák szervezetében, hogy jóformán azt sem lehetett tudni, mik az iskolai szervezetek kellékei, miért elemi iskola az egyik, miért felső népiskola a másik, miért tanítják ezt a tárgyat az egyikben, miért nem a másikban, mi a lényege a tanítóképzőnek stb.? Ez a törvény határozzott kereteket szabott mindenfajta iskolai szervezet számára; megszüntette a tapogatózásokat, ingadozásokat. kijelölte mindegyiknek útját a továbbfejlődésre. A szülőknek megadta a tájékozást, hogy melyik iskolába s miért járassák gyermekeiket.

A mostani nemzedéknek, amely már csak a mai rendezett viszonyokat ismeri, sejtelme sem lehet, hogy milyen hatalmas eredményeket köszönhetünk ennek az alaptörvényünknek! Csak azoknak az időknek ismerői tudhatják kellően méltányolni e törvényünknek értékét. Azok tudhatják, hogy a meglevő helyzetnek mennyire teljes és tökéletes feltártsága, idegen kulturáknak milyen alapos tanulmánya, nemzeti és faji sajátságainknak mennyire átértő és átérző ismerete, milyen bölcs jövőbelátás, az egész kérdést átfogó világos értelem, a gondolatban mennyire következetes elmélyedés kellett ennek az egységes konceptiójú, nagy műnek a létrehozásához. S hogy mekkora belevetett súlya az értelemnek, akaratunk és érzésnek indította el eleven erővel útjára e törvényt! Csak történeti megvilágításban mérhetjük föl teljes értéke szerint e törvény eredményeit.

Félszázad tünt le azóta, hogy ez a törvény útjára indult. A haladó, előretörő élet, a fejlődés szükségszerűsége és kényszerítő ereje azóta számos új törvénnyel pótolta az alaptörvény hiányait, töltötte ki hézagait, vagy erősítette meg egyes intézkedéseit. Azóta nagyot haladtunk, De hogy haladtunk, ennek

a törvénynek és készítőinek az érdeme. Erős fundamentuma ez a törvény nemzeti kulturánknak, amely a dolog természeténél fogva ma sem befejezett, nem is lehet soha befejezett.

Nem haladhatunk el az évforduló mellett anélkül, hogy meg ne emlékezzünk közművelődésünknek e legjelentősebb törvényéről és annak megalkotójáról. Különösen mi magyar tanítónők megtagadnók magunktól az egyik legszebb érzésnek, a háladatosságnak kifejezését, ha nem gyujtanók szívünkben lángra a megemlékezés és szeretet szövétnekét azirányt, ki e törvénnyel megteremtette egyúttal hazánkban a legnemesebb értelemben a nőemancipatiót is. Bizott a mi munkánk sikerében és sokat várt tőlünk a törvény megalkotója. Ennek a bizalomnak akként kell megfelelnünk, hogy teljes erőnkből, soha nem lankadó tűzzel igyekezzünk dolgozni vállalt kulturmunkánkon. Igyekezzünk megközelíieni azt az eszményt, amelyet br. Eötvös a népnek értelmi és erkölcsi nevelésével, a közműveltség terjesztése és mélyítésével elérni vágyott és remélt. Igyekezzünk az élettel szemben való felelősség nagyszerű gondolatával a jövőért, a nemzeti közműveltségért lankadatlannl dolgozni. Hisz mindnyájan tudjuk ma, hogy a nemzetekre nézve a műveltségben van a létjog, az erő, a hatalom, a jövő!

Katona Lajosné.

MAGYAR NŐK CLUBJA.*

Valljuk meg őszintén, hogy a «club» szó, — különösen a nők tömörülésére vonatkozva — nálunk Magyarországon még kissé üres és nem épen bizalmat gerjesztő fogalmat fejez ki! Talán azért is voltak közülünk annyian, kik mindenáron valami más név alatt akarták tervünket megvalósítani. Én úgy érzem, hogy a leghelyesebb megoldás mégis az volt, hogy egy egészen különleges, magas szinvonalú programmal és törekvéssel próbáljuk a női club fogalmát felemelni — nemzetünket pedig egy kultur mozgalommal gazdagítani.

Ez a nyilatkozat talán a férfi világot — ha ugyan itt képviselve volna — egy kis mosolyra indítaná! Vajjon mit művelhetünk mi szegény asszonyok — kölönösen egy club keretében — valami jelentékeny, kulturát szolgáló dolgot?! Különben is mit teremthetünk így együttesen, kölönböző osztályokat, különböző érdekeket, irányokat és felekezeteket képviselve? — Hiszen ami az egyiknek az érdeke, az esetleg a másiknak a keserve. Amely eszmét az egyik célul tűzi ki, azt talán a másik ostentativ kerüli! *Mit* produkálhatunk mi ilyen látszólagos összevisszaságban vagy fejetlenségben?!

Mélyen tisztelt Hölgyeim, első sorban egy fájdalmasan nélkülözött, *óriási* kulturának vethetjük meg a kezdetleges, szerény, de mégis számottevő alapját! Bemutathatjuk a világ számára az egymás meghallgatásának, megértésre törekvésének, az idegen eszmék iránti elnéző türelemnek szóval e *mások* gondola-

* Irta és a club ismertető estélyén előadta: *Perczelné Kozma Flóra.*

tai és érdekei tiszteletben tartásának krisztusi erényét és kötelességét. Ez magában véve is egy óriási programm és még ha semmi mást nem is tüztünk volna ki zászlónkra, már ezért a végtelenül nemes programmért érdemes volna megfeszített akarattal dolgozni és küzdeni!

De hát a folytonos tanulás, lelkiemelkedés és a köz iránti szolgálat céljából különböző irányú előadásokat, vitaestéket tervezünk — s ezt a mai nappal meg is kezdjük — hogy minden, korunkat és nemzetünket érdeklő aktuális témát napi renden tarthassunk.

Sokan azzal érvelhetnének ezen különböző nézetű és esetleg egymással ellentétben álló előadások és vitaesték ellen, hogy vajjon ez az együttes eszmehirdetés, párosulva az előbb fejtegetett türelmes elnézéssel, nem veszélyezteti-e az egyes értékes irányok határozott jellegét, karakterét, és ha célunk csakugyan az egymás gondolatát megbecsülő vagy megkimélő türelem, nem olvadunk-e át valami értéktelen, ködös nirvánába, a hol csupa lágyszívű humanitásból minden jónak tetszik és már semmi sem rossz!

Mélyen tisztelt Hölgyeim, nem tudom, nem vágtam-e nagyon is nagy fába a fejszémet és ki tudom-e azt fejezni, amit sokkal könnyebb megérezni: hogy az egymás iránti elnézés, az ellenséges, vagy ellenségesnek képzelt irányban a rokon vonásoknak előszeretettel való felkutatása *nem jelenti a saját igazságunkhoz való hütlenséget*, sőt csak annak az iránynak nem válik emelésére és erősítésére, melyben az erőteljes, pozitiv álláspont dacára, nem a felebaráti szeretet eszméje viszi a vezető szerepet! Minél határozottabb ez a krisztusi vonás egy-egy irányban, annál erőteljesebben domborodhatik ki annak karaktere és hatalma az együttes türelmes munkában!

Hogy a világtörténelem legkiemelkedőbb eseményét idézzem, ki merné ma azt állítani — akár barát, akár csak közönyös szemlélő vagy ellenség legyen az — hogy az eszméjéért egész a keresztfáig kitartó Jézus fellépése és óriási missiója egy se hideg, se meleg, határozatlan és ide-oda hajló,

karakternéküli fellépés volt; pedig *tudunk-e* felmutatni a türelemnek, elnézésnek és a válogatás nélküli felebarát szeretetnek tipikusabb példáját az ő életénél?! — Ebből a világfordulatot jelentő bátor fellépésből maradt ránk az a mélységes értelmű mondás, hogy «micsoda érdem», ha az egyforma lelkű, egymás gondolatát kiegészítő emberek közelednek türelemmel egymáshoz!

Ott mutassuk meg a kölcsönös *jóakaratot* és *megértésre* irányuló törekvést, ahol szemben állnak az eszmék egymással! Nincs olyan számottevő, tehát erkölcsöt szolgálni akaró irány a világon, amelyben egy-két eltanulásra méltó és mindenkinek szolgálatot tevő, megbecsülendő vonás ne lenne; és ha mi *ennél a pontnál fogunk kezet*, ezzel is csak még jobban megerősíthetjük saját irányunkat, valamint kézfogásunkkal emelő, sőt néha felvilágosító hatással lehetünk a környezetre. Bebizonyíthatjuk, hogy bár némely kérdésben eltérünk egymástól, azért a fő vonásokban, vagy akár csak néhány mellék dologban szorosan egymás mellett működhetünk. És ezzel nemcsak a női munka és az egymással összhangban dolgozni tudó női munkások tekintélyét emeljük óriási mértékben, hanem egy-egy közös munkaágnak a ható erejét és érvényesülését is hatalmasan elősegítjük.

Ha valahol áll az az igazság, hogy ne pazaroljuk egymás ellen az erőnket, hanem kezet fogva küzdjünk a közös veszedelem, a különféle erkölcstelenség ellen — úgy ez mélyen tisztelt Hölgyeim első sorban nekünk szól; mert itt magunk között talán megvallhatjuk, hogy a mi anyai érzésünktől és az ebből fakadó közös munkánktól várhatjuk a jobb jövőt! Ezt szerénytelenség nélkül bevallhatjuk! Mert nem nagy igényű *tudásról*, nem érdemekkel szerzett *ismeretekről* van itt szó, a mivel talán kérkedni akarnánk, hanem csak egy egyszerű, ösztönszerű természetes, de egy *egész világot felölelő anyai érzésről*, mely bent él minden normális lelkű magyar asszonyban, legyen az akár anya — akár nem.

És ezt a vonást hála Istennek, mindenki engedélyezi a

számunkra; bár természetesen nem ilyen nagy programmnak a kivitelére és nem a közügyeket is befolyásolva!

Kézfogásról lévén szó, hogy ha mélyebben bepillantunk a világ folyásába és fürkészve keressük azokat a kézfogásokat, melyek többé kevésbé intézik a világ különböző állapotait, hát akkor kénytelenek vagyunk beismerni, hogy bár következetesen tagadják a merészebb és magasabb emelkedésre irányuló kézfogás lehetőségét — egyre másra történnek azok a rombolást szülő, egyetértő kézfogások, melyek úgy erkölcs, mint egyéb kultura dolgában teszik tönkre a nemzetek normális fejlődését. Eredeti dolog, hogy ezt a hagyományos, ősi kézfogást már a biblia az ő classikus egyszerűségével úgy jelzi, hogy az egymással ellenséges viszonyban élő Herodes és Pilátus, *épen csak a felfeszíttetés ügyében* voltak — a biblia nyelve szerint — «barátságosak» egymással!!

Mélyen tisztelt Hölgyeim, mi csak azt kívánhatjuk közös munkánkra, hogy ez mindenben ellenkezője legyen ennek az ősidőkből ránk maradt szomorú kézfogásnak! Ha már meg van az emberiség természetében ez az igazság *felfeszítésére* törekvő, öröklött hajlam, hát szükségszerűen kell lenni — és Istennek hála, van is — egy *feltámadást célzó* kézfogás is! És ha ezt a most fakadó, csakis jóra irányuló, baráti érzést, ezt a mindnyájunkat összetartó kapcsot tényleg megtudjuk úgy valósítani és állandósítani, *hogy a különböző számottevő irányok, típusok és értékes egyéni vonások sem eredetiségükben, sem erejükben és speciális jó hatásukban csorbát ne szenvedjenek, sőt mindegyik a maga erejét fokozott mértékben értékesíthesse a köz szolgálatára,* akkor elbizakodottság nélkül állíthatjuk, hogy a kulturának *legnehezebb,* de *legmagasabb* és *legfontosabb* formáját mutatjuk be a jövő számára.

Nagyon sok — mozgalmunkon kivül álló — ismerősöm azt kérdezi tőlem, hogy hiszen nagyon szép ez a nagy programm, de hát mi lesz a «szórakozás»-sal amely mégis csak eddigi fogalmak szerint első sorban függ össze a club-élettel. Méltóztassanak megengedni, hogy ennél a pontnál kissé meg-

álljak, bár rögtön ráfelelhetném a bennünket meg nem értők aggodalmaira, hogy a tervbe vett különböző lapok olvasása, az egymással való fesztelen és kellemes társalgás, vagy az együttes kedélyes teázás, főképen pedig felfedezése az eddig ismeretlen, vagy csak távolról ismert értékes egyéniségeknek elég szórakoztató és kedves időtöltésnek mondható. De mást szeretnék e pontnál hangoztatni. Már régóta aggódva figyelem és azt hiszem velem együtt még sokan, hogy társadalmunk — és nem csak nőtársadalmunk — tisztelet az elég tekintélyes számmal levő kivételnek — a komoly, fontos és tartalmas, sokszor égetően szükséges, tehát igazán érdefeszítő témát, vagy *a lélek emelkedésére és nagy impressiók befogadására szolgáló alkalmakat*, éppen nem sorozza a «szórakoztató» események közé. Innét van az, hogy mikor az ember egy érdekfeszítő szociális előadásra, egy Shakespeare estre, vagy egy művészileg előadott görög tragédia előadására készül, akkor azon sajnálkoznak a jóbarátok, hogy hát miért nem megyünk már egyszer valami «szórakoztató» előadásra: pl. moziba, vagy valami divatos operettbe? s miért kényszerítjük magunkra ezt a sok unalmas komolyságot?!

Ha a mi club életünk egyuttal mint szórakozást, mint a hozzánk legméltóbb kellemes időtöltést veszi programmjába a közösen megvitatott, aktuális és érdekes témákat, remélhetőleg be fog lassanként következni az az idő, mindőn társadalmunk művelt asszonya nem fog már különbséget érezni komoly, közérdekű téma vagy magasabb művészi élvezet — és a *lelkének megfelelő*, kivánatos szórakozás között. Hogy ez a változás micsoda metamorfozist idézhet elő nemcsak az egyetemes közállapotokra, de első sorban mint *nevelő eszköz* a családi életre, gyermeknevelésre és ezen keresztül közvetlenül a *nemzeti fejlődésre* — itt e társaságban azt hiszem nem kell bővebben magyaráznom.

Azzal szoktak modernebb eszméink és *mindenekre* kiterjeszkedő, *mindeneket* felölelő asszonyi programmunk ellen érvelni, hogy eltérünk a hagyományos magyar típustól! Az én látásom

szerint nőtársadalmunknak éppen az a kisebbik része emancipálódott ki az eredeti ősi tipusból, mely a jól-rosszul elvégzett családi munka után még ma is egy semmivel és senkivel sem törődő, könnyelmű, kissé orfeumszerű szórakozásba merül el!

A régi magyar embernek mulatozásában, sőt még civilizálatlan duhajkodásában is volt valami melancholikus, sőt *töprengőnek*, vagy *aggodalmaskodónak* mondható, öntudatlan vonás, melyet olyan jellemzően «sírva vigadás»-nak nevezett! A zenénk,— ami gyönyörű karakterisztikus magyar zenénk, mely szükségszerűen az őt szülő nemzetnek a lelkét kell, hogy képviselje, — tele van mélységes borongós vonásokkal; s mikor ősi kegyelettel, tele tanulási vággyal reá figyelünk, hogy *mit* tudnánk ezekben a nehéz és sulyos időkben kibetűzni, kiolvasni belőle, akkor éreznünk kell, hogy még ez a bennünket jelképező, magyar érzéseinket kifejező zene is következetesen annyi mély lelkiséget, akkora *érző szivet* fejez ki, mintha nem is pusztán *egy* nemzet, hanem *tipikus nemzeti vonásain keresztül is egy egész világ érdekét képviselné és egy egész világ fájdalmát siratná és vigasztalná!* Most e napokban hallottuk egy kitünő előadás keretében, hogy Széchenyi tulajdonképen azért nevezhető a legnagyobb magyarnak, mert lelke tele volt *európai* szabásu prófétai gondolatokkal s Magyarország jövőjét *a legmagasabb kulturfokkal* kapcsolatban tudta csak elképzelni!

Honnét veszi hát a mai generációnak egy része azt a magyartalan könnyelműséget, hogy mikor az egész világ sír és vérzik, akkor többnyire a legléhább szórakozás módot választja és lemosolyogja, vagy lekritizálja azokat a tömörüléseket a hol becsületes felelősségérzettel, komoly kérdésekkel akarnak foglalkozni?!

Széchenyi ismeretes szava — hogy merjünk nagyot és merészet gondolni — hozzánk is szól. A meglevő sablonszerű, tucat felfogást a minek következtében oly messze állunk még az ideálisabb és emelkedettebb korszaktól — igazán nem lehet sem nagynak, még kevésbé *merésznek* mondhatni, ha csak

nem abban áll a merészsége, hogy még a XX. században is dominálni akar!

Szükségszerűen kell tehát egy magasabb világnézetet szereznünk, hogy ezzel nemcsak a közállapotokat, hanem egyuttal magyarságunkat is Széchenyi szellemében emeljük. — Különben is nagy változások előtt állunk! A kor szelleme nem tőlünk kérdezi, hogy tetszik-e vagy sem programmja, hanem óriási reformok eszméjét veti fel! Akár helyeseljük, sőt türelmetlenül várjuk azok megvalósulását, akár homályos bizonytalanságban lássuk a jövőt, az egyedüli logikus cselekedet, hogy együttes erővel mélyítsük és komolyítsuk lelkünket a mindig nagyobb feladatokhoz. Nem igazi honleány az, a ki a mai kritikus időben — akár örömmel és ambicióval, akár kétségekkel küzdve — valamikép nem nyujt segitő, sőt *jó mederbe terelő* kezet a kor előre törtető szellemének és csökönyösségből vagy kényelemszeretetből a régi jelszavak mögé bujik. Mert a hogy nem szabad a kor szülte, több és szebb erkölcsöt, jobb reformokat követelő haladást a tényleg ultramodern, erkölcstelen jelszavakkal összetéveszteni, ugyanúgy *kell* különbséget ismerni a konzerválásra érdemes ősi igazságaink *fékező joga* és a logikátlan maradiságból származó *kerékkötő* jelszavak között.

Ha semmiféle kimondott irány képviseletében nem is foglalhatunk állást, én azt hiszem, hogy ezzel az egyetemes, különböző módok és mértékek által szolgált bölcs *alkalmazkodással*, valamint az előbb fejtegetett, jóra törekvő és nemesebb igényeket keltő türelmes *kézfogással* minden kétség nélkül tüntethetünk!

A HÁBORU ÉS A GYERMEK.

Évzáró beszéd *Keller Imré*-től.

Kedves Tanítványaim!

Immár a negyedik iskola évet fejezzük be úgy, hogy a halál iszonytató réme mereszti reánk sárga szemnélküli koponyájából mérges fogait!

Immár negyedik éve, hogy sötét gond nehezedik mindegyikünk agyára, éles fájdalom hasogatja szivünket, a holnap bizonytalansága remegteti meg minden idegszálunkat, a boldogtalanság jéghideg érzése állandó és feltétlen engedelmességet követelő úrként ütött tanyát lelkünkben!

Immár negyedik éve szánt végig rajtunk a háború minden keserves kinjával, zokogó szenvedésével, reménytelen bánatával, nyomorgó szegénységével és a betegségek ezerféle csapásaival.

Elterpeszkedett felettünk, mint érthetetlen nagy feketeség, amely siralomházzá változtatta át száz- meg százezer boldog család puha, meleg fészkét, békés szelid otthonát. Az életvidám mosolyt vonagló gyásszá fagyasztotta az egykor viruló arcokon!

Reánk csapott, mint az utolsó ítélet, mely megnyitotta az örök kárhozatban kergetett emberi bünök millió sirjait, ahonnan új életre kelve, friss erőre kapva törnek reánk és elnyeléssel fenyegetnek: szemérmetlen önzés, gonosz haszonlesés, szivtelen kegyetlenség, embertelen uzsora, könytelen közöny és a többi vérszívó, észtbontó brutalitás, mely borzalomba, lázadásba kerget szivet és észt egyaránt!

Hej! hol vannak a háború első napjainak mámoros szép órái?

Elröppentek. Sehol sincsenek?

Az arcok nem a lelkesedés belső lángjától pirosak!

A szemek nem a szeretet nemes hevétől ragyogóak!

A frontra induló katonáink lába elé nem szórjuk áldásunkat jelképező, illatozó szines virágok ezreit!

Házakon nem lengeti a szellő nemzeti lobogónk imádott szineit!

Szemünk sarkába nem fut össze a köny, ha egy béna, sánta, vak hősünket látjuk az utcán tipegni-topogni! Még a korházainkat is messze elkerüljük!

Hol van az az egyetértés, amely a közös veszedelem első pillanatában elcsendesített minden politikai torzsalkodást, felekezeti ellentéteket, társadalmi egyenlőtlenséget és osztálybeli marakodásokat?

Mindez most fokozattabb mértékben tör elő és elsöpréssel fenyegeti a régi világ pilléreit!

Pedig az első percek a kitörő lelkesedéséből, áldozatos emberszeretetéből, egekig érő faj- és hazaimádásból, bensőséges könyörületéből ellenséget tisztelő vitéz lovagiasságából, önfeláldozó hősiességéből sokan joggal várhatták a világ megujhodását, a közszellem tisztulását, az eszményiségnek kikeletét, szóval az egész erkölcsi élet feltámadását, ujjászületését, renesszánszát!

Hánnyan voltak, akik azt hitték és hirdették, hogy a háború nemcsak mint vészmadár repül el felettünk, hanem mint tüzláng is, amely elégeti lelkünkben a rossz indulatokat, gonosz érzéseket és aljas szándékokat. Hányan vallották, hogy a háború bajai és aggodalmai, testi és lelki szenvedései által megtisztulunk és jobb és erényesebb emberekké, nemesebb és finomabb lelkekké alakulunk át!

Itt fekszik például előttem Prohászka Ottokár könyve, amelyet a háború kitörésekor irt, amelyben a háborúnak az erkölcsökre való jótékony hatását igyekszik bebizonyitani, azt a tételt állitva fel, hogy a háborúnak két irányban lesz nemesitő hatása:

Az egyik az, hogy a háború rásegíti az embereket, hogy a világ kultura, élet fölött el, az örök joghoz ragaszkodjék s tudománynál és műveltségnél többre becsülje magában a hitet a szeretetet és az erényes életet.

A másik az, hogy a háború megint feléleszti bennünk az önzéstől s a gazdasági harctól elhomályosított tudatot, hogy mi mindnyájan testvérek vagyunk, kiknek egymásért meg is kell halniok, mennyivel inkább kell tehát egymásért élniök, egymást segíteniök és gyámolítaniok. A háború tehát közelebb hoz egymáshoz s egybeolvasztja a szenvedés és az áldozatok tüzében az erkölcsileg megtisztult nemzetet.

Mennyi csalódás? Mily fájdalmas kiábrándulás!

A háború elején a hit világánál vigaszt, megnyugvást, erőt keresők ma belevetették magukat az élvezetek hajszolásába. Nem az történt tehát, amit a filozofusok, társadalom tudósok vártak, «Hogy a harcosok nélkülözései és szenvedési, a lemondás és rettenthetlenség példái, a küzdő felek áldozatkészsége és halálmegvetése néma szemrehányással mutatnak reá az elpuhultságra, a kényelemre és élvezetszomjra».

Nem, ez nem történt!

Ellenkezőleg. Ma mindenki élvezetet szomjaz. Élvezetet eszik. Élvezetért dolgozik. Élvezettel vigasztalja és kárpótolja magát. Életének sava-borsa, azaz hogy inkább ingere és emésztő láza: az élvezet. Ezért verekszenek egymásért az emberek egy szinházjegyért. Ezért van tele minden korcsma. Ezért lesznek milliomosak a kávéházak és mulatóhelyek tulajdonosai. Ezért fokozódott őrületté a hazárd kártyázás, a lóversenyezés és mindenféle idegizgató játék. Ezért lett naggyá ruhákban a fényüzés, öltött hihetetlen arányokat a pazarlás, amely rávette magát aranyra, ezüstre, márványra, antik butorokra, süppedő keleti szőnyegekre, művészi képekre és egyéb diszekre.

És hol van a szeretet, mely az egymásért való meghalásban és élni engedésben testvérekké nemesít mindnyájunkat?

A várt gazdasági kiegyenlítődés helyett a leglehetetlenebb gazdasági eltolódás keletkezett, amely szembeállította egymással

a szegényt a gazdaggal, a kenyérért ácsorgót, a zsirért könyörgőt, a tejért imádkozót a miden földi javakban duskálkodóval.

Szóval ne áltassuk többé magunkat!

A háború gyökerében támadta meg a legszentebb, legszebb évezredek vérével ápolt, könnyeivel megszentelt, szenvedéseivel megváltott, legértékesebb szellemi és érkölcsi javakat, amelyeknek megmentéséért és visszaszerzéséért minden erőnket latba kell vetnünk.

A hosszú háború kimutatta, hogy a háború önmagában véve, mint erőszak a és ököl kategoriája, erkölcsöt nem produkál; másrészt meg annyi aláváló és brutális vonás van rajta, annyi iszap, piszok, nemtelenség úszik vad, ösztönös áradatában, hogy attól az erkölcsnek valami különös ébredését vagy az erkölcsi reneszánsz kellékeinek meghozatalát várni — legalább is bizarr gondolat. *

Legfájóbb, legkönyfakasztóbb a sok szivremegtető keserű jelenségek között az, hogy a háború irtózatos sulyú kalapácsa nemcsak a hatalmas köveket: a felnőttek százezreit zúzza szét, hanem szétmorzsolja a védtelen finom gyöngyszemeket: a gyermekek aranyszálakból szőtt kedélyvilágát is!

A gyermek különben korának leghübb produktuma. Amilyenek a szülők a környezet, — olyan a gyermek.

Régen hangoztatott igazság, hogy a gyermek lelke olyan, mint a legpuhább vaj. Azt formálhat belőle környezete, amit akar. A gyermek szive olyan, mint a legélesebb metszésü tükör, amelyben a legcsekélyebb lehelet is foltot hágy.

A gyermek egész lénye — fiatal ág, odahajlíthatod, ahova kedved, akaratod viszi, kényszeríti.

Ha pedig a háborúnak erkölcstelen és bénító hatása a «ma» életének minden megnyilatkozását megfertőzte, megmérgezte, ki erősítette meg a gyermeket annyira, hogy a fertőzés, a mérgezés bomlasztó hatásának ellen tudjon állani?

Az iskola? Nem! Mert az iskola a háború alatt nem tölt-

* Prohászka Ottokár: A háború lelke. 148. l.

hette be legszentebb hivatását. Hisz a háború minden iskola évet megrövidített. Örültünk, ha a kisebb nagyobb megszakításokkal hat-hét hónapig tarthattuk együtt növendékeinket. Hathét hónapig tehát úgy ahogy ami ellenőrzésünk, ami hatásunk alatt állott! De mi történt a gyermekkel a többi hat, illetve öt hónapban? Ki viselte gondját? Ki fejlesztette erkölcsi érzését? Ki tanította a jóra, a szépre, a nemesre? Ki acélozta meg egyéniségét? Ki állította eléje a jellemdomborító példákat? Ki mutatott reá a szépre, az ideálisra, sőt magára az ideálokra is? Ki hintette el lelkében az igaznak és igazságosnak magvait? Egyáltalában ki törődött a gyermekkel?

Az utca?

Hamar fordítsuk el innen tekintetüket, mert az utca — ne méltóztassanak akarni, hogy okainak mélyebb ismertetésébe fogjak — az utca nagy forgatagával a könnyelmüség és léhaság melegágya. Az utcán hiába keressük az erkölcsi motivumokat és a lélek ébresztésére alkalma megnyilatkozásokat!

A könyvek?

Igen, a jókönyvek. De ki vigyáz arra, hogy a gyermek csak olyan könyvet kapjon a kezébe, amely szellemi képességének, értelmi fokának megfelel, amely csak hasznára és nem kárára válik. A jó könyv a lélek fakadása, a lélek lendülete, a lélek friss és nemes kitörése. A jó könyv a gyermek lelkében is ugyanilyen fakadást, ugyanakorra lendületet teremt, amely később nemes érzések kitörésében nyilatkozik meg és ölt testet. A rossz könyv ezzel szemben temető, amelybe a gyermek a maga legszentebb emberi értékeit ássa el — örökre! Nem győzöm elég komolysággal inteni, figyelmeztetni, könyörögve kérni a szülőket: lelkük minden megfeszített figyelmével ügyeljenek arra, milyen könyvet olvas a gyermekük. Ők maguk az iskolával párhuzamosan csak olyan könyvet adjanak a gyermek kezébe, amely szépségének hatása alatt megtisztít, megnemesít, megjavít mindenkit.

Aki nem vigyáz eléggé, aki elnézi, vagy pláne megengedi, hogy gyermeke kezébe rossz könyv kerüljön, az csak

egyedül önmagát okolja, ha gyermeke később nem fog a lelki nagyságok tündöklő mintájaképpen ragyogni!

De e kitérés után vegyük fel újból gondolatunknak elejtett fonalát!

Az iskolai évnek megrövidítése miatt kesergek. És ezzel kapcsolatban amiatt nyilik panaszra ajakam, hogy míg az iskolában szünetel a tanítás, addig a növendék, a gyermek az unalomnak kisértő, gonoszra csábító hatása alatt az utcán csatangol, rossz könyveket forgat és moziba és szinházba jár.

Érdekes megfigyelni, hogy a szülő is, gyermeke is azt gondolja, mihelyt az iskola kapuja bezáródott, az iskola törvényei, szabályai, intései, óvásai, figyelmeztetései tovább sem ő reá, sem gyermekére nem vonatkoznak.

Ezért történt meg többször ez iskolai évben is az u. n. szénszünet alatt, hogy a szülő elvitte leánykáját a szinházba és moziba, olyan darabba, amely nem gyermeknek való volt, amelyből a gyermek nem okult, nem tanult, hacsak «rosszat» nem!

Hogy a mozik mennyire növelik a bűnöket, ennek igazolására csak annyit említek, hogy a rendőrség kénytelen az előzetes cenzurát a filmekre kiterjeszteni és rendeletileg megtiltani, hogy tizenhat éven aluli gyermek egyáltalában ne mehessen moziba.

A mozi és szinház olyan, mint a természarany. Színaranynak és salaknak a keveréke. A szülők vigyázó szeme legyen az a tüz, amely szétválasztja az aranyat és salakot és csak azt juttassa a gyermek e lelkébe, ami egész életén át csillogó, fényes csengő arany marad. Ami önmagában, a maga egészében és aprópénzre felváltva is örökre érték. Szép, nagy megbecsülendő, megbecsülést szerző és tiszteletet adó érték!

Már a béke boldog napjaiban is szokszor kértük, figyelmeztettük erre a szülőket, Felhivtuk őket arra: keressék az iskola és a szülői ház együttes munkásságának közös utját. Haladjunk együtt — a gyermekekért, akik a szülőknek is, nekünk is édes gyermekeink. Hozzánk nőttek. Szivünkhöz tapadtak. És egyedül

azt akarjuk, hogy künn a nagy élet viharai, villámai között sziklaszilárdan megállják helyüket. És boldogok és jók, nagyon boldogok és nagyon jók legyenek.

Hisz ha jók, nagyon jók lesznek ők mindnyájan, mindnyájan az egész föld kerekén, akkor nem lesz többé háború a világon, csak szeretet, nagy kimondhatatlan, elképzelhetetlen nagy szeretet fog uralkodni, amely minden embert, minden nemzetet egy elszakíthatlan láncba, testvéri láncba kovácsol össze.

De a háború itt van!

Romboló, rothasztó, pusztító hatását mindnyájan tudjuk, ismerjük, érezzük.

Elrémítő, amint az ember a gyermekek lerombolásáról, elzüllésérőI nap-nap után olvas, hall és tapasztal.

Rendőrbiróságok, gyermekbiróságok és a gyermekek megmentésére és védelmére alakult egyéb társadalmi intézmények hajmeresztő dolgokat mondanak el a gyermekek rosszabbodásáról. Valami hihetetlen durvaság költözött a lelkükbe. Én magam láttam az utcán, amint iskolából hazatérő diákok pokoli kéjjel verték be az összes pinceablakokat, amelyek mellett utjok elvezetett. Az utcai verekedés, kődobolás, káromkodás, lopás és egyéb meg nem nevezhető bűn napirenden van. Hazárdjáték, lóversenyekre való járás a megszokott dolgok közé tartozik. A rendőrök, a birák elrémülnek a gyermekek által elkövetett bűnök nagyságán, roppant számán és a kis bűnösök cinikus magaviseletén.

A náluk, körükben uralkodó durvaság meg egyenesen hajmeresztő.

A napokban történt meg velem ez a kis eset.

Kicsiny eset — újból mondom — de végtelen jellemző a mai kor gyermekének lelki világára.

E hét egyik napján az irodából hazamenet pár szál rozsát vittem magammal. Növendékeimtől kaptam. Egyszer elém toppan egy 10—12 éves leányka. Rám emeli világos kék két szemét és könyörögve kér.

— Bácsi, tessék nekem egy szál rózsát adni.

— Minek a rózsa neked, édes fiam? — kérdem tőle.

— Bácsi, kérem, felelte még szebben könyörögve, én nagyon szeretem a rózsát, s nincs senkim, aki adjon. Venni meg nem tudok.

Erre kiválasztottam a legszebb rózsát és odaadtam.

A leányka örömmel vette és szó nélkül elindult.

— Te kis lány — kiáltok utána — talán illenék megköszönnöd?

A leány azonban, mintha semmit sem hallott volna tovább ment.

Erre hangosabban eresztem meg utána hangomat: erősebben, szemrehányóbban.

— Ejnye, kis lány, ez még sem szép tőled, egy köszönő szót csak megérdemlek a szép rózsáért?

Az én kislányom erre egyszerre megfordult, kiöltötte a nyelvét mondott egy olyan durva szót, amelytől még az a papiros is elpirulna. Azután nevetve, kacagva, hátra-hátra fordulva, mindannyiszor nyelvét öltögetve, elszaladt.

Ezt kaptam viszonzásúl a rózsámért!

Durva és hálátlan volt e kis leány!

Mert durva és hálátlan a mi korunk is.

Durva, mert a háború nem szelid galamb, hanem fogait csattogtató ragadozó; nem lágyság, hanem erőszak; nem emberiség, hanem állatiasság; nem áldás, hanem átok; nem öröm, hanem szenvedés; nem épít, hanem ront; nem lágyan zengő dal, hanem horzadalmas hörgés, sőt ma a halál minden kíséretével és kísértetiességével!

Ilyen viszonyok között finomulhat-e az ember lelke?

S ha a mi lelkünk is eldurvul és lassan, de lépésről-lépésre mind gyorsabban sülyed lefelé, hogyan várhatjúk a gyermektől, hogy szelid, finom alázatos, gyöngés, önzetlen legyen, amikor maga körül mindenütt ennek ellenkezőjét látja, hallja, tapasztalja és érzi?

A durva lélek feltétlenül hálátlan is.

De a mi korunk is hálátlansággal fizet a meghalt hősöknek;

a hátramaradott özvegynek és árvának; a béna, sánta, a vak katonáknak; a hadi fogságból hazatérő véreinknek és általában kivétel nélkül mindenkinek, akiket a háború lesujtott, megalázott, letört és nyomorgóvá, szenvedővé tett.

A mai gyermektől se várjunk sok hálát. A nekik áldozott vérrózsákért könnyen durvasággal, szitokkal és szemrehányással fizet.

Pedig a háború a szebb, boldogabb, a nagyszerűbb jövőért, tehát a jövő generációért: a mi gyermekeinkért folyik.

Hiszen mi örülni fogunk, ha sirba lépésünkkor életünk számadását úgy zárhatjuk le, hogy passziváinkat valahogyan kiegyenlítik aktiváink!

A győzedelmes béke minden gyümölcsét csak gyermekeink fogják élvezni!

S hogy ezt élvezhessék, erre erősekké, nemesekké, örök igazságok iránt fogékonyakká, eszményi szükségletek után vágyókká, az erkölcsös lelkiségért lelkesedőkké kell őket tennünk!

Lelkünkben maradt energiák utolsó akaratával meg kell mentenünk a gyermekeket. Nemcsak a mienket, hanem bárkiét: mindenkiét. Mert más gyermeke nem engemet, hanem gyermekemet rontja meg. Az utcagyerek nem az én lelkemet fertőzi meg aljas beszédeivel, káromkodásával, hanem gyermekemét. Amint nem is oly régen az iskola előtt a cigányleány nem az én hajamba kapaszkodott, hanem egy kis növendékem haját huzta dühhel, gonoszsággal és látható élvezettel.

Értsük meg jól, érezzük ki a ma eseményeiből és jelenségeiből — ha a mi iskolánkban még semmi nagyobb baj nem is történt, ha minden szülőt meg is nyugtathatok arról, hogy nálunk ez évben sulyosabb fegyelmi vétségek egyáltalában nem fordultak elő, újból mondom, mindezek ellenére, tudja meg, érezze ki minden szülő, hogy a gyermek mindnyájunké, hogy minden gyermek sorsa és jövője, mindnyájunk sorsa és jövője, hogy a más gyermekének elromlása nemcsak a mi gyermekünk elromlásával fenyeget, de annak egész jövő perspektiváját tönkre

teszi* és az egész országnak, hazánknak, nemzetünknek megsemmisítését hordja méhében.

Ne méltóztassanak kijelentésemet rémképnek, állításomat nagyításnak venni, hanem igazságnak, valónak, melynek célja az ösztönözés.

Erre az ösztönözésre nagyon rászorul az ember, mint a kovács szene a fujtatásra.

Igy akarok buzdító, kérő, könyörgő szavaimmal a szülők lelkében élő parazsat lángralobbantani, hogy a gyermekek iránt szeretetre buzogjanak, óvatosak, figyelmesek legyenek és áldozatkészségük forrpontra hevüljön!

Békében azzal áltattuk magunkat, azzal hizelegtünk magunknak és büszkén hirdettük, hogy korunk a gyermekvédelem kora, hogy lelkesedve, áldozatot hozva szeretjük a gyermeket.

Hiszen ez a gyermekszeretet még az irodalomba is helyet szorított magának. Az északamerikai Brete Harte, méginkább az angol Dickens nyomán mind többen viszik be a történetbe a gyermeket, mint főalakot. Nálunk Mikszáth történeteiben foglalt helyet legszebben és legbehatóbban.

És a társadalom, a közönség szivesen vette a gyermek bájos naivitása, szépséges lelke, szentimentális sajátsága, ártatlan örömei, apró keservei, polgári viszonyai és családi helyzete körül bonyolodó komoly és tréfás elbeszéléseket, regényeket és verseket, mert korunk valóban szerette a gyermeket.

Az iskola, a tanítás, a nevelés iránt való általános érdeklődés, a leglaikusabb hozzászólások, a tanítások nehézségeinek leküzdeni akarása, tudós és tudálékos vitatkozások, az örökös tanügyi reformok mind gyermekszeretet forrásából fakadtak, mert az a cél lebegett mindnyájok szeme előtt, hogy a gyermek minél kisebb megerőltetéssel, egészségének veszélyeztetése nélkül,

* Várady István: A gyermekrendőrség és gyermekvédelem országos szervezése.

mentül több és az életben feltétlenül szükséges ismeretekhez jusson.

És mennyi társadalmi egyesület, állami intézmény dolgozott a gyermeknek testi, lelki és erkölcsi gondozásán. Ezeket mind elősorolni és ismertetni ma szinte lehetetlen volna.

Miért változtatta meg ezt is a háború?

Mit vétett a gyermek, hogy zülleni hagyjuk?

Miért engedjük őket az utcán kószálni, cigarettázni, inni, felnőttek szokásai szerint élni?

Miért türjük, hogy satnya testtel, fejletlen karokkal, erőtlen lábakkal férfinak is nehéz munkát végezzen?

Miért vesszük már csak akkor észre a gyermeket és igyekezünk pártfogásunkba venni, amikor már elromlott, amikor a tolvajok, betörők, rablók vették pártfogásukba és kitanították, magukhoz hasonlókká tették őket?

Miét nem alkalmazzuk idejében az óvóintézkedéseket?

Miért nem pótolja a társadalom a harctéren levő apát, azt az apát, aki éppen a társadalomért szenved és ontja vérét?

Szeretném minden embernek, minden szülőnek nap-nap után a fülébe kiáltani, erősen, a lélekből kiüzhetetlenül, a szivből kiirthatatlanul: Szeresd a gyermeket! Tiedet épp úgy, mint másét, mert a tiéd is csak a máséval együtt élhet. Tiéd is csak akkor lehet boldog, ha a többi gyermek is mind boldog. Ellenkező esetben a boldogtalan a te gyermeked boldogsága árán törekszik a maga boldogulását, megélhetését és boldogságát biztosítani!

Ezért kérek minden szülőt, hacsak egy szemérnyi boldogságot akar gyermekének biztosítani: fokozottabb mértékben ügyeljen gyermekére, egyáltalában a gyermekekre.

Szenteljük egész életünket nekik!

Imádkozzunk és dolgozzunk érettük!

Hiszen bennük ami lelkünk él tovább, — a mi szivünk dobog szivükben, a mi lényünk válik halhatatlanná lényükben.

Még a háború borzadalmaival is megbékülünk a végén, ha látjuk, hogy a kiontott vér az ő javukat szolgálja, az elsirt

könnyek az ő boldogságukat váltották meg, az elszenvedett kinjaink és keserves keserűségeink az ő örömüknek lett forrása; a mi áldozatos szeretetünk az ő testi és lelki egészségüket mozdította elő.

Ne csak a kérő, kolduló gyermeknek nyujtsunk alamizsnát, hanem minden társadalmi intézményt teljes szivünkből, egész lelkünkből, minden erőnkből támogassunk.

Legyenek meggyőződve, hogy minden fillérükön áldás lesz, egészség fakad nyomába, napsugaras lesz a gyermeknek világa, amelyen a léleknek legeszményibb fénye villan át, a kielégült, mámoros szívbe a boldogság költözik és diadallal száll le a földre a jóság angyala szeretettel szivében, az igazság serpenyőjével az egyik, a béke olajágával a másik kezében.

Igen, békét adj, Uram, békét és mi igérjük, hogy neked tetsző életet fogunk élni, nehogy ujból háborúval sujtsd, büntesd bűneinkért a mi gyermekeinket!

Ezzel a szent igérettel ajkamon, mindnyájunkra az Isten áldását kérve, zárom ez iskolai évet!

Isten velük gyermekeim!

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Évnyitó beszéd.

Mélyen tisztelt Tanári Testület!

Igen tisztelt Vendégeink! Kedves növendékek!

Országunk, szép hazánk minden részéből összejöttek ismét a polg. isk. tanítónőképző, a gyakorló felső leányiskola-leánygimnázium és a tanárképző Apponyi kollégium növendékei, tagjai, sok-sok magyar család kedves leánya, hogy az 1918/19, iskolai évben *az ötödik háborús esztendőben* a tanulást újra megkezdjék az intézet falai között.

Kitárta ez a nagy ház az ő kapuját és várta, hívta, vonzotta magához a mi leányainkat! Ők minden akadályt legyőztek, jöttek, itt vannak! Mi adta az erőt hozzá? Miért vágyódnak oly sokan az Erzsébet-Nőiskolába? Mi vonja hozzá az ifjú sziveket oly ellenállhatatlanul? Hisz nagyon sok családban a kicsi már alig várja, hogy abba az iskolába kerülhessen ő is, ahol a nagyobb testvér oly boldogan tölti tanuló idejét, oda, ahol az édes anyjuk, a nagyanyjuk nevelődött! Miben áll ennek a mi intézetünknek varázsa?

A Szellem a Lélek, amely itt hagyományosan uralkodik az az erő, amely ezt a csodát végbe viszi! Minden háború ellenére *ép ez!* Hála érte Istennek! Így jellemezhetném: forró a vágy azokban, akik együtt itt dolgozunk, hogy a mi növendékeinkből derék, munkás magyar nőket, a szó igaz értelmében *embert*, jobb és több embert alakítanak, hogy őket a jó Istenhez *közel vigyük*. Ezt érzik meg a mi növendékeink: a kisebbek öntudatlanabbúl, a nagyobbak teljes tudatossággal.

Emeljük fel ez ünnepi pillanatban, a mult és a jövő iskolai év küszöbén így együttesen szívünket a Mindenhatóhoz, kérjük őt forró imában, adjon nekünk a mi közös, szép munkánkoz bizalmat, bátorságot, lelkesedést!

Bizalmat!, hogy nem vagyunk egyedül, elhagyatva. Velünk a jó Isten! Ő a mi erősségünk! Kérve kérek minden növendéket, kicsit nagyot egyaránt, mondjon el minden alkalommal egy kis invokációt, segítség kérést munkába kezdés, feladat megoldás, kötelesség teljesítés előtt! Csak annyit legalább: a Te nevedben ó Uram!

Bátorságot! mert most arra nagy szükségünk van a sok ezer akadály legyőzésére, hogy a rúttal szemben megvalljuk a *szépet*, a

rosszal szemben a *jót*, és a hamissággal, hazugsággal szemben az *igazságot!*

Lelkesedést! hogy örömmel szeretettel végezzük a munkát, gyönyörűséget találjunk benne, hogy a kötelesség és a felelősség ne csak teher, hanem *erőnk érzése* és az ezzel járó megelégedés és jól eső érzése legyen. Gondoljuk el, mily szomorú és üres volna az élet munka, kötelesség, felelősség nélkül.

*

A nyári szünet alkalmat adott a mi leányainknak, növendékeinknek arra, hogy visszatérjenek otthonukba, szeretteik körébe, odasimuljanak az *édes anyai szívhez*, ami a legnagyobb erőforrás ezen a világon! De a nyári szünet alkalmat adott mindnyájunknak arra is, hogy elzarándokoljunk egy közös édes-anyához, a *Természethez*, kebelére boruljánk, hozzásimuljunk annak a szívéhez is és *erőt* keressünk és találjunk nála! Gyönyörű hitrege őrzi, örökíti meg azt a gondolatot, eszmét, hogy érintkezett az örök ember, Anteusz, mindig ujra meg ujra Föld édes anyjával, valahányszor lankadni érezte erejét, s mily acélosan pattant fel onnan ujra a küzdelemhez! Ki ne érezte volna közülünk a Természetnek erősítő, vigasztaló, boldogító közelségét?!

De talán sohasem hatott ez úgy reánk, mint ezen a nyáron! Mindenütt a világban csak pusztulás, romok, gyülölködés, rettenetes háborúság! De a Természet változatlan maradt! Milyen jó volt ezt látni, számon venni! Gondoljunk ebben a pillanatban mindnyájan arra a tájra, amerre jártunk: az erdőre, mezőre, a patakra, folyóra, tóra! A hegyre és völgyre, harmatcseppre és csillagos égre, zúgó nádasra és aztán érezzük át a dal igazságát:

Bizalom, Ember! süt még a nap,
A harmatcsepp ragyog
S az éj sötétjét megenyhítik
Ezernyi csillagok!

A Természet örök szépsége
Megvan, nem változott
Bizalom, Ember! *a jó Isten*
Téged el nem hagyott!

S ha e gondolatokba elmerülve kérdem, mi okozza a Természet változatlan örök szépségét, *békéjét?* Arra a nagy tanulságra jövök rá, amit az ő nyitott könyvénél olvasok ki, hogy ott a *formákat hiven őrzik*, hogy ott minden a legszebb, a legharmonikusabb formában nyilatkozik meg. Gondoljunk csodálattal egy terebélyes fára, földről az ég felé terjeszti szép ágait, egy virág szerkezetre stb. mindenben törvényszerűséget, mondhatnám *forma tiszteletet* látunk, amely a szétszakadástól, szétomlástól pusztulástól *megóvja az egyedet* és fenmaradást életet biztosít számára. Hiszen a formákat a Természettől tanulta, leste el az ember. Utánozni igyekezett ezt a nagy művészt és ő is alkotni próbálkozott. Belevitte a formákat — átvitt értelemben szólva — élet megnyilvánulásaiba is. Így beszélünk *érintkezési formákról, társadalmi formákról*, melyeket nemzedékek és nemzetek

elfogadtak egymástól, s amelynek már-már örökéletűeknek, szilárdaknak látszottak.

És most? Most minden formát lerontunk, kiküszöböljük életünkből az érintkezési, a társadalmi formákat, elformátlanodunk, eldurvulunk, elferdülünk. Hiszen már *köszönteni* sem tudjuk egymást a régi módon, hogy lélek a lélekkel érintkezzék, mikor azt mondjuk: adjon Isten jó napot! Nem *kérünk és nem köszönünk*, hanem követelünk és lökdösődünk és nincs időnk, hogy megadjuk egymásnak érintkezés, találkozás közben a köteles tiszteletet! Útjában van egyik ember a másiknak és bizonyos ellenséges hangulat pusztítja ki szívünkből a kíméletet, részvétet, a gondoskodást egymás iránt és a szépet életünkből!

Fogadjuk be, töltsük meg lelkünket a Természet bölcs tanításával és itt e szentelt falak között, ahol gyermek és fiatal lélek nevelése történik, féltékeny gonddal őrködjünk az érintkezési formák felett, legyünk fáradhatatlanok a példaadásban, *a tisztelet kifejezésében*, a figyelemben egymás iránt. Vigyünk összhangot, szépséget életünkbe és ne tűrjük a durvaságot, a szeretetlenséget! *Szolgálatra készen őrködjünk egymás jó érzése fölött!*

*

A másik intelem, a mint a Természet nyitott könyvéből ezen az elmult nyáron jobban, több megértéssel olvashattunk, az: hogy *gazdálkodjunk! takarékoskodjunk!* A Természet háztartásában minden legkisebb, legcsekélyebbnek látszó anyagnak megvan a maga nagy jelentősége, értéke, fontossága. Hozzá tartozik az egészhez és nélkülözhetetlen. Egy láthatatlan erő mindent számon vesz, és mindent felhasznál, gondosan elraktároz és amikor kell, előveszi és értékesíti. Sohasem volt erre a tanításra nagyobb szükségünk, mint a jelen viszonyok között, amikor sok nélkülözhetetlen javunk kipusztulóban, amikor mindnyájunknak közös érdeke, hogy megkíméljük és összetartsuk, amink még van, kijavítsuk, számon vegyük, előrelátással gondozzuk.

Kedves leányaink! kettős háztartásról van szó, a maguk itt eltöltött életében: arról *a kis háztartásról*, a saját külön holmijuktól: ruha, könyv, szekrény, fiók-rendjéről. És *az intézeti javak* megkíméléséről, megbecsüléséről. Kérve kérek minden növendéket, hogy a saját holmijára kettőzött nagy gondot fordítson, számonvegye, leltározza, javítsa, gazdálkodjék vele, féltékenyen őrködjék felette. De, kérve-kérek minden növendéket, hogy az intézet nagy háztartását javait; tiszteletben tartsa, ne rongálja, ne prédálja! Hiszen mondottuk, hogy sokan készülnek ide magyar lányok a jövőben és ami elromlik elpusztul, azt most újjal pótolni lehetetlen. Tanuljunk a természettől, becsüljük meg minden értékünket! Ne okozzunk magunknak és másoknak is könnyelműen elvesztegetett holmink miatt kellemetlenséget, gondot, szomorúságot! Ápoljuk a rend- és tisztaságszeretetet, fegyelmezzük magunkat ilyen irányban is! Felhők tornyosulnak a családi házak felett, a gondok felhői! Legyenek maguk, kedves leányaink, hűséges, segítő gondűző gyermekei *otthonuknak* és *intézetünknek*.

*

Az *érintkezési formák tisztelete* és az *anyagi javak megbecsülése*, ne feledjük el ezt a két tanítást, az egyik a *lelket*, a másik a *testet* táplálja.

*

Ezekkel a gondolatokkal nyitom meg az 1918/19. isk. évet és kérem a Mindenhatót adjon erőt és *kitartást*, hogy ilyen szellemben dolgozzunk, éljünk, győzedelmeskedjünk!

Így legyen! *Berta Ilona.*

*

A Leányközépiskolai Tanárok Országos Egyesületéről a Nemzeti Nőnevelés f. évi I—VI. f. már szólt egy pár szót. Legyen szabad röviden ez egyesület alakításának további történetéről beszélnem. A végrehajtó bizottság körlevélben értesítette a leányközépiskolák tanári testületeit a f. év június 22-én tartott tanácskozás eredményéről. Elmondotta, hogy ez az új egyesülés nem fordul a Középiskolai Tanárok Országos Egyesülete ellen, sőt azt erősíteni kívánja. A tömörülésben rejlő erő igenis szükséges a közös érdekek megvédéséhez és kivívásához. Azonban ép úgy szükséges egy egyesület arra, hogy a nálunk elhanyagolt nőneveléstani érdekeket felkarolja. A régi hagyományok megőrzése, az új nőneveléstani egységes irányok kialakítása és megszilárdítása csak vállvetett különleges munkával lehetséges. Erre csak a leánylélek ismerősei és munkásai képesek. Nehéz időket élünk, anyagi gondokkal küzdünk, mégis erkölcsi kötelességünk a nemzet érdekeiért is küzdenünk aszerint, hogy ki mire vállalkozott, kinek milyen a tehetsége, a hivatása. A nőnevelőknek a nőnevelés sorsát kell szívükön viselniök még akkor is, ha félreértik, ha népszerűtlen munkát kénytelen végezni. Ne engedjük magunkat félrevezetni. Ne engedjük magunkat megfélemlíteni. Az igazságért, a napfényes igazságért, a nemzet érdekeiért küzdeni nemes, szép dolog, kötelességünk. Nem költünk-e évente 15—20 koronát kisebb értékű, vagy értéktelen dologra? Nem első kötelességünk a szívünkhöz legközelebb álló célra áldozni?! Nem a nőnevelés egysége, nőiessége, hagyományainak és munkásainak megbecsültetése fekszik legközelebb szívünkhöz?? Vajjon nem térül meg a legbúsásabban, ha lelkünk megnyugszik, ha valaki törekvéseinkben támogat, bajunkban felkarol, lelkünket erősíti? Mindez semmi, felesleges volna?

A körlevelek visszhangra keltek. A tagok nagy számban jelentkeztek. Már a 200-ik tag felé járunk. Pedig csak lassan ébred fel e tudatosság, a szolidarítás érzése. Bátortalanul, a pénzzel fukarkodva, sokan még ma is húzódoznak a belépéstől. Pedig milyen rosszul esik ez nekünk. Pedig mennyit ártanak az ügynek, a nemzetnek, s leginkább saját maguknak a közömbösök, a félénkek, a megalkuvók. Ezt csak akkor fogják igazán érezni, ha majd az ő fájdalmuk, egyedüllétük érzése fog kicsordulni. De akkor késő lesz a bánat. Lelkesedésre, hitre, áldozatkészségre van most szükség. Ilyen kíváló emberek is vannak közöttünk. Csak egy példát említek. *Fehér Géza*, mezőtúri állami leányközépiskolai igazgató 50 koronát küldött az új egyesület céljaira. Igen sok testületből kivétel nélkül *mindenki* belépett tagnak.

Legalább 400 tagra van szükség, hogy a statusz nevében a nyilvánosság elé léphessünk. A nők mindig lelkesek voltak, megtudták érezni, mikor van igazi nagy esemény megvalósításáról szó. Bennük bízunk most is. Itt a sorsdöntő idő! Hisszük, hogy minden leány-középiskolai nőnevelő támogatni fog bennünket.

Dr. Bittenbinder Miklós.

*

Nőnevelők találkozója.* Legyen szabad egy eszmét felvetnem, hátha érdemes megvalósítani.

Sokunknak lelkében felvetődött az a gondolat, az a vágy, sőt az a törekvés, hogy találkozzék a különböző iskolafajokban, különböző életpályákon működő nőnevelőkkel és az értékes, vezető szerepet játszó nőkkel. A nőnevelés és a női kérdés eszméi sajnos, még napjainkban sincsenek tisztázva, nem alakult ki bizonyos egyöntetüség arra vonatkozólag, hogy a magyar nőnevelés ügyét mely irányba, mely módokon lendítsük. Szükségét érezzük annak, hogy egymást megismerjük, gondolatainkat kicseréljük, egymást támogassuk. A háború tartama alatt nincs mód, hogy e fontos célra új egyesületet alapítsunk, de talán nem is szükséges, sőt esetleg nem is célravezető. Mi azt hisszük, hogy nemcsak tudományos munkára van szükség, hanem intim beszélgetésre, amikor egymás gondolatait a maguk valóságában félreérthetetlenül ismerjük meg. Egymás tapasztalatainak, tanulmányainak kicseréléséről, kiegyenlítéséről van szó. Erre pedig a bizalmasabb jellegű tanácskozások alkalmasak. Hiszen a tudományos gyűléseken is nem a felolvasások, előadások, hanem a hozzájuk kapcsolódó többé-kevésbbé intim megbeszélések a legértékesebbek.

Ez okokból azt javaslom, hogy egyezzünk meg valamely olyan helyen való találkozásban, amelyet a budapestiek körülbelül egyformán közelíthetnek meg, s találkozzunk ott havonként egyszer, egy egyszersmindenkorra megjelölt napon és órában. A magam részéről azonban úgy hiszem, hogy például Sebestyénné Stetina Ilona igazgatónőt, a nőnevelés vezető alakját kellene célunknak megnyerni, ő felette áll a pártoknak, igen agilis, s valószinűleg szeretettel karolná fel ez összejöveteleket, s biztosítékot nyujtana arra, hogy e találkozások valóban értékesek lesznek. A vidékek, tudván a helyet és időt, ha felvetődnek Budapestre, eljönnének szintén oda.

Nem akarok részletekbe belemenni. Felvetettem az eszmét! Szóljanak hozzá a nőnevelők! Lássuk, közszükségletről van-e szó, vagy egyesek lelki vágyáról? Hogy lehetne legjobban megvalósítani!

Dr. Bittenbinder Miklós.

*

* Üdvözöljük t. munkatársunkat az életrevaló eszme felvetéséért s hisszük, hogy azt megvalósíthatjuk. Hozzászólást köszönettel veszünk.

Szerkesztőség.

Magyarország leány-középiskoláinak tankerületi beosztása.

(A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1918. évi 92.079. szám alatt kelt rendeletével megállapított beosztás.)

I. Budapest fővárosi tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a VI. ker. állami felső leányiskola és leánygimnázium,
az I. ker. községi felső leányiskola és leánygimnázium,
a IV. ker. községi felső leányiskola és leánygimnázium,
a VIII. ker. községi felső leányiskola és leánygimnázium.
a IV. ker. Veres Pálné-féle társulati felső leányiskola és leánygimnázium,
az I. ker. római kath. felső leányiskola (Notre Dame de Sion),
a IV. ker. római kath. felső leányiskola és leánygimnázium (Angol kisasszonyok),
a VIII. ker. római kath. felső leányiskola és leánygimnázium (Sophianum).
az V. ker. magán felső leányiskola (Dr. Lázár Piroska-féle),
a VI. ker. magán felső leányiskola (Dr. Málnai Mihály-féle).

Az állam főfelügyelete alatt:

az I. ker. ref. felső leányiskola (Baár-Madas).

II. Budapest vidéki tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

az egri római kath. felső leány- és kereskedelmi iskola, leánygimnázium, (Angol kisasszonyok),
a kecskeméti római kath. felső leányiskola és leánygimnázium (Angol kisasszonyok).

III. Pozsonyi tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a pozsonyi állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a trencséni állami felső leány- és kereskedelmi iskola.

IV. Besztercebányai tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a besztercebányai állami felső leány- és kereskedelmi iskola,
a lőcsei állami felső leányiskola és leánygimnázium.

V. A kassai tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a kassai állami felső leány- és kereskedelmi iskola, leánygimnázium,
az eperjesi római kath. felső leány- és kereskedelmi iskola, leánygimnázium (Angol kisasszonyok),
a kassai római kath. felső leány- és kereskedelmi iskola (Szent Orsolya-rend),
a miskolci ref. felső leányiskola és leánygimnázium.

VI. Debreceni tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a máramarosszigeti állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a mezőtúri állami felső leány- és kereskedelmi iskola.

Az állam főfelügyelete alatt:

a debreceni ref. felső leányiskola és leánygimnázium,
a szatmárnémeti felső leány- és kereskedelmi iskola,
a nyiregyházai ág. h. ev. felső leányiskola és leánygimnázium.

VII. Kolozsvári tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a kolozsvári állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a marosvásárhelyi községi felső leányiskola és leánygimnázium,
a kolozsvári római kath. leánygimnázium (Marianum).

VIII. Nagyszebeni tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a brassói állami felső leány- és kereskedelmi iskola.

Az állam főfelügyelete alatt:

a nagyszebeni ág. h. ev. felső leány- és kereskedelmi iskola.

IX. Temesvári tankerületi kirendeltség.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a temesvári állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a temesvári római kath. felső leány- és kereskedelmi leányiskola (Notre Dame).

X. Nagyváradi tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

az aradi állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a békéscsabai állami felső leány- és kereskedelmi iskola.

XI. Szegedi tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a szabadkai állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a szegedi állami felső leányiskola és leánygimnázium.

XII. Székesfehérvári tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a székesfehérvári községi felső leányiskola és leánygimnázium,
a pécsi római kath. községi felső leányiskola és leánygimnázium.

XIII. Győri tankerület.

Az állam közvetlen vezetése és rendelkezése alatt:

a győri állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a soproni állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a szombathelyi állami felső leányiskola és leánygimnázium,
a soproni római kath. leánygimnázium (Szent Orsolya-rend).

Az állam főfelügyelete alatt:

a kőszegi ág. h. ev. felső leányiskola és leánygimnázium.

A budapesti Erzsébet Nőiskola gyakorló felső leányiskolája és leánygimnáziuma a vallás- és közoktatásügyi miniszternek van alárendelve.

A fiumei állami felső leányiskola és leánygimnázium a fiumei kormányzó közvetítésével a vallás- és közoktatásügyi miniszternek van alárendelve.

KRÓNIKA. KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A középiskolai tanárok kongresszusa. Lapunk I—VI. füzetében közöltük a IV. középisk. tanári kongresszus előkészítőbizottsága által a kongresszus elé terjesztett határozati javaslatot. A kongresszusról — lapunk zártakor tartatván az — már nem hozhattunk ismertetést. Nem végzünk fölösleges munkát, ha e helyütt visszatérünk a kongresszus ismertetésére. A kongresszust megelőző előértekezlet f. é. június 21-én folyt le a VIII. ker. áll. főgimnázium dísztermében Székely Istvánnak, az előkészítőbizottság elnökének vezetésével. Az egyes bizottságok beszámolása után az értekezlet megállapodott a kongresszus programmjára és a miniszternél való tisztelgésre nézve.

Benedek Marcel előadó ismertetése után a határozati javaslatot az értekezlet elfogadta. (Közöltük lapunk I—VI. füz. 69—70. old.)

A kongresszus tisztikarának jelölésére tett elnöki javaslatot az értekezlet egyhangúlag magáévá tette.

Június 22-én a kongresszust a régi képviselőháznak tanácskozótermében *Székely István* korelnök nyitotta meg, felszólítván a nagy számmal megjelent tanárokat a kongresszus tisztikarának megválasztására. Közfelkiáltással elnök lett *Palágyi Menyhért*; társelnökök: Székely István és Perényi József; alelnökök: Ágner Lajos, Gulyás István (Debreczen), Kalmár Elek (Lőcse), Kosár István, Wallentinyi Samu (Eperjes) és Wolkenberg Ilona. Előadó és titkár: Benedek Marcel, háznagy: Priváry Géza; pénztáros: Juvancz Iréneusz; ellenőr; Cz. Toperczer Valéria; jegyzők: Alszeghy Zsolt, Csengő Nándor (Körmöczbánya), Dongó Orbán (Szentes), Pais Dezső (Czegléd), Sallay Sándor (Ipolyság) és Szentirmai Gizella.

Palágyi Menyhért elnök köszönetet mondott a beléje helyezett bizalomért. A IV. kongresszus nagy jelentőségű lesz a magyar kultúra történetében. A nélkülözések és megpróbáltatások — úgymond — fölkeltették a társaság önérzetét. Az egész oktatásügyet reformálni kell, megvalósítani a tanárság autonómiáját. A tanári kamara eszméje hódítóan fog innen kiindulni. A tanárok megélhetési színvonala mélyen a fizikai munkásoké alá süllyedt. A szellemi munkások undorodva látják az árdrágítás és árúuzsora jelenségeit. Csak nemzeti újjászületés által menthető meg a romlott társadalom. A tanárság csak oly politikai pártot támogathat, mely az erkölcsi rendet helyreállítja, az árúuzsorát letöri és a tanárság követeléseit teljesíti. A tanárságot hasonló

határozata mellett kitartásra buzdítja, mert az összetartás megfogja hozni a sérelmek orvoslását.

Az elnöki megnyitó után Benedek Marcel előadó terjesztette elő a határozati javaslatot. Szépen megokolt előadásában bizonyítja, hogy a mai társadalom megfeledkezett az iskola és a tanárság iránti kötelességről. Meg kell állítani a magyar tanárságot az elproletárosodás lejtőjén: ezt az államnak kell teljesítenie. A pillanatnyi segítségen kívül a tanárságnak állandó támaszra is van szüksége, ha folytatni kívánja azt a nemzeti hivatását, amit a kultúra terén századokon át kifejtett. Ezért kívánja a tasárság *a 30 éves szolgálat visszaállítását, a statusrendezés keresztülvitelét, szolgálati pragmatika megalkotását* stb.

Az előadó után *Priváry Géza* háznagy felolvasta a határozati javaslatot, melynek befejező része így hangzik:

Sürgősen kívánjuk, hogy a létminimum biztosítása céljából minden középiskolai tanár (igazgató, főigazgató) eggyel magasabb fizetési osztály ugyanazon fokozatának megfelelő fizetést kapjon. A helyettes tanár javadalmazása mindenütt a kezdő rendes tanár mai fizetésével legyen egyenlő. Kívánunk 1918—9-re 200—150 százalék háborús segélyt. Kívánjuk, hogy a ruhasegélyt az árviszonyoknak megfelelően állapítsák meg. A családi pótlékot emeljék 100 százalékkal és terjesszék ki a feleségre is. Nyugdíjasok, özvegyek és árvák a szolgálatban lévőkkel egyenlő arányú segélyben részesüljenek. A lakásbérek a katonatiszti lakásbérekkel egyenlően állapíttassanak meg. A naturáliákkal való ellátás szerveztessék a háborús segélynek megfelelő árak mellett.

Statusrendezés a mindenkori létszám alapján; a VI. fizetési osztály megnyítása szolgálati idő szerint történő helyi előléptetéssel; igazgatók kivétele a tanári rangsorból. Olyan szolgálati pragmatika, mely a tanárságot hivatalos szervezetbe tömöríti; a szervezetnek jogokat ad személyi és pedagógiai kérdésekben és befolyást biztosít neki a teljesen szakszerűvé teendő adminisztráció terén. A harmincéves szolgálati idő visszaállítása lakbérnyugdíj, épségbentartásával, más iskolafajnál töltött évek beszámításával. Állami és nem állami tanárok helyzetének teljes egyenlősítése. Iskolai különmunkák díjazása, óradíjak fölemelése 1917—8-ra visszamenően, magánvizsga-díjak felemelése.

A kongresszus e javaslatot változatlanul, egyhangúlag határozattá emelte.

Az elnök javaslatára húsztagú bizottságot választottak, mely a határozati javaslatot megvitte *gróf Zichy János* kultuszminiszternek. A miniszter június 22-én $^1/_2$2-kor fogadta a küldöttséget. A küldöttség szónoka Palágyi Menyhért a miniszter előtt tolmácsolta a tanárság kívánságát, arra kérve a minisztert, hogy tegye magáévá a kívánságokat és képviselje a pénzügyminiszternél ezeket.

A miniszter rövid beszéddel válaszolt, amelyben kijelenti, hogyha valaki közelálll a szívéhez, az elsősorban a magyar tanárság, amelynek vállán a kultúra nyugszik, s mely a háború nehéz viszonyai között a legnagyobb önfeláldozással dolgozott. Elismeri, hogy a tanárok jogos igényeket támasztanak s hivatásuk teljesítéséhez megelégedett-

ség kell. Kijelenti, hogy a fizetésrendezés akcióját már megindította s a pénzügyminiszterrel már tárgyalt is. A végrehajtásra irányuló tárgyalásokba a tanárság érdekeltségét is bele fogja vinni. A tanárság azzal lesz segítségére, ha követeléseinél megáll ott, ahol a kérdés megoldható. Ha a pénzügyminiszterrel folytatott tanácskozások határozott alakot öltenek, értesíteni fogja a tanárokat.

A küldöttség megnyugvással vette tudomásul a miniszter válaszát.

Délután 5 órakor Wekerle Sándor dr., miniszterelnök és Popovics Sándor dr. pénzügyminiszter a miniszterelnöki palotában fogadták a kongresszus küldöttségét, amelynek szónoka Palágyi Menyhért beszédében rámutatott arra, hogy a tanárság helyzetének javítása azonos a kultúra megmentésével s kéri a miniszereket, hogy a tanárság elégületlenségének megszüntetésére adjanak tettszámba menő választ.

A beszédre minisztertársa nevében is a miniszterelnök válaszolt. Válaszában kijelenti, hogy a tanárság érdekeit jóindulattal legnagyobb méltányossággal és a kultúra iránti igaz érzékkel fogja a kormány mérlegelni s meg fogja adni mindazt, amit az adott viszonyok közt emberi számítás szerint adni lehet s ép azért kéri a kultúra munkásait, hogy igényeiket mérlegeljék.

Június 23-án délelőtt 10 órakor nyitotta meg újra az elnök a kongresszust s felolvastatta a maga és a miniszterek beszédeit.

A beszámoló után Kosári István előterjesztést tett a kongresszus végrehajtóbizottságának megalakítására és feladataira vonatkozólag. A végrehajtóbizottság feladata lesz a kultuszminiszterrel való tárgyalás, a tanári kamara tervezetének elkészítése, a Nevelőmunkások Szövetségének országos megszervezésében való közreműködés, a napisajtóval való kapcsolat fenntartása, a polgári isk. tanárok kongresszusán való részvétel, a tanárság kultúrpolitikai megszervezése.

Többek felszólalása s egy-két indítvány letárgyalása után az elnök köszönetét fejezvén ki a kongresszusnak iránta megnyilvánult bizalomért a kongresszust, mely a magyar iskola megmentéséért gyült össze és küzdött — berekesztette.

*

Fajegészségügy és népesedéspolitika. 1918-ben új társaság alakult hazánkban, a Magyar fajegészségtani és népesedéspolitikai társaság. Ez a társulat a Bajtársi Szövetség orvosi nagygyűlésével kapcsolatban magyar-osztrák-német fajegészségügyi és népesedéspolitikai gyűlést rendezett f. évi szept. 23-án d. u. az akadémia kistermében. Érdekes előadásokat hirdettek, azonban 4 előadó közül — sajnos — 3 nem jelent meg. Pedig mind a három férfi rendkívül érdekelt bennünket. Gruber Miksa müncheni egyetemi tanár dolgozatát br. Podmaniczky olvasta fel. A dolgozat elméleti meghatározásokat adott. Weinberg Vilmos stuttgarti egészségügyi tanácsos érdekes tárgyról, az átöröklés tanáról és a fajegészségtanról olvasott volna fel, de a dolgozat felolvasása, sajnos, elmaradt. Hecke Vilmos bécsi kormánytanácsos megtartotta előadását, de ő csak az osztrák népesedéspolitikát ismertette. Előadásából, egy pár gondolaton kívül, nem sok ragadott meg, sablonos statisztikai adatok, hadarva felolvasva. Teleki Pál gróf-

nak a magyar fajegészségügyet és népesedéspolitikát kellett volna ismertetni, de ő is akadályozva volt a megjelenésben. Helyette Hoffmann Géza szabad előadásban iparkodott a főbb kérdéseket fejtegetni. Szerintem az ő előadása ért legtöbbet. Újat nem igen tanultam. Az előadások mind megjelennek majd a társaság lapjában, a Nemzetvédelemben. Ennek első számára felhivom az érdeklődők figyelmét, mert ott további útmutatásokat nyerhetnek e tárgy tanulmányozása számára.

A magam részéről a gyűlést nem tartom sikerültnek. Hogy mégis szóvá tettem, ennek oka inkább az, hogy ez ifjú társaság, az új lap, de főképen a fiatal tudomány iránt a nőnevelők figyelmét felhívjam. Magyarországon, sajnos, e tudomány iránt kevesen érdeklődnek. Pedig a háború borzalmas pusztításai és a modern kultúra túlzásai és hibái kell, hogy észretérítsenek bennünket. Manapság nemcsak a testi, hanem a lelki egészséget is elhanyagoljuk tudatlanságunkkal és közömbösségünkkel, sőt sokan *tudatosan*, amivel nemcsak hazánknak, hanem magunknak és családunknak ártunk. A női test és lélek mételyei sokkal divatosabbaknak és értékesebbeknek tűnnek fel, semhogy népszerű lenne ellenök a küzdelmet felvenni. A magam részéről azonban szükségesnek tartom, hogy megfelelő tanulmányok után a magunk álláspontját kifejtsük s azok érvényesüléséért küzdjünk. A közeljövőben bátor leszek egy kis dolgozatban a nőnevelésről és a fajegeszségügyről nehány gondolatot kifejteni. A nőneveléstannak meg kell állapítani azokat a célokat és módokat, ahogyan a magyar nőről a magyar kultúrpolitikának gondoskodnia kell. Sajnos, e téren, csak egy pár lépés történt (pl: az anyavédelem terén).

Végül legyen szabad e kérdés irodalmából az érdeklődőknek a legjobb könyveket felsorolnom:

Siemens Hermann: Die biologischenGrundlagen der Rassenhygiene und Bevölkerungspolitik. München, 1917.

Bauer Ervin: Einführung in die experimentelle Vererbungslehre. 2. kiad. Berlin, 1914.

Johannsen V.: Elemente der exakten Erblichkeitslehre. 2 kiadás. Jena.

Schallmayer V.: Einführung in die Rassenhygiene, Ergebnisse der Hygiene. II. köt. Berlin, 1917.

Apáthy István: A fajegészségtan köre és feladatai. Természettudományi Közlöny, 1918 1—4. sz.

Hoffmann Géza dolgozatai: Nemzetvédelam, 1. sz. és stb. Itt is figyelmeztetem az érdeklődőket, hogy Hoffmann Gézának még az ősszel nagyértékű munkája fog megjelenni *Fajegészségtan* címmel (előfizetni lehet: Budapest, I., Budafoki-út 22, Magyar írók társasága r.-t.-nál).

Dr. Bittenbinder Miklós.

*

Gyakorló polgári iskola felállítása. Városy Gyula dr., tanácsos, a közoktatási ügyosztály vezetőjének javaslatára a tanács elhatározta, hogy a pedagógiai szemináriummal kapcsolatban gyakorló polgári iskolát létesít. Ez az iskola, hasonlóan az évek óta a pedagógiai sze-

mináriumnál működő gyakorló elemi iskolához, hivatva lesz, hogy a kezdő polgári iskolai tanárokat és tanárnőket a gyakorlati tanítás módszereivel alaposan megismertesse és hogy a fővárosnál még nem alkalmazott okleveles polgári iskolai tanárokat és tanárnőket a főváros speciális viszonyainak megfelelően tovább képezze.

*

Gyermektanulmányi és pedagógiai kiállítás Miskolczon. A miskolczi áll. elemi iskolák gondnokságának kezdeményezésére az ottani összes iskolafajok részvételével gyermektanulmányi, pedagógiai és gyermekvédelmi kiállítás volt Miskolczon. A kiállítás főcélja: a munkával való nevelés és oktatás eszményének népszerűsítése a módszerek és az eredmények bemutatásával. A kiállításon Budapestről tekintélyes anyaggal résztvett a Társadalmi és Gyermektanulmányi Múzeum. A kiállítás szept. 7-én nyilt meg s a megnyitón előadást tartott Nagy László, a Magyar Gyermektanulmányi Társaság ügyvezető elnöke és Szántó Menyhért, miniszteri tanácsos, a Társadalmi Múzeum igazgatója.

*

A IV. tanári kongresszus végrehajtóbizottsága legutóbb ülést tartott, amelyen napirenden volt a végrehajtóbizottságnak a kultuszminiszterhez szeptember elején küldött levele, amelyben a minisztert felkérték, hogy szabadságideje alatt hatalmazzon fel egy miniszteri tisztviselőt, hogy a bizottsággal a tanárság kívánságáról a miniszter nevében és intencióinak megfelelően tárgyaljon. A tanárság nyugtalanul várja a választ. Az elnök ezután bejelentette a miskolczi kongresszus lefolyását, amelyen a Nevelő Munkások Országos Szövetsége megalakult.

*

Az elemi iskolai beiratások. A székesfőváros községi elemi iskoláiban a beiratások ugyan még nem fejeződtek be, de már az eddigi eredmény is azt mutatja, hogy az idei beiratás alkalmával sokkal több lesz a tanuló mint tavaly. Tavaly ugyanis 1587 osztályba 54,611 tanulót írtak be, míg az idén 1617 osztályt nyitottak és az czekbe beirt tanulók száma már most meghaladja az 55,000-et, de ez az eredmény még mindig nem végleges.

*

Háztartási tanfolyam. A székesfővárosi háztartási iskolában úrilányok részére ez évben is rendeznek tanfolyamokat. Lesz főző- és kalapkészítő tanfolyam. A beiratások szeptember 16-án, az előadások október 15-én kezdődnek. A főzőtanfolyamon a növendékeket a legegyszerűbbtől a legfinomabb ételek készítésére tanítják. Beiratkozni lehet VII., Damjanich-utca 52., II. udvar, földszint 5. sz. a. délelőtt 9-től 12-ig és délután 3-tól 6-ig. Felvilágosítást ugyanott adnak.

*

Beiratás az Uj iskolába. Az Uj iskola nyilvános jogú elemi és középfokú leányiskolájában szept. 14-én kezdődött a tanítás. A középfokú leányiskola ez évben nyílik meg. Vezetője ennek is, mint az elemi iskolának az Uj iskola alapítója és szervezője, alsócsernátonyi dr. Domokos Lászlóné. Védnöke a Magyar Gyermektanulmányi Társaság.

*

Beszédművészeti iskola. Ezen a címen új irányú iskola nyilt meg a fővárosban. A valóban korszerű tanintézet gyönyörű gondolat megvalósítását tűzte ki céljául: *a magyar beszéd reformját* akarja megindítani épen a fővárosban, ahol tudvalevőleg már szinte nem is magyarul hangzik a magyar szó a legtöbb ember ajkán. A nyelvromlottság, sajnos, nem csupán budapesti különlegesség, az ország minden tájékán förtelmes idegenszerűségek hemzsegnek épen a tanult emberrétegek beszédében. Hogy ennyire jutott a dolog, az azoknak hibájául tudandó, akik középfokú oktatásunk tantervében nem domborították ki ezt a valóban nemzeti szempontot. Ezt a hiányt akarja pótolni új utakon, a beszédtechnika összes lélektani és élettani eszközeivel az új iskola. *A legtisztább irodalmi nyelvet kifogástalan magyar kiejtéssel beszélő nemzedéket* akar nevelni s ezzel hatalmas lökést adni a magyar beszéd többé nem halasztható reformjának. Sajnos, nincs elég terünk ahhoz, hogy részletesen ismertessük az új iskola hatalmas munkatervét. Csak annyit jegyzünk meg, hogy a légzési gyakorlatokkal kezdve a beszédképzés összes fokain át a plasztika, ritmika, mimika, gesztustan, spártai tornagyakorlatok és klaszszikus tánc nevelőhatásaiban fogja részesíteni a növendékeket. Külön tanfolyamot tart a *beszédhibások* részére, külön tanfolyamon fogja csiszolgatni a *felnőttek* beszédének szépséghibáit. A tulajdonképeni tanfolyamokra csak *négy középiskolát végzett diákifjúság iratkozhatik be*. A nagyarányú tevékenységnek nem utolsó célja, hogy korszerűen vigye előre a *színészképzés reformját* és megoldja a *moziszínészet problémáját* is. Az iskola a budapesti tankerületi főigazgatóság felügyelete alatt fog működni. Igazgatója *Simonyi Béla* tudományegyetemi lektor lesz. Tanárok gyanánt a többi között *Beregi Oszkár, Paulay Erzsi, Simonyiné Dobák Fatime, Dienes Valéria dr., Safranek János dr., orvos, Kmetykó János*, a kiváló tornaszakértő és *Gáthy Viktor*, az Operaház tagja, a neves táncművész fognak apostoloskodni a gyönyörű cél érdekében.

*

Urilányok, ki a mezőre! «Az Ujság» aug. 4. számában jelent meg az alábbi érdekes levél: Erkélyem tenniszpályára nyílik Elnézem, mint ugrálnak, erőlködnek úrilányok reggeltől estig. Mennyi, mennyi erő pazarlódik el ezen az úton! És eszembe jut egy másik kép, amit két éve München melletti német városka szélén láttam. Viharos, szeles délután, a mezőkön erősen folyik a munka, aggódva nézik az eget, szeretnék behordani a kereszteket, mielőtt megered a zápor. Dörög, villámlik. A sötét asszonyok, gyerekek közt egy fehér

ruha. Falusi lány fehérben? Mi ez? Tán ilyen a háborús menyasszonyok lakodalmi tánca?

Mit látok! Egy úrilány dolgozik szorgosan, a munka újszerűségénél fogva tán még nagyobb hévvel, erőmegfeszítéssel. Elmosolyodtam. Komédia. Csak bohóc lehet a városi lány, kinevetik biztosan. De nem! Legnagyobb komolysággal társuknak tekintik. Ép olyan jól köti össze a csomókat, rakja egymásra, segíti kocsira, mint a mezei munkát megszokott asszonyok. És azután láttam sok ilyen képet és tisztelet fogott el a német asszonyok iránt.

Tavaly nyáron Magyarország sok vidékén jártam. Néztem a földeket, hol pillantok meg egy fehér ruhát? Egy kalapot? Sehol, sehol . . .

Lányok, asszonyok! Nem a gyöngékhez szólok, kiket az orvos pihenni küld az erős téli munka után, de azokhoz szólok, akik eveznek, tenniszeznek, turákat csinálnak, akik fogyni akarnak, akik nem tudnak az idejükkel mit csinálni. Azokhoz szólok: nem nézhetnénk-e nyugodtabban a harctérről hazajövő sokat szenvedett férfiaink szemébe, ha picit, egész picit kivennénk mi is a részünket a háborúból? Milyen csepp áldozat a sportért lemondani egy másik sportért? Mert higyjék el, ha például a szénagyűjtésnek, a krumpliszedésnek angol neve volna, ha nem hasznos munka volna, ha egy amerikai milliárdosnő által kitalált sport volna, ép oly szívesen izzadnánk abban, mint a tenniszben. Ritmikus hajlás, levegőn létel, társas munka, énekelni, beszélgetni lehet közben. Lehetne-e ezt egyáltalán áldozatnak tekinteni? Ha divatba jött a nép ruhájában járni, miért ne jöhetne divatba munkáját megosztani? Mária Antónia királyné megunta a feszes udvari életet, pásztorruhába öltözött s báránykákat sétáltatott a versailesi fák között; unjuk meg mi is egyszer végre az úri tempókat, legyünk a föld emberei s most, mikor olyan szükség van a legkisebb munkaerőre is, s amikor alapjában véve magunknak dolgozunk, *menjünk ki a mezőre!*

Ha minden nő, aki fürdőhelyen, nyaralóhelyen van, naponta csak két órát dolgozna, az már kitenne valamit. És hány lázongó kedélyt csillapítana le a jóakaratnak ez a bizonyítása, milyen más szemmel néznék falusi asszonyaink a városi hölgyeket. Ha lányainknak megtetszik ez a gondolat, legokosabb volna, *ha minden nyaralóban alakítanának kis «munkás szervezetet»*, együtt megbeszélnék, hogyan és mit csináljanak. A vezetőknél jelentkezne mindenki, aki dolgozni akar. Ki lehetne a kisbíróval hirdettetni a dolgot. Vagy egyszerűen kisétálni a mezőkre s jelentkezni ott, ahol azt látjuk, hogy legtöbb a szükség, amelyik földdarabon legkevesebben dolgoznak. Remélhetőleg, minden nyaralótelepen akad azonnal egy szervező erő s mindjárt megindulhat a munka.

*

Madzsar József dr.: A szoptatódajkakérdés címen hosszabb tanulmányt írt és adott közre az Országos Stefánia-Szövetség kiadásában. A tanulmány, mint a Szövetség többi kiadványai is, széles alapon nagy megértéssel íródott meg és a kérdés minden oldalát megvilágítja. A tanulmányban közölt dajkastatisztika alapján tesz szerzőnk

javaslatokat a dajkakérdés régen vajudó ügyének végleges megoldására és szabályozására s a tanulmány végső konkluziójaként adja egy új dajkatörvény és egy új székesfővárosi dajkaügyi szabályrendelet tervezetét. A tanulmány Pfeifer Ferdinánd bizománya és ára: 1 K.

*

Szterényi József: Népesedéspolitika gazdasági szempontból címmel adja közre az Országos Stefánia-Szövetség társelnökének a Népegészségi Országos Nagygyűlésen 1917 október hóban tartott előadását. Megállapítja, hogy Magyarország népessége a háború első három évében legkevesebb másfél millió emberrel csökkent, mely veszteség munka vagyis termelési értékre számítva át évenként 2·4 milliárd koronára rúgó veszteséget jelent. A segítés lehetőségeit fejti ki ezután a szerző, melyek között a szülések számának emelését, a többgyermekes családoknak minden téren való előnyben részesítését, az általános biztosítás törvénybeiktatását, a családi pótlék rendszerének kiépítését és kiszélesbítését, a progressziv adóztatást, aggkori- és rokkantbiztosítást, a venereák és a tüdővész elleni küzdelem elmélyítését stb. sorolja fel és nem hagyja számításon kívül az egészséges lakáspolitikát sem. Szterényi ezen előadása valósággal feljajdulás a mai szomorú kép láttára és hisszük, hogy a feljajdulás meg fogja hozni a segítést is. A füzet Pfeifer Ferdinánd bizománya és ára: 80 fillér.

*

Tauffer Vilmos dr.: Az anya- és csecsemővédelem szervezete. Az Országos Stefánia-Szövetség e címen adja ki a neves tanárnak a Népegészségi Országos Nagygyűlésen tartott előadását, mely széles mederben ismerteti az Országos Stefánia-Szövetség munkakörét és szervezetét és a Szövetség legfőbb alkotásának, a Zita királyné Intézetnek beosztását és rendeltetését. Ismerteti az országos biztosok, a törvényhatósági biztosok, a védőnők munka- és feladatkörét, a reájuk háramló kötelességet és a teljesítéstől várható eredményeket. Kiemeli az orvosok és bábák szerepét az anya- és csecsemővédelem munkájában és kifejti az állam feladatait az egészségügy és a bábaügy rendezése körül, mint azokat a feladatokat, melyek megoldása nélkül az anya- és csecsemővédelem nagy munkája nem lehet eredményes. Az előadás, mint a Szövetség kiadványainak 17. füzete jelent meg és Pfeifer Ferdinand bizományában 80 fillérért szerezhető meg.

*

Igen tisztelt szerkesztő úr! *

A Nemzeti Nőnevelés ezidei I—VI. füzetének 66. oldalán *Dr. Bittenbinder Miklós* Révy Ferencről szóló megemlékezésében a következőket mondja:

«A leányiskolák reformját, bár ő (t. i. Révy Ferenc) kezdeményezte, az előmunkálatokat ő végezte el a státus embereivel, *Szup-*

* Felkérettünk a következő sorok közzétételére, amiknek ezúton készségesen helyet adunk. *Szerkesztőség.*

pán Vilmosra bízták. Csak érintjük, hogy így a reform megoldása az iskolafajtól idegen pedagógus kezébe került, aki a reformot nemcsak Révy, hanem a szakemberek minden tapasztalata és meggyőződése ellenére oldotta meg, s így örökös foldozásra fog szorulni.»

Nem szándékozom az általam készített reformmunkálatról mondott kritikával érdemlegesen foglalkozni; csupán azon kitétel ellen kell tiltakoznom, hogy reám bízva a reform «*az iskolafajtól idegen pedagógus kezébe került.*»

Noha 17 év óta a Budapesti Kereskedelmi Akadémiának vagyok igazgatója, mindazonáltal jogosan állíthatom magamról, hogy kevesen vannak Magyarországon, akik nálam jobban ismernék a nőnevelésnek és főleg a középfokú leányoktatásnak ügyét.

Mialatt 1886-tól 1893-ig a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumba voltam beosztva, tanítóképzők és egyéb ügyeken kívül főleg a felsőbb leányiskolák voltak reám bízva. Ugyanezeket az ügyeket intéztem el az országos közoktatási tanácsban, mint a népoktatási osztály előadója. Így a felsőbb leányiskolák 1901. évi tanterve nagy részben az én művem.

Miután a miniszteriumot elhagytam, 1893-tól 1902-ig, tehát nyolc évig a budapesti állami felsőbb leányiskolának voltam az igazgatója, egyúttal az állami felsőbb leányiskoláknak miniszteri biztosa. E kettős minőségben bőséges alkalmam volt arra, hogy közvetlenül lássam és megismerjem ezeket az iskolákat és minden tőlem telhetőt elkövessek fejlesztésük és tökéletesítésük érdekében. Hizelgek magamnak azzal, hogy ebbeli fáradozásaim eredményesek voltak.

A felsőbb leányiskolákkal kapcsolatos gimnáziumi tanításnak én vetettem meg az alapját a II. országos és egyetemes tanügyi kongresszuson 1896-ban tartott előadásommal.* Az itt kifejtett elvek szerint szerveztem 1897-ben a vezetésem alatt állott budapesti állami felsőbb leányiskolában a latin irányú tanítást, amelyből később a leánygimnázium fejlődött.

Irodalmi munkásságom jelentékeny része a felsőbb leányiskolákról szól. A fentebb említett előadáson kívül megjelent fontosabb műveim és cikkeim: A felsőbb leányiskolai igazgatók memoranduma (Nemz. Nőnevelés 1891.). — A nőnevelés a prágai kiállításon (Nemz. Nőnevelés 1891.). — A magyar felsőbb leányiskolák multja és jövője (a vallás- és közoktatásügyi miniszterium megbízásából írt könyv; 1897-ben Lampel). — A nőnevelés a párisi kiállításon (Nemz. Nőnevelss 1901. és külön lenyomatban). — En voltam az első, aki a leányiskolák különleges szükségleteinek megfelelő számtani és mértani tankönyveket írt.

A leányiskolai szolgálattól elváltan sem szüntem meg azt figyelemmel kísérni és vele foglalkozni. Hisz amit egyszer megszerettünk, attól nem szakadhatunk el teljesen; azonfelül a miniszterium vezető férfiai, első sorban a boldogult *Morlin Emil* miniszteri tanácsos, azontúl is megtiszteltek bizalmukkal és fontosabb ügyekben kikérték

* Címe: A leányok középfokú oktatásának reformja, tekintettel a a nők egyetemi képzésére. Megjelent a Kongresszus naplója I. kötetében az 1182-ik és köv. oldalakon, valamint külön lenyomatban.

tanácsomat. Valószínűleg ennek a körülménynek köszönhetem, hogy *Jankovich Béla* miniszter úr engemet szemelt ki arra a feladatra, hogy kidolgozzam a leányközépiskolák szervezetét és tanítástervei.

Hogy ebbeli önzetlen munkásságommal használtam avagy ártottam-e a leányiskolák ügyének, arról nem vitatkozom. Erről az utókor fog ítélni, amelynek a tekintetét nem fogják elhomályosítani holmi személyes ellentétek és érzékenységek.

Ezen sorraim szíves közzétételét kérve vagyok kitünő tisztelettel szerkesztő úr híve.

Budapest, 1918 október 7-én.

Szuppán Vilmos.

Gyászrovat.

Az influenza-járvány (spanyol betegség) az Erzsébet Nőiskola növendékei közül is megkövetelte a maga áldozatát. Október 2-án rövid szenvedés után a kérlelhetetlen halál elragadta ővéi, tanárai s tanulótársnői köréből Tüdős Ilonkát, a polg. isk. tanítónóképző-intézet II. éves növendékét. Az élte tavaszán elhúnytban a tanítónőképző egyik igen tehetséges és hivatásának teljes odaadással élő növendékét vesztette el, akit tanárai és tanulótársnői egyformán szerették s aki őszinte szeretettel ragaszkodott tanáraihoz és tanulótársnőihez. A mélyen sujtott szülők — Tüdős István ev. ref. püspök és neje lányuk földi maradványait Miskolczra szállították örök pihenőre.

*

Lapunk zártakor értesültünk egy másik növendéknek, *Kapácsy Erzsébet* polg isk. tanítónőképző int. mathem. physik. szakcsop. II. é. növendéknek okt. 8-án történt elhúnytáról. Benne egy szeptehetségű és szorgalmas növendékét vesztette el a képzőintézet. Az oly korán elhúnytat a gyászbaborult család okt. 10-én fél 11-kor a Kerepesi-úti temetőben helyezte örök pihenőre.

(70.596/1918. szám.)

AZ IFJÚSÁGI KÖNYVTÁRAKAT INTÉZŐ BIZOTTSÁG SZERVEZETI SZABÁLYZATA.*

1. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter a hazai ifjúsági irodalomnak az iskolai nevelés szempontjából való figyelemmel kísérése, ellenőrzése és irányítása, az ifjúsági könyvek megbírálása és az ezzel kapcsolatos ügyek elintézése végett bizottságot szervez. E bizottság hatáskörébe tartoznak — a tankönyvek kivételével — a kisdedóvó-intézet, az elemi, az ismétlő- és a gazdasági népiskola, az iparos- és kereskedőtanonciskola, a felső nép- és polgári iskola, a felső kereskedelmi iskola, a felső leányiskola, a gimnázium és reáliskola, az óvónő-, a tanító- és tanítónőképző-intézet, továbbá ezekkel kapcsolatosan vagy önállóan szervezett, vagy a továbbképzés szolgálatában álló különböző egyesületek ifjúságának szánt összes, akár hazai, akár külföldi eredetű művek, szöveges és szövegnélküli képeskönyvek, valamint a felsorolt intézetek és intézmények ifjúsági könyvtárait illető összes kérdések.

A bizottság címe: *Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság.*

2. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter vezetése és rendelkezése alatt álló, az 1. §-ban felsorolt intézetek (egyesületek) ifjúsági könyvtáraiba csak oly ifjúsági könyvek szerezhetők be, amelyeket a miniszter az Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság ajánlatára az ifjúsági Könyvtárjegyzékbe iktatott.

A felső kereskedelmi és felső leányiskolák, a gimnáziumok és reáliskolák, továbbá az óvónő-, tanító- és tanítónőképző-intézetek kivételképen az ifjúsági könyvtárba oly könyveket is beszerezhetnek, amelyek az Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság által egybeállított Ifjúsági Könyvtárjegyzékbe még nincsenek ugyan felvéve, amelyeket azonban az ifjúsági könyvtár vezetőtanára, illetőleg a tanári testület, az ifjúság ismereteinek bővítésére alkalmasaknak és beszerzendőknek vél és amelyekért a könyvet ajánló tanár és tanári testület jegyzőkönyvi határozattal felelősséget vállal arra nézve, hogy e művek a Szervezeti Szabályzat 7. § a *a)—i)* pontjaiban felsorolt feltételeknek megfelelnek. Az ekkép beszerzendő művek teljes címét (cím, szerző,

* Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek 1918. évi julius hó 17-én 70.596. sz. a. k. rendeletével.

kiadás, ár, kiadó, nyomda, ívszám) az illető intézet igazgatója az illetékes főigazgatónak, illetőleg a tanító- és tanítónőképző-intézeti kir. szakfelügyelői hivatalnak bejelenteni tartozik.

3. §. Az intéző-bizottság, ha munkarendje érdekében ez szükségesnek mutatkozik, előterjesztést tesz a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek egyes intézetek, vagy intézmények könyvtári jegyzékének bemutatása iránt, vagy adatokat kérhet a könyvtárak forgalmára, vagy az egyes művek keresettségére és ezeknek az ifjúságra való hatására nézve.

4. §. Az ifjúsági könyveknek az Ifjúsági Könyvtár jegyzékébe való iktatását a kiadónak a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez intézett és az intéző-bizottsághoz benyujtott folyamodványban kell kérnie. A folyamodványban a kiadó egyenként megnevezni tartozik amaz iskolafajokat, melyeknek Ifjúsági Könyvtárjegyzékébe a benyujtott művet felvétetni óhajtja. Folyamodványához a mű 8 példányát, az ármegállapításhoz szükséges adatokkal kitöltött kérdő-ívet, a papiros hazai eredetét bizonyító papirigazolványt kell csatolnia. A bírálati és ármegállapítási díjat pedig a titkárnál kell nyugtatvány ellen és ellennyugtatvány mellett, a bizottság pénztárába befizetnie vagy pósta útján beküldenie.

5. §. A bírálati díj minden egyes mű után kötetenként 100 K, az ármegállapításért pedig kötetenként 20 K.

6. §. A kiadó által bírálatra benyujtott ifjúsági könyv mindenekelőtt az ár megallapítása céljából a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium kebelében működő ármegállapító bizottság elé kerül. Ha e bizottság a könyv árát elfogadhatónak találja, vagy ha az árnak netalán szükségessé vált leszállításába a kiadó megnyugszik, a szakbizottság a művet a mű tartalma s az illető iskola fokozata szerint erre hivatott, két birálónak adja ki.

Az olyan mű, melynek ármegállapításába a kiadó nem nyugszik bele, bírálat alá nem kerül; azt a nem engedélyezett könyvek nyilvántartásába kell felvenni és a 100 K bírálati díjat a kiadónak vissza kell fizetni.

7. §. A bírálónak bírálatában általában a következő szempontokat kell figyelembe vennie:

a) a könyv tartalmi tekintetben értékes-e;

b) nem foglal-e magában a vallásos és erkölcsi nevelés szellemébe és a jóízlésbe ütköző tanokat, szavakat, mondásokat;

c) a hazafias érzés, a magyar nemzeti szempont tekintetében nem esik-e kifogás alá; nincs-e benne magyar közjogba ütköző kifejezés vagy állítás;

d) nincs-e benne felekezetek, vagy társadalmi osztályok ellen való izgatás;

e) nincsenek-e benne akár a hazai nemzetiségeket, akár külföldi népeket kicsinyítő, becsmérlő kifejezések;

f) nincsenek-e benne téves, vagy hamis adatok;

g) nyelv és stilus tekintetében nem esik-e kifogás alá, illetve alkalmas-e az ifjúság magyaros fogalmazási készségének és stílusának fejlesztésére;

h) ha a könyvben illusztrációk vannak, nevelési szempontból nem

esnek-e ezek kifogás alá és alkalmasak-e ezek az ifjúság művészi érzékének fejlesztésére;

i) végül megítélendő, hogy a könyv — akár szépirodalmi, akár ismeretterjesztő célzatú — a mindennapi. az általános, vagy gazdasági ismétlő-, illetve az iparos- vagy kereskedőtanonc-iskoláknak és ez iskolák melyik osztályának, — a középfokú iskolák közül pedig melyeknek és ez intézetek mely osztályú növendékeinek való?

Amennyiben a szakszerű továbbképzés szolgálatában álló művek (gazdasági, ipari, kereskedelmi, egészségügyi stb. könyvek) kerülnek bírálat alá, az intéző-bizottság jogosítva van az *a)—i)* pontokban foglalt bírálati szempontokon kívül megjelölni ama különös szempontokat is, melyekre a bírálónak figyelmét szintén ki kell terjesztenie.

A bíráló írásbeli jelentését az intéző-bizottság elnökéhez terjeszti be.

8. §. A szakbizottság a beérkezett bírálatok alapján dönt, de szükség esetén a művet döntés előtt a beérkezett két írásbeli bírálattal együtt véleményes jelentéstételre még egyik tagjának is kiadhatja. A szakbizottság határozatát a bírálatokkal (véleményes jelentésekkel) együtt évnegyedenként fölterjeszti a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez.

9. §. A szakbizottság döntés után a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az elfogadás, az eltiltás vagy elutasítás kérdésében határoz. Az elfogadott és pedig úgy a magyar, valamint a más nyelven írt ifjúsági könyveknek az Ifjúsági Könyvtárjegyzékbe iktatását elrendeli és azok jegyzékét a minisztérium «Hivatalos Közlöny»-ében, a «Néptanítók Lapja»-ban és az érdekelt intézetek szaklapjaiban közzéteszi. Az eltiltott műveket is jegyzékbe iktatja és e jegyzéket hasonlóképen közzéteszi. Az engedélyezett és tiltott könyvekről az intéző-bizottság nyelv szerinti csoportosításban külön-külön állandó nyilvántartást vezet. Ugyanilyen nyilvántartást kell vezetnie a bírálat alatt állott, de valamely oknál fogva elutasított művekről is. E jegyzék időnként szintén közzéteendő.

10. §. Az ifjúsági könyvtári jegyzékbe már beiktatott művek újabb kiadásait megbírálás végett mindannyiszor be kell nyújtani. Ez esetben is a 4—8 §-ok határozatai kötelezők.

11. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az Ifjúsági Könyvtárjegyzékbe is beiktatott, valamint az eltiltott művekről a «Hivatalos Közlöny»-ben és az érdekelt intézetek szaklapjaiban időnként összefoglaló jegyzéket tesz közzé. E jegyzékeket a kir. tanfelügyelőknek, kir. főigazgatóknak és kir. szakfelügyelőknek is kiadja, kik ellenőrző munkájuk során ezek alapján járnak el.

12. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek joga van az Ifjúsági Könyvtárjegyzékbe iktatott ifjúsági műveket időnként felülvizsgáltatni, s jegyzékből való törlésüket és a könyvtárakból való kiselejtezésüket elrendelni.

13. §. Az intéző-bizottság minden év szeptember havában a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez összefoglaló jelentést terjeszt fel, melyben a megelőző iskolai év alatt megbírált műveket nemzeti, művelődési és pedagógiai szempontból jellemzi, a tapasztalt hiányokra és fogyatkozásokra rámutat; megjelöli a követendő irányokat

s a teendőkre nézve konkrét javaslatokat tesz. E jelentést, vagy egyes részeit, a miniszter a mutatkozó szükséghez képest, a szakkörök és írók tájékoztatása érdekében, valamely folyóiratban közzéteszi s közzététel végett a tanügyi lapoknak is megküldi.

14. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter az intéző-bizottság tagjait időnként kiküldi az ifjúsági könyvtáraknak megvizsgálására, azok kezelésének ellenőrzésére. A kiküldöttek tapasztalatairól az intéző-bizottság esetről-esetre jelentést tesz a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek.

15. §. Az intéző-bizottság ügykezelésének módját külön ügyviteli szabályzat állapítja meg.

16. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter vezetése és rendelkezése alatt álló minden fokú iskolában az ifjúsági könyvtár vezetői, illetve a tantestületek, a beszerzendő művek kimutatását az Ifjúsági Könyvtárjegyzék alapján összeállítják s e kimutatást az iskolák igazgatói (vezetői) minden évben az erre kijelölt időben és módon, tudomásulvétel és hozzájárulás végett felterjesztik az illetékes kir. tanfelügyelőhöz, tankerületi kir. főigazgatóhoz, az országos iparoktatási, a felső kereskedelmi iskolai kir. főigazgatóhoz, illetőleg a tanító- és tanítónőképző-intézet kir. szakfelügyelőkhöz.

17. §. Eltiltott könyvet ifjúsági könyvtár részére venni, elfogadni, vagy abban elhelyezni, ilyen könyvet bármi célból az ifjúság kezébe adni, használni vagy használtatni: tilos. A tanító személyzetnek bármely tagja, az iskolai hatóság avagy az iskolafenntartó nevében eljáró bármely személy, aki ez ellen a rendelkezés ellen vét, amennyiben cselekedete bűnvádi eljárás alá nem esik, fegyelmi úton büntetendő, az eltiltott könyvet pedig el kell kobozni.

18. §. E bizottság feladata, további intézkedésig, a tanítói könyvtárak szervezése is.

AZ IFJÚSÁGI KÖNYVTÁRAKAT INTÉZŐ BIZOTTSÁG ÜGYVITELE.

I. Általános rész.

1. §. Az Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság a Szervezeti Szabályzat 1. §-ában hatáskörébe utalt ügyeket a tisztikarral, a kinevezett és kiküldött tagokkal, valamint a 7. §-ban megjelölt külső bírálók közreműködésével intézi.

2. §. Az Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság minden hivatalos iratát pecséttel látja el; ennek közepén van Magyarország kis címere, körirata pedig ez: Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság, Budapest 1918.

E pecsétet az intéző-bizottság elnöke őrzi.

II. Az elnök és alelnök.

3. §. Az Ifjúsági Könyvtárakat Intéző Bizottság élén az elnök áll. Ő képviseli az intéző-bizottságot felsőbb hatóságával, más hatósággal és magánosokkal szemben; irányítja az intéző-bizottság irodájának működését, ennek munkásságát ellenőrzi s érette felelős; vezeti az összes üléseket. Akadályoztatása esetén az alelnök helyettesíti.

4. §. Az intéző-bizottság összes felterjesztéseit az elnök, akadályoztatása esetén az alelnök kiadványozza.

5. §. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium az intéző-bizottság mindennemű pénzbeli illetményét az elnök nevére utalványozza s a kiutalványozott összegekről az elnök évi számadást terjeszt fel.

III. A titkár.

6. §. Az intéző-bizottság összes irodai munkálatait az elnök, illetve alelnök utasításai szerint a nekik tartozó felelősséggel a titkár végzi. Ennélfogva:

a) a titkár végzi a bizottság levelezését s megfogalmazza az összes felterjesztéseket;

b) az intéző- és szakbizottság üléseinek jegyzőkönyvét vezeti;

c) a beérkező és kimenő ügydarabokat beiktatja, az intéző-bizottság irattárát rendben tartja, vezeti az iktatókönyvet és betűsoros mutatót, a jegyzékbe iktatott, az eltiltott és elutasított könyvek nyilvántartását;

d) az ülések meghívóit kiállítja és kellő időben szétküldi;

e) kezeli az intéző-bizottság könyvtárát, elkészíti és kiegészíti ennek leltárát és katalógusát, a könyvtár állapotáról évente jelentést tesz;

f) az intéző-bizottság helyiségének, felszerelésének, bútorainak rendben tartásáról, megőrzéséről gondoskodik s a bútor és felszerelési tárgyak leltárát vezeti;

g) a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszertől ülésdíjak címén kiutalványozott, továbbá birálati és ármegállapítási díjak címén befolyt összegeket az érdekelteknek kifizeti és elkészíti az évi számadást;

h) az elnök által kitűzött és közzétett időben hivatalos órákat tart,

i) előadója az intéző- és szakbizottsági üléseknek; szerkeszti az intéző-bizottság évi jelentését; az ifjúsági irodalmat állandóan és behatóan figyelemmel kíséri s minden ebbeli fontos mozzanatról az intéző-bizottságnak jelentést tesz.

IV. Az intéző-bizottság.

7. §. Az intéző-bizottság áll az elnökön, alelnökön és titkáron kívül 26 rendes tagból. E bizottságba a szükséghez képest megfelelő számban kinevezett bíráló külső tagok is meghívhatók.

Az elnököt, alelnököt, titkárt, az intéző-bizottság rendes és külső tagjait a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter nevezi ki ötévi időtartamra.

Az intéző-bizotság közvetlenül a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter hatósága alatt áll.

Az intéző-bizottságnak rendes tagja a Múzeumok és Könyvtárak Tanácsának kiküldöttje és a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek a miniszter által kirendelt képviselője.

Az intéző-bizottság tisztikara és belső tagjai résztvesznek az intéző-bizottság tanácskozásaiban és ülésein; minden kérdésben a VI. és VII. szakaszban meghatározott módozat szerint indítványozó és szavazati joguk van; különvéleménnyel élhetnek s ezt kívánságuk szerint jegyzőkönyvbe iktathatják, vagy egész terjedelmében mellékelhetik.

Az intéző- és szakbizottsági ülések jelenléti díja 10 korona.

V. Az intéző-bizottság ülései.

8. §. Az intéző-bizottság a szükséghez képest tartja üléseit. Ez ülésekre a tisztikaron kívül a rendes tagok hivandók meg. A meghivott külső tagoknak a VI. és VII. szakaszban meghatározott módozat szerint indítványozó és szavazati joguk van. Kivételes esetekben véleményadásra meghívhatja erre az ülésre az elnök az intéző-bizottságon kívül álló szakértőket is. A gyűléseken tárgyalandó minden, az ügyet érdeklő általános kérdés, mint például a feltünőbb hiányok, a gyakran ismétlődő tipikus hibák vagy fogyatkozások, az ifjúsági irodalom általános pedagógiai vonatkozásai, a módozatok, melyekkel azt fejleszteni, irányítani lehet, a külföldi ifjúsági irodalom és ennek hatása. E kérdések tárgyalása akként vezetendő, hogy a részletes megbeszélés során a súly inkább a vélemények alaposan megokolt nyilvánítására és az eszmék és ügyek tisztázására essék, sem mint a szavazással való döntésre.

Ezeken az üléseken a titkár jelentést tesz még az intéző-bizottságot érdeklő ügyekről, a beérkezett és kiadott tárgyiratokról és tájékoztatja az intéző-bizottságot a szakbizottságokban folyó munkáról.

A 16. §. *f)* pontja ezekre az ülésekre, valamint a 20. §. által előírt ülésre is irányadó. Határozathozatalra az elnökön és titkáron kívül intéző-bizottsági ülésen legalább 15 tag jelenléte szükséges.

VI. A szakbizottságok és a bírálat.

9. §. A Szervezeti Szabályzat 1. §-ában felsorolt intézetek és intézmények szerint: *a)* a kisdedóvói és más képeskönyvek, *b)* az elemi, az általános ismétlő-, a gazdasági népiskolai, az iparos- és kereskedőtanonc-iskolai, *c)* a felső nép- és polgári iskolai, *d)* a felső kereskedelmi és felső leányiskolai, a gimnáziumi és reáliskolai és *e)* az óvónő-, tanító- és tanítónőképző-intézeti ifjúsági művek bírálatát az intéző-bizottság tagjaiból alakult tanítók egy-egy *szakbizottsága* látja el.

A bírálókat a bírálatra az elnök kéri fel. Egységes elvek és egységes eljárás biztosítása érdekében az elnök az engedélyezésre benyujtott könyvet rendszerint azoknak a bírálóknak adja ki, akik a szakbizottságban azon iskolafaj részéről foglalnak helyet, melynek a könyv szánva van. Abban az esetben azonban, ha az illető könyv író-

jával vagy kiadójával szemben a tárgyi szempontból illetékes bíráló részéről érdekeltségi összeférhetetlenség áll fenn, az elnöknek nemcsak joga, hanem kötelessége is, hogy a könyvet kivételesen oly bírálónak adja ki, aki a bírálók más szakbizottságába tartozik, avagy a bírálók jegyzékébe nincs is felvéve. Ennek indítóokát azonban a műnek jegyzékbe való vételére, az eltiltásra vagy elutasításra vonatkozó javaslat bemutatása alkalmával a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszternek bejelenteni tartozik.

10. §. A bírálók a Szervezeti Szabályzat 7. §-a értelmében megokolt véleményüket írásban nyujtják be és kivételes esetekben általános elvi szempontjaikat is írásban fejtik ki részletesebben. A bírálati jelentéshez mellékelik a műnek olvasás közben tett megjegyzéseikkel, jelzéseikkel ellátott példányát, melyet az intéző-bizottság megőriz. Bírálatukért kötetenként 50—50 K tiszteletdíjban részesülnek.

11. §. A kiadó a kiadásában megjelent ifjúsági műnek az Ifjúsági Könyvtárjegyzékbe való felvétele érdekében a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez intézett s az ifjúsági könyvtárakat intéző-bizottság elnökéhez benyujtott folyamodványának átvételéről, ha a Szervezeti Szabályzat 4. és 5. §-aiban előírt feltételeknek megfelelt, a titkártól átvételi igazolványt kap.

12. §. A kiadó által beküldött 8 példányból egy az ármegállapító bizottságnak adandó ki, egy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium számára küldendő meg, egy-egy a bírálóké, egy az intéző-bizottság könyvtáráé, egy az Országos Pædagogiai Könyvtáré, a többit elolvasás végett az elnök a szakbizottság többi illetékes tagjai közt osztja szét.

13. §. Az intéző-bizottság elnöke a benyujtott munkákat beérkezésük sorrendje szerint adja ki bírálatra, ugyanakkor kitűzi az írásbeli bírálat benyujtásának határidejét s a titkár útján gondoskodik arról is, hogy e munkákat a bírálókon kivül a szakbizottság erre iskolafaj szerint illetékes tagjai közül több, minden esetre még legalább két tag is gondos figyelemmel átolvassa.

Az elnök, alelnök és titkár bíráló nem lehet.

14. §. Ha már egy szakbizottsági ülés megtartására elegendő számú bírálat érkezett be, az elnök a szakbizottsági ülés idejét kitűzi s arra a titkár a szakbizottsági tagokat — a tárgyalás alá kerülő munkák cimének közlésével — legalább négy nappal az ülés előtt meghívja.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának kiküldöttje és a minisztérium képviselője minden esetben meghivandók.

15. §. A bírálatokat a titkár mint előadó benyujtásuk után elolvassa s azokat az elnöknek, összefoglaló szóbeli jelentés kíséretében, áttekintés céljából bemutatja.

16. §. A szakbizottsági ülések lefolyása rendszerint a következő:

a) Az ülés megnyitása.

b) A titkár jelentést tesz a szakbizottságot érdeklő folyó ügyekről s előterjeszti az elébe tartozó benyújtott művek jegyzékét.

c) A titkár, mint előadó egyenként felolvassa a beérkezett bírálatokat s ezek alapján a szakbizottság a benyujtott műveket közös eszmecserében egyenként megbírálja és határozatát, szükség szerint szavazattöbbséggel meghozza.

Ha a két felolvasott bírálat határozathozatalra kellő alapot nem ad, a szakbizottság döntés előtt a művet a bírálatokkal együtt a Szervezeti Szabályzat 8. §-a értelmében véleményes jelentéstétel végett egyik tagjának adja ki és ennek megtörténte után szavazattöbbséggel határoz.

d) Ha a bírálat és a megbeszélés során az ügyet érdeklő általános elvi kérdés (például: szükségesnek mutatkozó kívánalom, pótolandó hiány, figyelemreméltó irányzat stb.) merült fel, a kérdés fontosságához képest, a határozathozatal után az elnök azt vagy egyszerűen kiemeli, vagy még azon az ülésen megbeszélés tárgyává teheti, esetleg az intéző-bizottsági ülés napirendjére tűzheti ki és számára külön előadót is jelölhet ki.

e) Kérdések, indítványok.

f) A szakbizottsági ülések jegyzőkönyvét az elnök és a titkár írják alá, ezenkívül az elnök által e célból az ülés megnyitásakor megnevezett két tag hitelesíti.

VII. A szavazásról.

17. §. Minden kinevezett tagnak és a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa kiküldöttjének szavazati joga van; a minisztérium képviselője nem szavaz.

Az ülés elnöke rendszerint nem szavaz, ha a tagok szavazata azonban egyenlően oszlik meg, az elnök szavazata dönt.

Az alelnöknek abban az esetben van szavazati joga, ha az ülést az elnök vezeti.

A titkárnak olyan kérdésekben, melyeknek előadója, szavazati joga nincs.

Elvi kérdésekben véleménykülönbség esetén a határozathozatal névszerinti szavazás útján történik, amikor minden szavazat külön feljegyzendő.

A szavazás előtt a kérdést az elnök mindig úgy teszi fel, hogy reá a tagok igen-nel vagy nem-mel szavazhassanak.

Határozathozatalra az elnökön és titkáron kívül, szakbizottsági ülésen legalább öt tag jelenléte szükséges.

VIII. A jegyzékbe iktatás.

18. §. A megbírált könyvekről a 9. §-ban *a)—e)* alatt felsorolt iskolafajok szerint külön-külön jegyzék vezetendő, melybe felvétetik: a mű teljes címe, kiadója, ára, a bíráló neve, a bíráló véleménye, a bíráló ülés ideje s a hozott határozat. Az elnök e jegyzékeket a bírálatokkal, a netaláni véleményes jelentésekkel s az előadó áttekintő jelentésének melléklésével, az elfogadott művek hivatalos jegyzékbevétele céljából évnegyedenként felterjeszti a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez.

19. §. Az intéző- és szakbizottság feladata lévén az ifjúsági irodalomnak nemcsak a benyujtott munkák megbírálása útján való ellenőrzése, hanem általában figyelemmel kisérése és irányítása is: oly

munkákról is mondhat véleményt, melyeket kiadójuk bírálatra be nem terjesztett. Az ily művek kivételes esetekben szintén jegyzékbe vételre, illetőleg kitiltásra ajánlhatók.

IX. Az évi jelentésről.

20. §. Külön ülés tárgya a Szervezeti Szabályzat 13. §-a értelmében a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterhez felterjesztendő évi jelentés. Ez ülésen a titkár az intéző- és szakbizottság munkássága, elvi megbeszélései s határozatai alapján készített jelentéstervezetét bemutatja oly célból, hogy az ülés a megbeszélés során azt a felmerülő eszmék, javaslatok stb. alapján kiegészíthesse, módosíthassa s véglegesen megállapíthassa.

21. §. Az összefoglaló jelentés az említett általános kérdéseken kívül a következők kimutatására is kiterjeszkedik:

a) hány szakbizottsági és hány intéző-bizottsági ülést tartott a bizottság és mikor?

b) hány művet nyújtottak be bírálatra?

c) hány könyvbíráló-határozatot hozott a szakbizottság? Hány munkát fogadott el, hányat talált kitiltandónak, hányat vetett vissza?

d) részletező statisztikai kimutatások a benyújtott és megbírált munkákról;

e) a bírálók névsora, a megbírált munkák számának felemlítésével;

f) az iroda forgalma; a beérkezett és kiadott ügydarabok száma;

g) a könyvtár állománya, gyarapodása, forgalma.

X. A könyvtárról.

22. §. A bírálatra benyújtott művek egy-egy példányával az intéző-bizottság könyvtárát kell gyarapítani. A könyvtárt az ifjúsági irodalomról szóló hazai és külföldi művekkel kiegészítve, ifjúsági mintakönyvtárrá kell fejleszteni.

23. §. A könyvtár szakok szerint rendezendő és keretében önálló csoportban kezelendők a nem engedélyezett és a kitiltott művek is; a könyvkészletről leltár és katalógus, a kölcsönzésekről kiadókönyv vezetendő.

24. §. A könyvtárt csak az intéző-bizottság tagjai használhatják; mások csupán elnöki engedély mellett és kizárólag tudományos célokra.

XI. Az intéző-bizottság helyisége.

25. §. Az intéző- és szakbizottság üléseit az Országos Pædagogiai Könyvtár és Tanszermúzeum tanácskozótermében tartja, ahol a könyvtár is elhelyezést nyer.

Ugyanott az elnök és az előadó részére egy külön szoba áll rendelkezésre; itt helyezendő el az irattár is és itt tartja az előadó a 6. §-ban jelzett hivatalos órákat.

XII. Az ármegállapítás.

26. §. A Szervezeti Szabályzat 6. §-ában részletezett ármegállapítás érdekében a titkár szóbeli vagy írásbeli megkeresésre a kiadónak rendelkezésre bocsátja az ármegállapításhoz szükséges adatok bejegyzésére szolgáló és a szabályzat 4. §-a szerint folyamodványához csatolandó kérdőivet. Az olyan folyamodványt, melyhez a kiadó a szóbanlevő kérdőívet nem csatolta, vagy kitöltetlenül mellékelte, továbbá annak a kiadónak kérvényét, aki a felhasznált papiros hazai eredetét nem igazolja, kiadványát külföldön nyomatja, az intézőbizottság saját hatáskörében elutasítja és könyvét ármegállapítás alá nem bocsátja. Ez utóbbi rendelkezés alól kivételnek akkor van helye, mikor olyan könyvről van szó, melynek illusztrációit itthon előállítani nem lehet, vagy amelynek előállításához olyan papiros szükséges, amilyent itthon nem gyártanak. Ilyen esetekben e körülményeket megfelelően igazolni kell; a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter előzetes engedélye pedig külön kikérendő.

ÉRTESÍTŐK A MULT ISKOLAÉVRŐL.

A takarékosság miatt mind rövidek és mivel vannak adatok, amik ki nem maradhatnak, bizonyos háborús egyformaság tünik fel bennük. A gazdasági ismeretek rendszeresítése, az anya- és csecsemővédelem bevezetése, aktuális kérdések taglalása — még ez is valami, amin sietve kell átsiklani. Ne adja az Isten, hogy még egy ilyen szűkös esztendő legyen, de ha lesz, akkor már majd bizonyosan jobban ki tud bontakozni az egyéniség ilyen szűk keretek között is!

Például még egy általános vonás! Iskolai ünnep, iskolai előadás mindenütt sokkal több van, mint bármikor. A nagy idők forgása és a hadi-jótékonyság vezetik ezeket. De mit tudhatunk meg róluk a vékony füzetekből?! A legtöbb helyen alig többet, mint a dátumot. Azután óvónők most könnyebben átléphetnek a tanítónői pályára, mint eddig. Mennyiben használják fel a kedvezményt? — Nem tudjuk. Csak Nagyváradon említenek meg kettőt.

I.

Mindenesetre az újonnan megnyilt pályák mellett is még mindig nagyon látogatottak a **tanítónőképző-intézetek.**

A *győri állami tanítóképző* ilyen számokat mutat a négy osztályban: 34+36+35+35. Magántanuló csak az első osztályban magában 21 volt. A testület húsz tagból állt. Példaadóan gyarapodott ezidén a könyvtár, főleg neveléstani munkákban; szinte korszakos változássá válhat, pedig ami kiadás volt vele, az csak 136 korona 38 fillér. A 25. lap a szakfelügyelői látogatásról számol be; beillik egyetemes programmbeszédnek, hasznos minden ilyen intézet jó szellemének a megóvására. A jövő évre külön gazdasági szaktanítónőt kérnek. Az érdekes írásbeli dolgozatok között a kivándorlással foglalkoztak szintén. Többek között «Alkohol nap»-ot is tartottak.

A *temesvári állami tanítóképző* a kórház berendezkedése miatt internátusában nagyon megrövidült, de segített a dolgon úgy, hogy magánosokkal társult; főleg egy vállalkozónál nagy sikert ért el. Megkezdték a román és szerb nyelv tanulását, mindegyiket külön és csak kezdőkkel. — Az internátusokban összesen 67 tanuló volt; 90 koronát fizettek havonként. Az általános létszám a leányokkal szemben kicsiny: 28+28+25+15; ezenkívül magántanuló mindössze csak 6 volt. — A testületben 25-en dolgoztak; nagy gondot fordítottak a méhészetre is. — A történelemből szintén írtak írásbeli dol-

gozatokat; magyarban foglalkoztak vele, hogy «mit értünk a többtermelésen».

A *Ranolder*-ban 13-an tanítottak. A növendékek száma: 37+35+35+35; e mellett mindenütt van 4—10 irgalmas nővér jelölt. — Az internátusban azt az elvet vallották, hogy a gyermekekből igazi jellem csak úgy fejlődik, ha mindenütt mindenki ugyanazon elvek szerint igazodik. A háborúval szemben különösen fontosnak tartották a ránknehezedő önzés irtását. A Mária Gyermekek-Egylete nemcsak imádsággal, hanem jótettekkel és áldozatokkal is működött. Ezenkívül volt önképzőkörük és szorgalmasan látogatták a fővárosi intézményeket. Mindenütt tanulmányozták, hogy hogyan tökéletesedhetünk és hogyan tökéletesíthetünk másokat. Ifjúsági Leányegyesületük szintén igen fejlett. Egyik képesítői tétel ez volt: Eigentümlichkeit des Kindes beim Anhören von Geschichten. Három növendékük részesült egyenként 800—800 K segélyben.

A *Szt. Ferenc-rendi Nővérek* nagyszebeni intézetében polgári tanítónőképző is van teljesen kiépített osztályokkal és a két elméleti szakcsoport mellett kézimunkai résszel. Itt kevesen voltak, nem tudni, hogy a kísérletezés végett nem vettek-e fel többet, vagy hogy a kezdet nehézségei miatt nem jelentkeztek. A vizsgálatok jól sikerültek mind a 22 hallgatónál, de főleg a későbbiek, az alapvizsgázók tüntették ki magukat. 16-an vezették és tanították mindnyájukat. Az elemi képzőben evvel szemben csak tizennégyen voltak a testületben, növendék azonban volt: 35+35+32+26. Ehhez járult 15 magántanuló. Az 51. lapon a 3. §. elmondja, hogy a gyakorlati tanítást milyen megfontoltan és előrelátóan végezték. A Mária-kongregáció fejlett szervezettel főleg arra ügyelt, hogy majd később az életben hathatós tevékenységet fejtsenek ki a tagok.

A *Miasszonyunkról nevezett női rend* Pécsett 13 tanárral 34+35+36+35 rendes tanulóval és rendkívül sok magánvizsgázóval dolgozott. Súlyt vetnek rá, hogy az iskola fegyelmi szabályai és egész nevelési szelleme elkísérje a tanulót otthonába a nyári nagy szünidő alatt. A lelkészeket is kérik, hogy foglalkozzanak preperandista-hiveik vallási életével ilyenkor szintén.

A *Nagyváradi Református Tanítónőképző* testületében 20 tag van. Közülük négy tagja az igazgatótanácsnak is. Növendékszám: 35+34+35+35. Magántanuló: 44. Szertárakra két év alatt 5000 K-t kaptak az államtól; óvatosan osztják be. Az internátusban 77-en részesültek teljes ellátásban és hogy az ellátás milyen jó, azt mutatja az a három, egy egy hétre szóló kitünő étlap, mit megnyugtatásul és talán utánzásul nyomtatásban közzétesznek. Az Önképzőben nagyon sok pályatétel volt többféle tantárgyból. Viktor Gabrilla, a Gyermektanulmányi-Társaság tagja, vasárnapi oktatásban részesítette a gyakorló-iskola tanulóit és több kisebb gyereket szintén, munkájába bevonta a tanítónőjelölteket.

A *Debreczeni Tanítónőképző*ben sokszor látogatták a növendékek a szabad egyetemi előadásokat és a Csokonai-kör irodalmi felolvasásait ingyen jegyekkel. Voltak (36+36+36+35) összesen 143-an az igazgató és a 14 tanár gondos ellenőrzése mellett. Erős történelmi nézőpontokból figyelték a pedagógia és a nők ügyének a kérdéseit.

A negyedik osztály írásbeli dolgozatai: 1. A középkori nevelés, 2. Módszertani értekezés, 3. A magyar ifjúsági irodalom fejlődése, 4. Nevelési értekezés. Képesítői tételük pedig: «A nőnevelés a különböző történeti korszakokban». A hortobágyi puszta szépségeit, nevezetességeit, újabb gazdasági fejlődését szemügyre vették hagyományos magyar lélekkel, de azért ugyancsak kitettek magukért németben is. Ebből ezt a fontos kérdést kapták befejező dolgozatul: Das Jahrhundert des Kindes.

II.

A **Leányközépiskolák** szintén elég kimért beszámolót adnak, de kicsit barátságosabb a hangjuk. Barátságossá teszi, hogy egyrészt áldoznak a kegyeletnek itt-ott külön cikkel is, másrészt nagyon jótékonykodnak. Inkább keveset egy-egy helyre, de igen sokfelé adnak; így legalább megismerkednek a növendékek minden humánus mozgalommal. Csodálatos, de az új felső-leányiskoláról kevés szó esik. Legfeljebb ha azt közlik egy-két helyen hivatalos paragrafusokban, hogy mire képesít. Alighanem igazuk van. Most nincs itt az ideje, hogy elég termékeny talajra találjon a mentő szó. Kevesebbet beszél a közélet hajlamról, mint «gazdasági kényszerűség»-ről; a gazdasági kényszerűséghez a felső-kereskedelmit és a leánygimnáziumot tartják megfelelőnek valami csodálatos, szinte megrögzött egyöntetűséggel. Valószínűleg máskép lesz, ha az újat megszokják, ha a háború nyomásától felszabadul a lélek egyéni és családi gondolkozásra, meg ha a felsőben is akad majd meggyőző példa boldogságra, boldogulásra. Ezeknek az iskoláknak a látogatottságáról már közölt kimutatást a Nőnevelés; most kereshetünk más szempontokat.

A *kolozsvári állami felsőbb leányiskola és leánygimnázium*. Itt gyászolják dr. Papp József tanárt, ki 50 éves korában úgy halt meg egy szívdobogásos éjjelen, hogy előtte délelőtt-délután tanított. Szép volt a halála, mint amilyen szép volt az ő ideális, a jövőnek és a humaniórának élő élete. Az intézet egy részét hadikórház foglalta le. A 75 katonának az igazgató meleg karácsonyestét rendezett és evvel is közelebb jutott egymáshoz a csatamező meg a fiatal generáció. Fényes eredménye volt az anya- és csecsemővédő tanfolyamnak mind elméleti, mind gyakorlati irányban; írásbelileg is több oldalról méltatták a hallottakat. Sok konferenciát tartottak, mert részletesen kidolgozták a házi rendtartási szabályzatot. Ez elég szigorú, hanem úgy látszik bizalmat ébreszt a szülőknél. Az érettségizők közül csak három nem folytatja tanulmányait. A tanítótestületben 34-en vannak.

Szabadkán ugyanilyen intézetben arra fordította a 17 tanár a főgondot, hogy minden tárgyban foglalkozzék a háborús eltolódásokkal és az átalakulásban a nő szerepével, a nők felfokozott kötelességeivel. Sok alapítványt szereztek, nagy évzáró ünnepélyt tartottak 2 K-ás belépődíjjal. Évvége lévén, nem vonták azért el a növendékeket a rendes tanulástól.

Szeged szépen emlékezik meg Révy Ferencről, ki «a lélek tisztaságában, a szív jóságában kereste a földi élet boldogságát». A tanítást 26 tanár végezte. Az anya- és csecsemővédelmet nemcsak elmé-

letileg tanulták az iskolában, hanem gyakorlatilag is a megfelelő intézményekben. Kérik a szülőket, hogy óvják gyermekeiket az olyan magán táncfolyamok nyilvános mutatványaitól, melyek a kedélyek nyugalmát zavarják.

Aradon nagy lelkesedéssel üdvözlik az újonnan megnyilt leánygimnáziumi tagozatot, mivelhogy most már eljuthatnak ezen keresztül az akadémiára és az egyetemre. 21 tanár tanított. Hogy a háborús kérdéseket hogyan dolgozzák fel, arra külön értekezletet tartottak. El vannak telve a vágytól, hogy új, tökéletesebb asszonytípust neveljenek, de érzik, hogy még akadoznak. mint a járni tanuló gyerek. Dicsérik a növendékeknek azt a nagy jótékonysági lázát, mely arra vezette őket, hogy még a szünetben is kössenek, varrjanak.

Temesvárt visszaemlékeznek hosszasabban Révy Ferencre, a felsőbb leányiskola és a magyar szellem apostolára, a magyar nyelvtan szemléltető mesterére, a segítő, tanácsadó, vonzó feljebbvalóra. Megünneplik dr. Vass Bertalan jubileumát, ki tíz éven át lankadatlan, rendkívül fáradságos munkát végzett főigazgatói állásában. Örülnek, hogy ez az esztendő nem volt a legrosszabb háborús év, vagyis hogy mintegy hozzánevelődnek a nehéz időkhöz. Figyelnek, hogy a gimnázium magasabb osztályaiba csak olyanok kerüljenek, kiknek tehetsége bírja a tudományos és a női hivatás kettős súlyát, meg akiknek az egészsége is elnémítja a méltó aggodalmakat. Feltűnő sok, 33 tag van a tanári testületben. Igaz, hogy beleszámítják az internátust szintén. Az internátusban a szokásos nevelői szellemen kívül különösen ügyelnek rá, hogy az önálló gondolkodást és ítéletet kifejlesszék, hogy a felelős jellemet megszilárdítsák.

Győrben Révy Ferencre visszagondolva, az ügyszerető lelkes tanárt, a nemzetnevelő nagy szónokot látják maguk előtt; látják, hogy elérzékenyülve bízta rájuk eszméit és ezeket az eszméket hűen őrzik. Ugyancsak gyászolják Veszprémi Városy Tivadart, a kiváló utódot, ki az átalakulás esztendejének a sok nehézségét küzdötte meg erővel, sikerrel, diadallal. 25 tanár ápolja az elhunyt vezérek gazdag örökségét. Andreanszky Olga már nincs köztük azért, mert az internátus 8 évi vezetése után beosztották a minisztérium V. ügyosztályába. Érdekes beosztás és érdekes lesz működésének az eredménye! Fényes tornaünnepélyeket szoktak tartani nagy nyilvánosság előtt. Az anya- és csecsemővédelem kérdéseit már a 15—16 éves leányokkal komolyan megértették. Volt továbbképző rajz- és festőtanfolyamuk, hova a régiek is visszatérhettek.

Sopronban. Itt is méltatják Veszprémi Városy Tivadart. Méltatják nemes gondolkozását; méltatják benne a tanár és tanítvány példaképét. Révy Ferenc vezető egyéniségét csodálják; szeretik finom nevelői lelkét, mely leszáll a gyermekhez és felemeli szívével, gondolkodtató kedves módszerével. Sok utánjárást, sok gondot, dolgot okoz a hadikórház kivonulása után az épület rendbehozása.

Beszterczebányán átérzik, hogy hogyan alakította, hogyan valósította meg Révy Ferenc a hazafiasan gondolkodó, a családiasan érző, művelt női típust és mennyire megmagyarosította a főváros női társadalmát. Azt is nagyon átérzik, hogy legfőbb háborús feladatuk ápolni a fiatal lélekben a további fejlődés és haladás biztos hitét

olyankor is, mikor az élet jelenségei erre rácáfolnak. Örvendetes, hogy ők a vidéki csendben nemcsak kivántak, hanem tapasztaltak is a növendékeknél komolyabb életfelfogást, kevesebbel való beérést, elevenebb érzéket a gyakorlati élet jelenségeivel szemben. Külön hangsúlyozzák legfőbb alapelveik között, hogy az eszthetikai érzék fejlesztésére, a női érték emelésére kiváló gondot fordítottak. 25-en működtek.

Fiumében sok a rendkívüli tárgy: női-kézimunka, ének, gyorsírás a gimnázium felső osztályaiban is. 27-en tanítanak. A tanulók száma a szokottnál több a felső-leányiskola felső osztályaiban is. Érdemes volna kutatni ennek az okát.

Az *egri Angolkisasszonyok*nál megnyilt az V. felső a kultuszminiszter egyenes kívánságára, noha csak egy tanuló jelentkezett; fenn kívánják tartani a jövőre. Itt van felsőkereskedelmi úgy, mint több más helyen, de ezeknek a speciális jellegére még nem igen mutatkozik semmi feljegyezni való a nyomtatványokban. Ebben az esetben legalább külön megemlítik, hogy nagy fáradsággal, sok anyagi áldozattal, rendkívüli kérelmekkel járt a felállítás, de régi óhaja valósult meg az iskolának is, meg a társadalomnak is. Mindaháromtípust ellátja-24 tanerő. Az értesítő olyan részletesen felsorol mindent, mintahogyan ez békében szokott történni.

A *kolozsvári Marianum*ban van felsőkereskedelmi és leánygimnázium a többi négy alsóbbfokú iskola mellett; tanítanak összesen 56-an. A Szociális Missziótársulattal, a keresztény nő modern társadalmi feladataival olyan szakszerűen foglalkoztak a tanárok, hogy egész előadás-sorozatokat tartottak magában a társulat iskolájában. A rend intézetében Genersich Gusztáv fogta meg példaadóan a lelkeket az anya- és csecsemővédelemmel. A felsőkereskedelmi Segítő-Egyesület-ét az Erdélyrészi Magyar Jelzálog Hitelbank Részvénytársaság alapító tagság útján támogatta; szeretnék, ha ezt a kezdeményezést követné több hasonló intézet. A helybeli Nemzeti Szinházban 12 ifjúsági előadást hallgatott meg az intézet; hármat külön nekik rendeztek.

Szatmárnémetiben református leányközépiskola. Nagyszabású reformációs emlékünnepet tartottak; kifejtették, hogy az iskola milyen fontos volt mindig egyházuk életében. 24-en tanítanak. Ezek után nem is meglepő, hogy ebben az értesítőben már ezidén megjelent egy tartalmas komoly cikk az új leányközépiskolákról. Bácskai József írta irányító erővel. Az iskolák egyensúlyát, a tanulók egyéniségének az érvényesülését szolgálja. Rámutat minden típusnál az ideális nőnevelési célokra és a gyakorlati kenyérkereső értékre. A gimnáziumot illetőleg elismeri ugyan a megfelelő előnyöket, de figyelmeztet a hosszantartó munkára.

III.

A **Polgári Leányiskolák** négy osztállyal már békében is aránylag nagyon előmozdították a nőnevelést. Befejezett, magyaros, gondos kiképzést adtak főleg az új tanításterv szerint. Abban, amit megtanultak, bámulatos önállósággal és biztonsággal mozogtak a növendékek akár otthon, akár a maguk szerény hivatalában. Háborúban

természetesen egyszerre még jobban megnőtt az értékük, mert hiszen ilyenkor sok mindent lehet mellőzni, csak nem a mindennapi munkát és nem az egyenesen haladó polgári akaraterőt. Háború után? A munka valószínüleg megmarad, sőt fokozódik akkor is, hanem talán több tért nyer majd az újjáépítő tehetség. Erre átmenet az, ami a jelenben itt is küzdelem és forrongás. Ezért necsak panaszkodjunk, hanem becsüljük is ezt meg.

A *szilágysomlói* államiban 5 tantestületi tag, 5 hitoktató 73 növendéket tanusított. Két éve van gyorsírás és ezidén bevezetik a zongora-tanfolyamot; talán nem véletlen ez a kettő együtt.

A *szamosújvári*, internátussal egybekötött államiban szintén van gyorsírás és mellette «házi» németnyelvi gyakorlat. Vannak igazgató, 5 tanítónő, 1 óraadó tanár, 5 hitoktató és 190 tanuló. Tartottak külön testgyakorlati könyvtárt is.

A *huszti* államiban vannak fiúk és leányok. Hadikórház miatt a fiúk jóideig iskola nélkül lézengtek az életben. Az alapítványok száma 14, tanuló 115 leány és 45 fiú, tanár 11, hitoktató 4. A fiúknak van V. és VI. osztályuk is, de ide mindössze csak 3—3-an jártak.

Óbecsén gyászolnak. Gyászolják Janch Ferencet, a gondnokság új elnökét, ki segíteni akart az állami iskola elhanyagolt anyagi állapotán; a növendékek egészségére is kiható szegénységén. Segített volna jó szívével és befolyásával. A tanítótestületnek 5 rendes és 5 óraadó tagja van; növendék 146 iratkozott be. Tájékoztatják a tanulókat pontosan, hogy bizonyítványaik alapján milyen 17-féle iskolában és tanfolyamon tanulhatnak tovább.

A *szentesi* államiban máskor szokott lenni továbbképző kézimunkai és kereskedelmi szaktanfolyam is. Azért enélkül az idén is 1455 pár harisnyát kötöttek a katonáknak. Jöttek egynéhányan a régi növendékek közül segíteni. Az új egészségtani kérdések közül a következőket tárgyalták úgy, hogy még írásbelit is készíthettek róla: A gyermek játékai, Járvány Szentesen, Hogyan ápoltuk kedves betegünket, Milyennek kell lenni az egészséges lakásnak? Tanítónő 6, hitoktató 6, növendék 107. Az új iskolaévre vonatkozó értesítést csak annak idején teszik közzé a helyi lapokban.

A *nagybecskereki* államilag segélyezett Messinger Karolina-intézet. A magyarság védőbástyának érzik az iskolájukat! 15 év óta évről-évre többen járnak. Legutóbb 222-en iratkoztak be. Egész életüket a nagy idők, a győzelmek szellemébe igyekeztek beállítani. Az Erzsébet-Önképzőkör célja volt, hogy «az intézet növendékei között senkise találjon kicsinyes, alacsony gondolkozású leányokat!» A városi színházban kedves gyermekelőadásokat rendeztek jótékony célra. 12 tanárnő, 7 hitoktató és 20 nevelőnő működött.

A *nagyszalontai* Arany János leányiskola a költő kultuszát ápolja. A növendékek emléktárgyakat, az igazgató okiratokat gyüjtenek róla; a könyvtár és az önképzőkör mind az ő szellemét őrzi. A háztartási ismereteket annyira a szívükön hordták, hogy a IV. osztály tanulói megfelelő helyiségekben csoportosan főztek. Voltak játékdélutánok. A tantestületnek 6 rendes és 5 óraadó tagja van; a növendékek száma 152. Alapítványokat tettek a kaszinó és a műmalom r. t. is.

Az államilag segélyezett *nyiregyházi* községi kénytelen számos

tanulót elutasítani a szűk helyiségek miatt. Sok helyen van hasonló panasz! Ez az általános szükség bizonyosan rávezet majd az olcsó építkezési forma megtalálására. Halottak napján 600 katonasírt diszítettek fel. 11 rendes tanerő van, 5 hitoktató és 412 növendék párhuzamos osztályokban.

A *nagyvárad-olaszii* községi. Sokat dolgoztak a Kath. Nővédő-Egyesület karácsonyi vásárjára. Pedig akárhányszor rosszul lett egyikmásik növendék az éhségtől és kellett számukra kenyérről gondoskodni. 11 rendes tanerő, 7 hitoktató és 300 növendék volt.

A *losonczi* államilag segített községi a város egyetlen leánynevelő intézete. Sok, összesen húsz értekezletet tartottak; főleg az egyszerűség terjesztésére törekedtek. Az önképző kör Kármán József örökét ápolja. 304 tanulót, 9 rendes tanár és 4 hitoktató tanított. Közölnek nyilvánosan többféle miniszteri és törvényhatósági szabályzatot.

A *dombóvári* államilag és községileg segélyezett magániskola szép mese-délutánt és irodalmi Tompa-ünnepélyt rendezett a virágzó önképző-körben, 4 rendes tag és 6 óraadó van a testületben 106 növendékhez. Van elemi-iskola is; tehát aki akarja, mind a 8 évet itt végezheti. A tanítás díját havonként fizetik.

A *Ranolder Intézet*ben Budapesten 8 an tanítottak 239 növendéket. Itt is rendeztek színi-előadásokat. Jegyeztek sajtó-részvényeket szegény növendékek felsegélyezésére; látszik, hogy sokat várnak ettől a mozgalomtól és elő akarják mozdítani a polgári társadalom javára.

A *modosi* ev. leánynevelőintézet hagyományos nemes szellemében működött. A művészi nevelés, a családias élet, az intenziv kertészkedés mind emelkedik tovább, legfeljebb ezidén gyakorlatibb az irány. Fáj a szivük, hogy meghalt Beniczky Árpád egyházi felügyelő, ki lelkesedést, szeretetet vitt minden intézetbe és e mellett a tettek embere volt. Számos alapítványa kamataiból évenként 1000 K-t rendelt ide kedvezményes helyekre. «A reformáció nőeszményéről» Kovács Sándor theológiai igazgató tartott magas szárnyalású ünnepi beszédet. Az ifjúság sok jóbarátja küldött az internátusnak élelmiszert, a kertben szintén szépen termett, a házvezetőnő, meg a gazdasági szaktanítónő összefogtak és az ellátás szinte olyan volt, mint békében. 14 tantestületi tag, 95 növendék volt a gyönyörű fekvésű iskolában.

Az *eperjesi* ev. polgári közös könyvtárt tartott az elemivel és evvel is ápolta az összeköttetést. Szemelőtt tartották, hogy a nőkre ezentúl erősebb munka vár; sokat foglalkoztak a háború tanulságaival. Sok gyárat, gazdasági intézetet néztek meg. Az önképző neve: Magyar Lányok Köre. A tanítótestületben 10-en, az osztályokban 272-en voltak. Az iskolával kereskedelmi szaktanfolyam is kapcsolatos, de ezt az Eperjesi Kereskedők Társulata szervezte.

Az *iglói* ev. iskolában latinnyelvű tanfolyam is nyilt meg. Három előadás volt vetítőgéppel. A nevelésben a becsérzet fejlesztése, tanításban kézügyesség, szín- és formaérzék előtérben állt. Tartottak kézimunkatanfolyamot; ezen javítottak, alakítottak maguknak és dolgoztak jótékony célra másnak. 8 tanerő működött a polgáriban 136 rendes tanulóval; nagyon sok volt a magántanuló, kiket bevesznek mindjárt az értesítői számsorba, külső jeléül annak, hogy közelállnak hozzájuk.

A *siklósi* ref. iskolában Lux Lajosné szívből jövő értékes emlékbeszédet közöl Tompa ideális családi költészetéről. Felvettek 54 rendes és 37 magántanulót; állami segítséggel megnyitották az internátust. A tanári kar 4 tagból és 5 hitoktatóból áll.

IV.

Az **ipariskolákra** térve át látom, hogy csupa férfiiskoláról adnak hírt. Az egy «budapesti m. k. állami»-nak van csak értesítője a női intézetek közül. Ez részben takarékosság, de részben jellemző a benső életre. A nők a meggondolás, a tanulás szempontjából nem veszik olyan komolyan az ipart. A magyar rendeléseknek, bevásárlásoknak, ipari foglalkoztatásoknak több mint felét nők végzik, folyton mindig azt végzik és azért szakképzettségre nem törekszenek, pedig nagyon sokszor nincs meg az az általános műveltségük sem, mely az adott tapasztalatokból leszűri a haladást minden további segítség nélkül. Igaz, a férfi nem megrendelési ügyességre, hanem hivatásos, aktiv készségre készül ezeken a helyeken, csakhogy a férfinak a magasabb gazdasági áttekintést más iskolán túl is jobban megadja az élet és a társadalom. Meg a kenyérkeresetre termett kemény férfinak a családi körön belül a javak fenntartásában, javításában és átalakításában nincs olyan természetadta kötelessége, mint a szelíd, otthonülő nőnek. Mértékadó helyeken már kezdik hangoztatni, hogy a közéletre és önmagukra adó nőknek épúgy gondolatközösségben kellene lenniök az ipariskolákkal, mintahogyan az ilyen férfiak mind törődnek a magyar nemzetgazdaság és a magyar közigazgatás ügyes-bajos dolgaival.

A *Budapesti m. kir. állami Nőipariskolában* egész éven át sok küzdelmet vívtak az anyaghiánnyal és az anyagdrágasággal. Mégis tudtak dolgozni folyton, sőt az év végén tanulságos és gyönyörködtető kiállítást is rendezhettek. Igen látogatott volt a sokféle délutáni meg esti tanfolyam, hova leginkább felnőtt hölgyek jártak minden korban és minden társadalmi osztályból; itt hetenkint háromszor 3—3 órában félév alatt egészen jól megtanulhattak egy-egy szakmát más elfoglaltságuk mellett is és ha volt hozzá szemük, hajlamuk s világbeli jártasságuk, bepillanthattak az egész intézet szellemébe. Láthattak mindenféle változatban csendes munkát vagy káprázatos alakítást vagy tervezést, végletekig menő egyszerűséget vagy nemes pompát, aszerint hogy kinek mire volt szüksége és hogy mikor mi került sorra. Nem kellett unatkoznia sem a kis elemistának, sem a bölcs egyetemi hallgatónak. Egyénien dolgozott, egyénien kapta az útbaigazításokat mindenki, de a gyorsan változó, vagy a nagyban felhalmozott sokféle tárgyon egyszerre általános áttekintéseket nyerhetett az, aki figyelt erre. Nem kell egyebet mondani, minthogy reggel 8-tól este 9-ig folyik a különböző munka majdnem 1300 tanulóval. A férfiipariskolákból mennek a háborúba tanárok, tanulók, ide mennek azok, akiktől a harci küzdelem elviszi a férjet, a vőlegényt, az apát, vagy viszi legjobb esetben a pénzt.

Persze számnak a női centrum létszáma eddig azért még semmi, például a m. kir. technológiai iparmúzeum értesítőjéhez képest. Csak

egy-két adatot az utoljára ismertetetett 1913—14-ik évről! Maga a múzeum 48,000 K-án felül adott ki szerszámra és felszerelési tárgyra; ugyanilyen célra a továbbképző és mestertanfolyamok 11 és ½ ezer K-át költöttek. 109 iparost majdnem 500,000 K-val támogattak, hogy modernül berendezkedhessék. Évenként többször összehívták az érdekelt iparosokat, az ipartestületeket és a szakszervezetek képviselőit, hogy új iparágakat honosítsanak meg, új technikákat vezessenek be. A fővárosban és a vidéken 342 tanfolyamot rendeztek. A könyvtárt közel 22,000-en látogatták, a múzeumot 32,000-en. Az elküldött írások és levelek száma alig enged a 23,000-nek, stb. stb.

Ha ilyen mértékben nem is utánozhatjuk, ha ilyen mértékben nem is volna tanácsos és nőies, ha ez nem felelne is meg a női kérdések forrongásának, azért bizonyos fokig mégis tanulságos és vonzó minden pedagógiai intézményre. Ez aztán az országos, ez azán a hazafias mozgalom!

MAGYAR TANÜGYI LAPOK.

Ezen a címen új rovatot nyit szerkesztőnk a Nőnevelésben. Egyelőre legalább gondolatban, igyekszik barátságos eszmecserét indítani. Talán majd hozzájárulhatunk így is ahhoz a nagy kölcsönhatáshoz, amit a női pedagógusok a nők művelésétől várnak, egyre várnak!

Kisdednevelés. 8. szám. Jubileumi előhangok szólalnak meg. Felhívás Magyarország minden részébe, hogy Eötvös 68-iki alkotásának az *évfordulóján* hogyan lehetne az ő céljait minél fényesebben megközelíteni. Hogyan lehetne az óvodákat, a napközi otthonokat stb. hasonló intézményt minél tökéletesebben kiépíteni a magyar föld, a magyar család, a magyar lélek szempontjából. Kezdeményező példának Neumann Hilda, fővárosi kültelki óvónő, beszámol róla, hogy mi minden sikerült neki máris lankadatlan, egész napi munkával, a szülők barátságával és egy jómódú, jólelkű iskolaszéki tag nagy anyagi, erkölcsi támogatása mellett. Barna Lajosné Vende Margit szép verses játékokat mutat be. Hankonich Ödönné pedig igyekszik vázolni Röser János óriási hazafias tevékenységét, mely 38 egyesületnek a választmányára, a vezetésére terjedt ki. A májusban tartott kongresszus kéri a minisztériumban a «Kisdednevelési szakosztály» visszaállítását. — Szóval valahogyan nagyon koncentrálni akarják a figyelmet ezekre a kérdésekre, főleg most, a háború családpusztító levegőjében.

Család és Iskola. 5—6. szám. «Egy egészen új távlat nyílik meg, mikor a legfontosabb polgári jogok sarkalatos tényezőjévé lesz a népiskola» — mondja dr. Mezei Mihály hosszabb cikk keretében. Mindig az egész állam és az egész emberiség boldogsága lebeg előtte még a legapróbb részleteknél is. Molnár Oszkár sürgeti a Magyar Pedagógia Társaságnál a *klasszikus neveléstudományi* munkák kiadását az egész világirodalom köréből, magyarban pedig a szétszórt adatok csoportos összegyűjtését. Hogy megindulhasson a továbbfejlesztés és a rendszerezés! Lux az egészséges testi nevelést, Szobolovszky pedig a szép testi nevelést sürgeti, ők is történelmi alapon. Tóth Irma az anyavédelmet veszi pártfogásába a kenyérkereső nőknél, de evvel nem szabad a nyilvános munkánál túlságba mennünk, ha a feleség családi jogait államilag ki akarjuk építeni a privát-életre.

Néptanítók Lapja. Dr. Sebestyén Károly védekezik a testi fenyítés ellen, mely kezd megint lábrakapni a háborús fegyelmezetlenségben. A kifogyhatatlan *szeretet* áhítatos sugalló erejére hivatkozik bő jellemzésekkel. Zamora Samu csodákat beszél róla, hogy mit tett

Arad vármegye a háborús jótékonyság érdekében! Minden irányban segített sok munkával és tekintélyes pénzösszeggel; maga a tanfelügyelő bejárta a legkisebb falvakat és személyesen kezet fogott minden honpolgárral.

A Gyermekvédelem Lapja. Kármán Elemér beszél a budapesti kriminálpedagógiai intézetről. Gyógyítónak, *erkölcsnevelőnek*, előrelátónak akarja; szeretné megnyerni a szülők bizalmát, hogy a legkisebb bajjal rögtön szakemberhez forduljanak és így csírájában elfojtsák. A gyermekek maguk is felkereshetik őket és mindegyik egyéni tanácsban vagy megfigyelésben részesül. Nergert Vilma a liga gyermekeit vasárnaponként mind összehívja és megfelelő istentisztelet után közös kihallgatásra tereli őket; ez szerinte nagyon kiegészíti a különkülön tett látogatásokat; itt egészen más a megnyilatkozás, nagyobb az áttekinthetőség és a társadalmi szoktatás alapja jobban megvethető. A «gyermekvédelmi mozgalmak» tágkörű felsorolása bizonyítja, hogy helyenként mennyi minden történik a gyermekért a legkülönbözőbb formában s hogy micsoda óriási nemzeti erőt képviselne ez, ha az egyes esetek kicsit általánosabbak volnának!

Izr. Tanügyi Értesítő. Ötvenkét évi működésről számol be. Bámulatos, hogy milyen nyomorúságos viszonyok között kezdte meg az egyesület a jótékony kulturmunkát és hogy azért mennyire színtiszta magyar maradt! Rendkívül kifejlődött benne az *alkalmazkodó képesség*, a nyugodt lelkiismereten alapuló türelem és végre is gyönyörű eredményeket ért el. Ma már 5,000 K-ás alapítványt tehet azoknak az emlékére, akik minden kis szalmaszálat megbecsültek. Érdekes, hogy a felnőtt fiatalságnál, a fiúk ösztöndíjai mellett egyenrangúan szerepel a leányok kiházasítása! Ferenc József király tündöklő példáját különös kegyelettel őrzik. Életrajza jutalomkönyv diákoknak. A béke idejére szorgalmasan gyüjtenek tőkét és jelentős építési terveket dolgoznak ki.

Nevelés. (Mármaros várm.) Az állami tanítóképző két régi tanárát ünnepli, ünnepli őket azért a bölcs, tapintatos *pedagógiai jóságért*, amivel túllát szemük az iskolai életen, befolyásolja a növendékeket az iskolán kívül, az iskola után és még későbbi családi boldogságukba is belejátszik. És ez a komoly ünneplés a «tárca-rovat»-ba kerül, bizonyosan azon a jogon, hogy igazán szépirodalom! Koller István Rein, német pedagógust méltatja. Főleg az emelkedik ki nála világosan, hogy: «a tudástól az akaratra az érdeklődés felkeltésével vezetjük a növendéket». «A gyermekmentés» népszerűsítésére előadásokat sürget Barcsai a műveltség minden fokán; kezdi a népiskolán és elvezet egész a szabadoktatásig sok jó tanáccsal. Molnár Ferenc behatóan szemlélteti az írás-olvasás tanítását fonomimikai alapon. Az olvasást külön tanítja, előbb nyomtatott betükön. Az írásra vagyis az alakváltoztató összefoglalásra, sok játékszerű lánc-gyakorlatot honosít meg. Méhes Endre a budapesti VI. kerületi tanítóképző elemi-iskolájának a vezető tanárát mutatja be egész cikksorozatban, áthatva a legmélyebb lelkesedéstől. Azt bizonyítja, hogy milyen a gyermek kedélyét felvillanyozó, a gyermek tehetségeit magasra fejlesztő művésztanító».

Keresztény Magvető. A valláspedagógia, az *istenkeresők*. —

Mindakét cikk azt fejtegeti, hogy a mi szellemünk a szent szellemmel egy legyen, hogy életünk krisztusi élet legyen. Mindegyik hosszú fejlődési fokokat ismer, mindegyik keresi az elmerülést a lélekben, ahol Isten nagyon magasztosan, nagyon hathatósan megnyilatkozhat gondolatokban, eszmékben, érzelmekben. Hivatkoznak sok szentnek a nemes példájára, elsősorban Pál apostolra, ki az Igét közelhozta a gyakorlati élethez. Figyelmeztetnek, hogy a test erőtlen, de a lélek kész. Az «irodalom»-ban is a «Látások könyve» az, amit bemutatnak lelkes ajánló szavakkal.

Katholikus Tanítónők Lapja. Igen értékes a vezető cikke Vass Józseftől. Cím: «*Nemzeti öntudat.*» Hogy milyen értékes, mutatja a hangsúlyozott zárószózat: «a tanító munkája nyomán szökkenhet» öntudatba a magyar nemzeti valóság minden javával, bajával, erényével, fogyatkozásával, olthatatlanul szomjas, cselekvésre, kitartásra, fürge vágyakozásával. De az iskolának nem volna szabad közönyös hullámokkal körülzárt, magárahagyatott szigetnek lenni, hogy e hivatását teljesíthesse». Relković Néda a régi magyar nő jogait sorolja föl — mind a nemes, mind a polgári asszonyét — és tisztelettel adózik azoknak, kik «a kor viszonyaihoz képest» így megbecsülték ezt a felebarátjukat is. Nergert Vilma sok nagyon komoly szociális betegséget tár fel és mutatja az utat, melyen a jótevő segítségnek haladnia kellene. Különben a «a tanítónő hadigondozó munkája» címén pályadíjat nyert Halmi Gyuláné; könyvét kellő kiegészítéssel és áttekinthetőséggel «vezérfonal»-nak szánják bővebb elterjedésre.

Magyar Tanítóképző. Felvilágosításokat ad az Apponyi-Kollégium tagjairól: hogy sokáig foglalkoznak elmélettel, mindig kollokválnak, hogy két forum előtt megrostálják őket stb. stb., szóval, hogy sehol a világon nincs a tanítóképző-intézeti tanároknak ilyen alapos szervezetük! Ez mind nagyon jó, ha csak felvilágosítás, de baj volna, ha netalán vitatni akarná azt a másik előnyt, amivel viszont a középiskolai tanárok szintén mindnyájan rendelkeznek, hogy t. i. négy évig tudományegyetemi levegőben élnek, bármilyen tárgyban eszerint foglalkoznak és így folytatják később befejező tanulmányaikat meg hivatásukat az életben. Ezt szép felirat követi, melyben az *Országos Egyesület* szakfelügyeletet kér területek szerint minden tanító-iskolára, főleg a nem-magyar nyelvű képzők érdekében. Majd a miniszter két nagyfontosságú körrendeletet intéz az illetékes tényezőkhöz, hogy tanítsák alaposabben a gazdasági ismereteket mind az elemistáknál, mind a tanítóiknál. Hosszan megjelöli a keretet, melyen belül ez elérhető az egész szellemmel, valamennyi tárgy idevágó vonatkozásaival, de leginkább az erre a célra kiragadott különórákkal. A különórákat indokolttá teszi Magyarország jóléte és az a csekély nehézség, amit okoznak. Igaz, hogy a gazdasági tudás is olyan, aminél sokat ér a gyermekkor óta fejlődő tapasztalat és jóérzék, de érdemes lenne vele foglalkozni, hogy hogyan volna ez pótolható ott, ahol nincs meg, rövid idő alatt tanulással! Geöcze Sarolta a bölcsődék helyes szervezetével foglalkozik, aszerint hogy gyakorló-óvodák-e vagy szociális intézmények. Mandola Aladár a vizsgálati tételek elméletéről azt hangsúlyozza, hogy egyenként és összesen önmagukban és a várható feleletben, a rendszeres tudást, az arravaló készséget kell visszatük-

rözniük; pl. tágkörűek, hogy a jelölt kiragadhasson egy főgondolatot, ügyesen csoportosítva köréje a többit! A terjedelmes füzetet érdekes jegyzőkönyvek fejezik be szakülésekről; mese-szép tanítási vázlatok madarak és fák napjára, stb.

Magyar Középiskola. A Zrinyiász költőjéről szemlélteti Bartha József, hogy *költő, az államférfi és a hadvezér hármas lángelméje* lobogott benne és hogy hatalmas nemzeti programmja még ma is megvalósításra vár. Kozák Lajos katholikus gyakorló-gimnáziumot és gyakorló-nevelőintézetet kér, mert egyáltalában kevés a gyakorló középiskola, a katholikus pedagógia alapelveit meg a kevésben sem hozhatják kellően napfényre. Azt gondolja, hogy a Ferenc József-intézet könnyen átalakulhatna olyanná, amilyen az ő ideálja. Fodor Árpád az állatvédelmi nevelőoktatásban sorraveszi az ünnepélyeket, az ifjúsági egyesületeket, az idevágó irodalmat, kimutatja az előnyeiket szelidítési, eszthetikai és tudományos szempontból; óhajtja, hogy kapcsolják ezeket a gazdasági ismeretekhez és tekintsék itt gyönyörködtető, örvendetes, poétikus összefoglalásnak. Radványi Kálmán egy új alkotásról, az «Ifjúsági Nyári Kör»-ről tart előadást. Abból indul ki, hogy a gyermek mindig csinálni akar valamit, csináljon hát okosat és jót. Ügyelnek rá, hogy ez a munka szórakozás legyen, hogy a gyermekek rejtett tehetségei megnyilatkozzanak, hogy az aktuális gyakorlati kérdések napirendre kerüljenek, először és utoljára pedig hogy a békének hősöket neveljenek. Korszakos idea; bár akadna ezer meg ezer híve! Mattyasovszky magyarázza, hogy a mennyiségtan nem elvont tudomány, hanem mélyen gyökeredzik az őstermészetben.

Országos Tanáregyesületi Közlöny. A kongresszus sok előkészülete és a vele összefüggő krónikai adatok mellett mégis jutott hely egy nagyon értékes «tanulmány»-nak. Szerény címe: «Csak egy pár szó a tankönyvről»; szerzője: Szentirmai Imre. Hitvallása: «a magyar tankönyv olyan jóbarát, akire nagy és szent hivatás vár.» Panasza, hogy a gyermek környezete, a magyar nagyközönség, nem szereti a könyvet, evvel is «kell» szerettetni. Hogy hogyan? Erre próbál feleletet adni nemcsak az iskolára vonatkozóan, hanem egyáltalában minden olvasmányra. Sok, nagyon sok kiváló jókívánságot emel szárnyra; kürülbelül mindnek az az iránytűje, hogy a lélekből fakadjon és a lélekhez szóljon egész életen át, hogy forrjon össze a társadalom legszebb óráival. Persze, amíg ez így lesz, addig a magyar tanügyre, a magyar irodalomra rengeteg feladat vár!

A Gyermek 5—6. száma tulajdonképen programmbeszéd. Programmbeszéde a Gyermektanulmányi Társaságnak és az Új Iskola nagy reformterveinek. Ballai Károly nemcsak a gyermeket vizsgálja általános szempontból, hanem kezdi vizsgálni a magyar gyermek testi és lelki tulajdonságait nemzeti, faji vonatkozásokban. Felhívja az ilyen eljárásokra mások figyelmét is és kérdéseket tűz ki a követőknek. Kremsier Irma a 9—10 éves gyermek akarati tipusait határozza meg, felemelkedve a tapasztalattól a fogalomig; céltudatos, kötelességtudó, hangulataival küzdő és mótorikus az a négyféle kategória, amit felállít; mindegyiknek kifejti előnyeit, hátrányait és mindegyikről

tudja, hogy hol, miben van segítségre szüksége. Két művészi nekrológban talán legművészibb ez az idézet: «Én a tanítót csak gazdagon harmonikus lelkű, sok tudású, művészi képzettségű, kiválasztottan erőt sugárzó, szép teljes embernek szeretném tudni, aki megértőn, istenhívőn boruljon le a gyermek lelke előtt, mintha imádkozna a nagy Természet színe előtt, olyan áhítattal». Domokos Lászlóné a fogalmazás tanításánál akarja fejleszteni a gyermek beleélő fantáziáját; ezért keresi a gyermek kifejezéseinek a lélektanát, a fejlődését, azután kutatja, hogy mi adja meg helyzeteknek azt a spontán izgalmat, ami a fantáziát mozgásba hozza. Az «Új Iskola» beszámolójából megtudjuk, hogy annak alapja és gerince: a gyermek fejlődéstana; tárgyköre és irányítója: a gyermek érdeklődése. Eleinte féltették ettől a tanítás komolyságát és rendszerességét, meg féltek tőle, hogy ilyen módszer mellett majd túlteng az egyéniség kultusza. A félelem alaptalan volt. A legfőbb siker pedig az, hogy a tudás nem szavakon és betükön, hanem tapasztalatokan alapszik s ezért biztos meggyőződés, folyékony nyelv, szép előadás, nagy szóbőség jellemzi a tanulókat. Nagy László bőven ismerteti Neumann művének második kiadását és közben világosan hangsúlyozza a magyar gyermektanulmányozóknak azt a főelvét, hogy a kísérleti eljárás maradjon továbbra is a módszer és ne a rendszer kérdése. Ugyancsak részletesen ír Fodor Márk «A mese» című Nógrády-könyvről; kedvesen, hangulatosan, poétikusan «mesél» erről a sugárzó, csodagazdag kincsről, ami mind-mind rendelkezésre állhat annak, aki a gyermeket szereti, aki kedélyét, lelkét fejleszti. Felsorolhatatlanul sok még az értékes apró cikk. Talán ma legfontosabb a 319. lapon: A kegyelet érzelmének hatása serdülő tanulóifjuságunk lelkére.

Az óvónő. Azt lehet mondani, hogy a Kisdednevelés 9. száma külön szám, ünnepi szám. A Gyermekszanatorium-Egyesület nagygyülésén megrázó beszédet tartott Lőrinczy György. A gyermeket nemcsak magáért a gyermekért, nemcsak a jövőért akarja menteni, hanem erőt, vigasztalást, megújhodást merít belőle a jelenre. «Mi az, amin a szív, a szem, az értelem vigasztalóan megpihenhet, vagy legalább egy pillanatra megenyhülhet?» Melyik a haladás, a tökéletesedés, a nemesedés útja, melyen az ember nemhogy vadállattá süllyedne, hanem Istenhez emelkedik? «Kétségbeesve nézzük ezt a gyötrelmes tusát, melyben az élet szépsége és a pusztulás sötét árnyéka birkózik! Úgy érezzük, mintha a szegény emberiségnek, melynek életében az ész és szív harmoniája megbomlott, új Megváltóra volna szüksége. A legjobb, a legbölcsebb, a legerősebb Valakire, aki a bűnök szörnyű áradatát meg tudja állítani. Hol van ez az erő? A gyermeket! Lássuk a Megváltót, akit követhetünk!» — — — Az új törvényjavaslatok megszavazása előtt a Kisdednevelők Országos Egyesülete meggyőző beszédet nyújtott be a Képviselőházhoz, az óvónők választójogáért. Elmondják, hogy ők állami tisztviselők, öntudatos, művelt nők, kik lankadatlan, idegfeszítő munkával dolgoznak a haza nagyságán. Elmondják, hogy a magyar nép asszonya rájuk bízza 2—3 éves gyermekének a testi épségét; ők többet tesznek, ők a gyermek testi és lelki erejét kifejlesztik, ők megtanítják szeretni a hazát,

imádni az Istent, megtanítják magyarúl beszélni és helyesen viselkedni. A jog segítségével még inkább azon fognak dolgozni, hogy a magyar nép érdekeit előbbrevigyék.

Szebben, találóbban nem is lehet beszélni kisdednevelésről.

*

Jólesik látni az ilyen kis szemlénél, hogy máris csak futó lapozgatás lehet. Hogy máris óriási eredményeket érnek el ezeren és ezeren! Mintha végigsuhanna a szíveken: Fel mindenki!

Schmidt Mária.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Frauenbildung.

1918. 1—2. szám. Háborúban a nagy nemzetek sokban közelérnek a kicsinyekhez. A nagyoknál is kevés az ember, kevés a munkaerő; náluk is nehéz a gazdasági megélhetés; evvel ellentétben pedig a közélet több és sokoldalúbb tevékenységet kíván. Ez a háborúnak majdnem az egyetlen eredménye, ami jóra is vezethet. «Vezethet», ha arravaló útra zökken! A nagy Németország érdeklődéssel figyeli a kis *Bulgária leánygimnáziumait.* Majdnem annyi leánygimnázium van, mint fiúközépiskola, az egyetem filozófiai fakultásán pedig határozottan 50% a nőhallgató. Pedig leányiskoláikban a hét osztály két részre szakadt; az alsó öt egységes «felső-leányiskola» elsősorban családanyai hivatásra, a két utolsó év megoszlik a tanító-jelöltek és azok között, kik az egyetemre készülnek. A népiskola kiépítése is innét terjedt lefelé olyan sikerrel és olyan gyorsan, hogy ma már alig van analfabéta. A középiskolában a tanítás mindvégig a nevelés szolgálatában áll, hogy erős egyéniségek kerüljenek ki; a képző nyújt népszerű orvosi és jogi ismereteket, hogy a tanító közéleti tekintélye meg befolyása jobban érvényesülhessen.

Oberlehrer Dr. Offe: a *lyceum földrajztanítása* körül gondolkozik. Elnevezi «politikai világismeret»-nek és evvel a névvel új célokat tűz eléje szociális meg logikai irányban. Bizonyos tekintetben központi helyet biztosít a nézőpontjainak sok egyéb tárgyra; az adathalmazoktól óvakodik, míg új vonalra pedig, mint p. o. a közgazdaság és a közlekedési élet, szeretne bővebben kitérni. Ami adatot felölel idegen országokból, azt semmiképp sem akarja meghagyni idegennek, hanem rajta van, hogy megteljék és igazán ismertté váljék nemzeti vonatkozással. Természetes ezek után, hogy a rajtunk kívül álló népek életét közel akarja hozzánk hozni szintén ebben a keretben. És kitüntető, hogy az új leányiskoláktól többet vár, mint a régi hagyományokkal küzködő fiúktól. Persze, hogy a jövőre és a békére óriási hatása lehet az ő felfogásának! De fiatal leányokkal megértetni a nemzetközi szociológiát? Evvel még sok nagy elme fog küzködni, amíg megtalálják a helyes eszközöket. Talán be lehetne vonni az iskolai szüneteknek, kirándulásoknak, az iskolai önképzőköröknek egy-egy természetesen adódó, jellemzőbb esetét.

A kézimunkatanítás legyen értékes! így könyörög Marie Gosse, az iparegyesület elnöke. Könyörög, hogy tudjon a nő mindent alkal-

mazni, változtatni, igazítani; hogy szeresse a nemzetit, hozza felszínre, vigye be környezetébe a hazainak minden megbecsülhető értékét! Alkosson a nő gazdaságilag és művészileg! Ne legyen egy olyan leányiskola sem, ahol a gyakorlati női tudás mellékes! És tényleg, az egyszerű, mindennapi alkotásban a modern élet gyakran csak előlegezi azt a méltóságot, amit a ház asszonyának, a férj feleségének, a gyermek édesanyjának joggal ki kell érdemelnie s amihez nem elég a meleg érzés, nem elég a kitartó kötelességtudás és a tág látókör. Hogy mi kell még, abban az iparoktatási intézetek vezetnek országszerte.

Wilhelm Blume hosszú méltatást tesz közzé a következő címmel: «Fräulein Muthchen und ihr Hausmeier als *Lyceumslektüre*». A szép méltatásból minket különösen a befejező sor érdekel: «man klammere sich an den Dienst der Treue im kleinen, aus welchem früher oder später das Grosse reifen muss».

Wilhelm Peper segítségére akar lenni a *kezdő tanítónak*, ha nagyon nehezére esik felépítenie a tanítási órát. Középutat keres a feszes módorosság és a rendszertelen ötletesség között. Hogy ezt elérje, nyalábba fog egy csomó általános kérdést a tanítás céljáról, módjáról. Olyan kérdések ezek, melyek minden tárgykörre és minden órára alkalmazhatók biztos, sokszínű megvilágításul. Persze minden nem használható fel egyszerre, de valami lényeges mindig kiemelkedik hol ilyen, hol olyan szociáló erővel. A rövid lényeg, a mozgékony gazdag asszociáló erő óv a végletektől.

A *nőiskola* mai helyzetét ismerteti Auguste Sprengel. Itt is erősödik a háború teremtette gazdasági irány; erős a törekves minden legparányibb anyagnak a bő kihasználására. Szellemi tekintetben meg a közérzés befogadására, a közélet megismerésére vetnek súlyt, hogy könnyű legyen majd az áldásos béke mellett az együttes munka. Kötelezővé akarják tenni most még inkább a «felsőbb-leány»-nak a két évet, a közpályára törekvőnek az egyet. Ne legyen nő, aki természetadta hivatását ne tanulja érett ésszel, fogékony fiatalsággal, mintaszerűen berendezett iskolában!» A berendezés rengeteg gondot okoz, de tanácskoznak is rajta sokat. Nagyon, nagyon magas az ő gyakorlati mértékük! Érdekes belepillantani.

Az újonnan megjelent könyvek között igazán sokatigérő, irodalmi címek:

Die Schule im Dienste der werdenden Persönlichkeit.
Die Berechtigung des Aufstieges der Begabten.
Von Berühmten Zeitgenossen.
Deutsches Heimatglück.

*

1918. 3—4. füzet. Dr. Lokman mélyíteni kívánja az *irodalmi tanítást* a lyceum legfelsőbb osztályában. Keveset, de nagyon sok hangulatot, nagyon sok lelki átérzést teremt. Az Iphigéniát választja ki magyarázó példának. Legelőször végez minden tárgyi magyarázattal, hogy tanulás ne zavarja a bepillantást a szívekbe. Azután áttér a nagy benső problémákra. Az igaz nőiesség hatása, az igaz nőiesség fenséges himnusza! A honvágy olthatatlan ereje! Az isteni szó!

A királyi hatalom! A férfibarátság! A bűn, a gyónás, a bűnhődés, a vezeklés és megtisztulás! Az emberi szenvedés és a fájdalmak lenyügöző láncolata! Mindez művészi képekben, szívhez szóló művészi szavakban. «Csak éljük bele magunkat a varázsba, csak el ne szalasszuk.» Az bizonyos, hogy aki egy évig így olvasott, azokért érdemes a költőknek ihletben égni és azok esetleg megválthatják a világot. Csak ne bízná a passziv nő ezt a megváltást annyira a véletlenre!

Hasonló thémát választott Suse Pfeilstücker. «A művészi érzék rendszeres fejlesztése rajzórák közben!» A jóizlés tanítható, eltanulható — őszerinte. Sőt még nehány biztos, művészeti szabályban is hisz! Mivel úgyis kevés és drága a rajzolás anyaga, le-leteheti az iróntvagy az ecsetet, beszélget, kérdez, kitaláltat, műremekeket mutat be, mindezt mielőtt rátérne a bekoronázásra, mielőtt elővenné a művészettörténetet. Így azután a képzőművészetben hasonlít a művészi iskolázás ahhoz, amilyen a nemzeti irodalomban. Korán, egyéni kísérletezés mellett lát kész remekeket a fiatal lélek. Megszerereti és megérti valamennyit. Ebből az életre, a tájékozódásra a modern termelésben az a legfontosabb, hogy ezeket később is el ne felejtse, hogy ezeket később is elővegye.

Charlotte Freytag sok gondolatot szentel a *nemzeti nyelv* tanításának abban az osztályban, ahol az önálló dolgozat-írás kezdődik. Milyen tárgyról, milyen formában, milyen előkészületek után és milyen körülmények között történjék ez? Akár mások alkotásaiból, akár saját élményekből irat, mindig körültekintő, tág programmal ügyel rá, hogy előbb a fej és a szív mozduljon meg, azután a toll. Fáradhatatlan kitaláló az ilyen megmozgatásban! Fogalmazás közben megszereti időnként ha félhangosan átolvasták amit írtak, magukban, — önbirálatnak. Ő is hamar megejti az osztályban a nyilvános kritikát, javítást, mert szereti, ha ez olyankor történik, mikor még mindennek friss az emléke. Ilyen mozgalmas előzmények mellett az a probléma kisérthet bennünket, hogy hiszen az írás mégsem egészen leírt beszéd vagy gondolkodás, mégis valami más; hogyan tanítsuk azt, akinek a gondolata friss és tartalmas, akinek a beszéde elég élénk, de akinek épen ez a «más» nagyon nehezen megy?! Ha a probléma ezen a fokon kezd oldódni, ez annyit jelent, hogy megvannak az első lépések arra a magaslatra, ahol a gyakorlati élet emberei sokat adnak át értékes tapasztalati kincseikből, egyszerűen, röviden. Talán egy-két «szóval» átadhatják azt, amit ők éveken át nehéz áldozatokkal szereztek.

Itt kezdi meg Stadtschulrat Müller fejtegetéseit a *női szolgálati évről* és átmegy vele a következő füzetbe. Alapgondolata igen elkeseredetten az, hogy ebben a tekintetben a tanítás aránylag vagy kétezer éve alig haladt valamit. Beszél a formális és a lélekképző tanításról, nézi az egyéniség jogát meg a szociális életfelfogást, keresi az állam és a vallás befolyását a női jellem kialakulására, míg végül konstatálja, hogy a nőiskolák életében ezek a különböző tényezők mint egymással ellentétes irányok léptek fel a történelem folyamán s az irányok közül hol az egyik, hol a másik egyoldalúan uralkodott. Az általános műveltséget és a szakképzettséget szintén szemügyre veszi. Az előbbit nagyon magasra helyezi. Céljává tűzi ki, hogy olyan embert neveljen, aki bizonyos fokon túl önmaga tanul tovább, még pedig úgy,

ahogyan azt az ő erői és képességei, az ő körülményei kívánják. Ezen a területen is panasza van a leányiskolák ellen, panasza az, hogy még mindig a tőlük idegen fiúiskolákhoz igazodnak. Látva a folytonos irányváltozást és látva a túlzott utánzást, természetesnek tartja, hogy a nyugvópont mindezideig nem következhetett be, annál kevésbbé, mert még nem találták meg a kellő helyet a gyakorlati kiképzésre. Ezeket előrebocsátva, közöl részletes tantárgyáttekintést és óratervet a nőiskola részére. Mindabból, amit mond, az a meggyőződés sugárzik ki, hogy a nőiskola nagyon életképes, hogy annak nagyon nagy a nemzetfenntartó ereje, csakhogy ma távol van attól, hogy a részletekben félig-meddig befejezett volna. Milyen keveset tárgyalják ezeket a kérdéseket nálunk hasonló nyilvánosság előtt!

Az *irodalmi rovat* kezdődik a mathematikai bizottság tanítómunkájának 9 kötetes 4,700 oldalra terjedő tanácskozásaival. Végződik Staatsrat Salhrück tollából: Erzichung durch die Kunst. Közbeesik: Lippmann: Psychische Geschlechtsunterschiede. Leipzig, 1917. Barth. M. 12. Mathias: Wie werden wir Kinder des Glücks? München, 1916. Beck, stb.

*

1918. 5—6. füzet. Josephine Lévy-Rathenau annak a *pályaválasztási tanácskozásnak* az előkészítésén dolgozik, mely a magasabb szellemi hivatások lélektani követelményeit veszi majd bonckés alá. Tudniillik abból indulnak ki ő és hívei, hogy ezek a pályák nagyon drága és nagyon nehéz előtanulmányokat kívánnak s hogy eddig az elért sikerek egyáltalában nem állnak arányban az áldozatokkal. Ezen segíteni kell, ennek a gyógyítható okát meg kell találni! Nem szabad evvel sem pocsékolnunk a nemzeti erőket! Sajnos, a nőket ez különösen érdekli, mert rájuk nagyon is áll ez a szomorú valóság.

Dr. Walther Schmidt máskép szeretné tanítani a *felsőbb-leányiskolai földrajzot*, mintahogyan eddig tanították. Szemléltetőbben! Elbeszélésnek, leírásnak, kirándulásnak, képgyűjteménynek, rajznak nagyobb tért hódít. Megszeretteti a szép Németországot, Németországon át az egész gyönyörű világot! Például a háború helyeit nem kísérik az emberek figyelemmel, mert nem ismerik a színjátékot, nem képzelik el. Talán még lehetne arra az emlékezetbeli segítségre is gondolni, hogy a nehezebb szavakat úgy kellene kezelni, mint az idegen kifejezéseket a nyelvekben: folytonos ismétlés és begyakorlás.

Új könyvek:

Reicher: Mathematischer Werkunterricht. Leipzig. 1914.

Wolff: Mathematik und Malerei. Leipzig. 1916. Teubner.

Ahrens: Mathematiker-Anekdoten. Leipzig. 1916. Teubner.

*

Nagy fénnyel ünnepli egész Németország Helene Lange 70. születése napját. Nálunk is ismert és igaz jókívánságokkal elhalmozott az ő neve. De életének egy adata talán mégis sokakat meglep: 40 éves korában szólt bele először a közéletbe. És milyen eredménynyel! Ez a háború megváltozott viszonyai között igaz vigasztalás azoknak, kiknek a hivatása is változott!

Schmidt Mária.

Személyi hirek.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Szerdahelyi Júlia* Erzsébet Nőiskolai gyakorló iskolai tanítónőt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,580.); — *Pozsonyiné Tassy Emma* Erzsébet Nőiskolai gyakorló tanítónőt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,579.); — *Steinekerné Mocsáry Malvin* Erzsébet Nőiskolai gyakorlóiskolai tanítónőt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,578.); — *Zámodszky Margit* Erzsébet Nőiskolai gyakorlóiskolai tanítónőt a VIII. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,581.); — *Erkel Ilona* Erzsébet Nőiskolai gyakorló iskolai tanítónőt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,582.); — *Reiszné Turcsányi Olga* Erzsébet Nőiskolai gyakorló iskolai tanítónőt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,583.); — *Tompóné Simondesz Lujza* Erzsébet Nőiskolai gyakorló iskolai tanítónőt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,584.); — *Rittuperné Nagy Vilma* Erzsébet Nőiskolai gyakorló iskolai tanítónőt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133,585.); — *dr. Egan Ilona* Erzsébet Nőiskolai gyakorló iskolai tanítónőt a IX. fizetési osztály 3. fokozatába (1918 július 25—133.586.); — *Gokler Mária* Erzsébet nőiskolai nevelőnőt az Erzsébet Nőiskola állami polgári iskolai tanítónőképző-intézetéhez a X. fizetési osztályba rendes tanárnővé (1918 július 25—133,587.) nevezte ki.

*

Heinbach Zsófia Erzsébet Nőiskolai nevelőnőt ezen minőségében a budapesti II. ker. m. kir. áll. elemi népiskolai tanítónőképző intézethez (1918 július 25—133,570.) áthelyezte.

Fizikai *Kémiai*

Földrajzi *Természetrajzi*

stb.

tanszereknek legjobb beszerzési forrása

ERDÉLY ÉS SZABÓ

laboratóriumi felszerelések és tanszerek gyára

Budapest, VIII., Baross-utcza 21.

Mechanikai gyár. *Üvegtechnikai műhely.*

Képes árjegyzék ingyen és bérmentve.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztertől 109,541/904. sz. alatt elismeréssel kitüntetve.

1907. évi Pécsi Országos Kiállításon aranyéremmel kitüntetve. | 1910. évi Országos Tanszerkiállításon díszoklevéllel kitüntetve.

LOPOS GYULA

TORNASZERGYÁROS

Legmodernebb svéd- és különféle tornaszerek készítője.

Gyártelep gépüzemre berendezve:

Budapest, III. ker., Lajos-utca 60 és 63.

(Ezelőtt a III. kerületi gimnázium épületében.)

Árjegyzéket és költségvetést kívánatra ingyen és bérmentve küld.

Most jelent meg

LAMPEL R. Kk. (Wodianer F. és Fiai) r.-t. könyvkiadóvállalata kiadásában s minden könyvkereskedésben kapható:

WESZELY ÖDÖN

NÉPISKOLAI OKTATÁSTAN

(Neveléstan, tanítástan, módszertan)

Negyedik átdolgozott kiadás

Az egyetlen pædagógiai irodalmunkban, mely teljes mértékben fölhasználja a gyermektanulmány és kisérleti lélektan újabb eredményeit.

Ára 8 korona 80 fillér.

A **Franklin-Társulat** kiadásában **Budapesten** (IV., Egyetem-utcza 4. sz.) megjelent és minden könyvkereskedésben kapható:

CHOLNOKY JENŐ

A FÖLD ÉS NÉPEI

Népszerű földrajzi kézikönyv

I. kötet: **Amerika**

Két szines térképpel, 32 műmelléklettel és 430 a szöveg közé nyomott képpel.

Ára 24 korona

KULTURA ÉS TUDOMÁNY

új kötetei:

GERÉB JÓZSEF

A RÓMAI KULTURA LEGJELENTŐSEBB VONÁSAI

Ára kötve 3 korona 20 fillér

ENYVVÁRI JENŐ

PHILOSOPHIAI SZÓTÁR

Ára kötve 4 korona